

Voruta

Nr. 22 (760) 2012 m. spalio 27 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

4 **Monika RYBELIENĖ**

Mecenatystė Lietuvoje atgimsta –
Dubingiuose pradėtos naujos
bažnyčios statybos

5 **Juozas SKIRIUS**

Žiemos karas 1939–1940 m.
ir jo sklaida Lietuvoje

6 **Vladas TERLECKAS**

Manipuliavimo žuvusiais
juodosios technologijos

Prezidentė apdovanojo V. Landsbergį Vyčio kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi

LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė apdovanojo prof. V. Landsbergį Vyčio kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi

Š. m. spalio 21 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirminką Vytautą Landsbergį apdovanojo Vyčio kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi.

Vienas aukščiausių valstybinių apdovanojimų prof. V. Landsbergiui įteiktas už nuopelnus Lietuvai, ypatingą dvasios tvirtybę, sumanų vadovavimą, ištvermę ir pasiaukojimą kovose už šalies laisvę ir nepriklausomybę, ypatingą pasiryžimą ir ištikimybę pareigai atkuriant Lietuvos valstybingumą 1988–1990 m.

Šalies vadovė Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje surengtame šventiniame renginyje taip pat pasveikino prof. V. Landsbergį 80-mečio proga.

„Vytautas Landsbergis – muzikos profesorius, talentingas žmogus matė Lietuvą ir gebėjo ją matyti kitaip nei daugelis mūsų prieš 24 metus. Improvizuodamas laisvę ir meilę Lietuvai jis daug pasiekė. Džiaugiuosi, kad šiandien galime jam pasakyti gražiausius žodžius. Didžiam žmogui ant pečių tenka nešti didelę naštą – meilės ir neapykantos, ištikimybės ir atsakomybės.

Noriu visų mūsų vardu padėkoti pirmajam nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos vadovui už neįkainojamą indėlį kuriant Valstybę, už tai, kad jis yra dvasios žmogus ir įteikti Vyčio Kryžiaus ordiną“, – sakė Prezidentė.

Šalies vadovė visų Lietuvos žmonių vardu padėkojo prof. V. Landsbergiui už jo nuoširdų ir atsakingą darbą Lietuvai.

Prezidentės spaudos tarnyba
M. Ambrazo nuotr.

AUŠRA Kas kenkia ir kas nekenkia

Živilė MAKauskienė, Punksas

Živilė Makauskienė

Prie Lietuvos ambasados Varšuvoje dažnai organizuojami piketai ir demonstracijos, kurių dalyviai reikalauja nediskriminuoti Lietuvos lenkų. „Lenkijos politika Lietuvos atžvilgiu tai nesėkmių vartinė. Lietuvoje ir toliau uždarinėjamos lenkiškos mokyklos ir kultūros centrai, o lenkų kalba yra diskriminuojama“, – apie protestą rašė Lenkijos spauda.

Ar Lietuvos lenkų gynėjų priekaištai yra pagrįsti, „Aušra“ paklausė Lietuvos Respublikos kultūros ministro patarėjo tautinių mažumų klausimais Imanto Meliano.

„Lietuva per dvidešimt dvejus nepriklausomybės metus nesukūrė veiksmingos tautinių mažumų politikos tam, kad lenkai galėtų jaustis šalyje bendrapiliečiais“, – sako pašnekovas. Jis teigia, kad Lietuvoje vyrauja

nacionalistinės nuotaikos, stereotipai, o tona tam duoda Tautininkų sąjunga, „Vilnijos“ draugija ir istorikai „šarlatanai“, kurie savo veikaluose vienpusiškai ir šališkai nušviečia LDK istoriją, Lietuvos ir ypač Vilniaus krašto tautinės savimonės formavimąsi, teigdami, kad ten buvo vykdoma polonizacija. Esą, Lietuvos vadovėliuose neteisingai aiškinama, kad Vilniaus krašte buvo lenkinami lietuviai, ir tokie vadovėliai kelia tautinę nesantaiką. Taip sako istorijos studijas baigęs I. Melianas. Ministro patarėjas mano, kad norint gerinti santykius su bendrapiliečiais lenkais, reikia pradėti nuo istorijos peržiūrėjimo, taip pat pasitelkiant užsienio ekspertus įvertinti lenkų mažumos padėtį ir surasti būdą, kaip ją gerinti. Kultūros ministerijos atstovas tikina, kad geriausias tautinės savimonės Lietuvoje formavimosi žinovas yra Alfredas Bumblauskas, o tokie mokslininkai, kaip antai akademikai Antanas Tyla ar Zigmas Zinkevičius, rašydami apie lenkų-lietuvių tautinės savimonės formavimąsi, iš pradžių iškelia tezę apie lietuvių polonizaciją, o po to stengiasi ją įrodyti. Pasak Meliano, 1918 metais buvo padaryta klaida – kad buvo kuriama tautinė Lietuvos valstybė, kuri tapo nepriimtina kitakalbiams gyventojams. Reikėjo tuomet įteisinti tris

Nukelta į 2 p.

LDK istorija

Kur dingo karališkoji Vytauto karūna?

Violeta RUTKAUSKIENĖ, Čikaga, JAV

Karūnos fragmentas. Centrinė Europa 1420–1450 m.

Vytautas karūnos Lietuvai siekė ilgai ir labai atkakliai. Tam sumanymui įgyvendinti jis stengėsi išnaudoti kiekvieną proga ir susidariusią situaciją. Taip susiklosčius palankioms sąlygoms 1398 m. spalio mėn. Salyno saloje ties Kaunu Lietuvos bajorai Vytautą paskelbė Lietuvos karaliumi¹. Tačiau, kaip rašo žymus lenkų istorikas Oskaras Haleckis (Oskar Halecki), apie kokią nors karūną čia nebūta nei kalbos².

1420 m. Vytautą karaliumi paskelbė čekai ir jam atsiuntė Čekijos karališką vainiką, kurį jis sutiko priimti³. Kaip tasai karališkas vainikas atrodė, kur jis yra ir ar išliko, nežinome. Mūsų istorikai nelinkę to įvykio

sureikšminti, sako, kad Vytautui karūna visgi nebuvo įteikta, tai jo ir Čekijos karaliumi laikyti negalima. Sunkiai suprantamas toks mūsų istorikų nusiteikimas ir jų supratimas apie karališkus reikalus ir karūnas. Karalium nebuvo, o savo atstovą į Čekiją visgi išsiuntė? Keista dviprasmybė, ką besakysi. O čekai, rašydami apie šį mūsų ir jų istorijai svarbų momentą, netgi mini atskirą Čekijos pasiuntinių, įteikusių Vytautui karūną, pavardes, o Vytauto atminimą čekų tauta gerbia kaip savo tautos karaliaus. Tačiau apie įteiktą /neįteiktą Čekijos karūną ir jos istoriją visgi stokojame platesnės istorinės medžiagos.

Nukelta į 9 p.

Mažoji Lietuva

Mažlietuviai raudonojo genocido gniaužtuose

Vytautas ŠILAS, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas

2006 m. liepos 19 d. LR Seimas priėmė Atmintinų dienų įstatymo papildymo ir pakeitimo įstatymą, kuriuo spalio 16-oji diena skelbiama atmintina Mažosios Lietuvos gyventojų genocido minėjimo diena. 2007 m. spalio 19 d. LR Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija priėmė rezoliuciją „Dėl lietuvių tautos genocido Mažajoje Lietuvoje ir Karaliaučiaus krašto demilitarizavimo“. Joje ji „primena, kad Seimas 2006 m. pripažino 1944–1948 metais įvykdytą Mažosios Lietuvos gyventojų genocidą, per kurį buvo nužudyta 320 tūkst. gyventojų, tarp jų daugiau nei 130 tūkst. lietuvių kilmės, tačiau šis kraupus įvykis dar nėra pripažintas tarptautiniu mastu“.

Geografiškai Mažoji Lietuva yra šiaurinė Rytprūsių dalis – Karaliaučiaus ir Klaipėdos kraštai. Tai pirmosios lietuviškos knygos, pirmosios lietuvių kalbos gramatikos, pirmųjų lietuviškų periodinių leidinių, pirmųjų lietuviškų mokyklų, pirmosios lietuviškos tautinės organizacijos, lietuvių literatūrinės kilmės gimtinės žemė. Čia iki XIX a. vidurio mažlietuviai (lietuvininkai) sudarė kaimo gyventojų daugumą. 1932 m. mūsų iškilusis filosofas ir rašytojas Vyduanas rašė, kad Prūsų (t. y. Mažajoje) Lietuvoje Tilžės, Ragainės, Įsruties, Gumbinės, Geldapės, Labguvos ir Vėlavos apskrityse gyvena per 400 tūkstančių lietuviškos kilmės žmonių, iš kurių per 100 tūkstančių dar kalba lietuviškai. Štai į tokia žemę 1944 m. atėjo raudonasis maras.

Stalininė valdžia Karaliaučiaus ir Klaipėdos kraštų priklausomybę traktavo kiek skirtingai ir čionai atėjusi kiek skirtingai juose elgėsi. Mat prieškario Lietuvos dalimi buvęs Klaipėdos kraštas turėjęs atitekti sovietinei Lietuvai. O Karaliaučiaus kraštas priklausė vokiečiams, su kuriais reikėjo susidoroti be jokio gailesčio. Puolant Karaliaučiaus kraštą, 1944 m. spalio 16 d. buvo perskaitytas „3-jo Baltarusių fronto Karinės tarybos ir politinės valdybos kreipimasis į raudonarmiečius, seržantus, karininkus ir generolus“:

„Mūsų fronto kariuomenė, vykdydama Vyriausiojo Kariuomenės Vado, Sovietų Sąjungos maršalo draugo Stalino isakymą, šiandien pereina į ryžtingą priešų puolimą. Mes einame į Rytų Prūsiją. Išmušė valanda, kai Raudonoji armija istorinę kovą už Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę perkelia į hitlerinės Vokietijos teritoriją, į fašistinio žvėries urvą. 3-jo Baltarusių fronto kariams teko didžiulė garbė pirmiesiems įžengti į Vokietijos žemę, kad kartu su visa Raudonąja Armija pribaigti sužeistą vokiečių žvėrį ir įtvirtinti ilgaamžę rusų ginklo garbę. Atsimink kary! Tavo šventa pareiga – teisingumo vardan nubauti nusikaltėlius!“

Mažosios Lietuvos gyventojų genocidą ne kartą kurstė Baltarusių fronto štabo propagandistas rašytojas Ilja Geršovič Erenburgas, reikalavęs: „Nėra nieko, kas vokiečiuose būtų be kaltės – nei tarp gyvųjų, nei tarp mirusiųjų. Sulaaužykite germaniškųjų moterų rasinę pasididžiavimą. Pasiimkite jas sau kaip savo teisėtą grobį. Mums nieko nėra gražesnio kaip vokiečių lavonai. Žudykite vokiečius! Juk neatsiras tokio tarp jūsų, kuriam nebūtų nekaltų vokiečių.“

Vos įžengė į Karaliaučiaus kraštą raudonarmiečiai ėmėsi stropiai vykdyti generalisimo Stalino ir rašytojo Erenburgo

programą: žudė, prievartavo, kankino civilius gyventojus. Lietuvos žygeiviai L. Stanevičius, V. Šimėnas, E. Paukštė ir R. Matulis išgirdo gana atvirą buvusio tankisto, nuo pokario – Stalupėnų (rus. Nesterovo) gyventojų invalido N. pasakojimą: „Kai nuo Kybartų įsiveržėme, visi gyventojai ėmė bėgti. Mes tankais – juos vytyt. Traiškėme kaip šliužus. Likusius gyvus pėstininkai uždarė į sandėlius.“ Tokia buvo genocido veiksmų pradžia. Baigėsi jis tuo, kad Karaliaučiaus krašte vietos gyventojų neliko visai. Ignoruojantys Mažosios Lietuvos gyventojų genocidą neretai teigia, kad nuo jo nukentėjo tik Vokietijos reicho vokiečiai, tarsi aukos būtų skirstomos pagal tautybę ir lietuviams visada buvo daromos išimtys. Pateiksime jų prisiminimų.

Kai generolo K. K. Rokosovskio II Baltarusių fronto 31-oji armija 1945 m. sausio 26 d. ties Tolkemita prasiveržė prie Aistmarių, sausumos kelias pabėgėliams trauktis į Vokietijos gilumą buvo uždarytas. Daugybė Karaliaučiaus krašto ir centrinės Rytprūsų dalies civilių gyventojų bandė, vieni Aistmarių pakrante, kiti ledu, traukti prie Piliavos (vok. Pillau) uosto, kad iš ten laivais pasitraukus į Vokietiją.

Apie savo, beje, nesėkmingą, bėgimą Aistmarių ledu rezistentui P. Cidzikui 1999 m. pasakojo iš Mielkiemio kilęs septyniadesimtmetis Jonas Petraitis: „Traukėmės Aistmarių ledu. Suskaičiavau keturiolika gurguolių, kurių nebuvo matyti nei pradžios, nei galo. Kiek čia galėjo būti dešimčių ar šimtų žmonių, sunku pasakyti.“ Vežimų, rogių ir sunkvežimių vilkstinės bombardavo ir kulkosvaizdžiais apšaudė rusų lėktuvai. Viena Mažosios Lietuvos bėglė prisiminė: „Per ledą ėjome 27 valandas, vis klupdami ant arklių stipenų ir žmonių lavonų. Daug vežimų ilūžo ir nuskendo, nes rusai iš lėktuvų nuolat šaudė. Arkliai baidėsi ir šokdavo į atsiverusiais properšas. Aš už rankų laikiau du savo vaikus. Baisus buvo tas bėgimas.“

Klaipėdiškis Aleksandras Mykolaitis rašė: „Subombardavus Karaliaučių ir aš atvykau į Roženavą (Rozenau) prie Alenšteino (dabartinio Olštyno), kur jau buvo mano šeima... Pasislėpėme bulvių rūsyje... Grįžę į sodybą radome šūviu ir kaktą nužudytą šeimninę (ji negalėjo parodyti jokio pasipriešinimo rusams ir šiaip jau buvo nepakanti naciams). Jos vaikai liko našlaičiais. Priejęs šiek tiek kalbantis vokiškai rusų kareivis, pasigailėjęs, patarė vykti į Alenšteiną, nes kaimuose visus gali išžudyti. Privažiavus Alenšteiną, kelias apie kilometrą iki miesto buvo pilnai nuklotas civilių žmonių lavonais, galvomis ir kelio vidurį. Važiuojant per sutraiškytas jų galvas nebildėjo net rusų tankų vikšrai. Atrodė, kad jie tokiu būdu buvo nužudyti. Tarp jų galėjo būti žmonių ir iš Didžiosios, ir iš Mažosios Lietuvos, nes Alenšteine buvo labai daug pabėgėlių.“

Ne ką linksmesni 85 m. Hermono Stepaičio iš Ragainės apskrities Lindikų kaimo 1967 m. užrašyti prisiminimai. Jis pasakoja: „Lindikų kaimo gyventojų didžiuma buvo lietuvininkai, kaip pvz., Pempeitis, Naujoks, Augaitis, Maurušaitis, mokytojai Mykolaitis ir Sakaitis, ūkininkai Šturmaitis, Vilimaitis ir kiti. <...> 1944 m. vokiečių žandarų įsakymu visi Ragainės apylinkės kaimai buvo evakuoti. Iš pradžių išvarė gyvulius, o vėliau vežimais

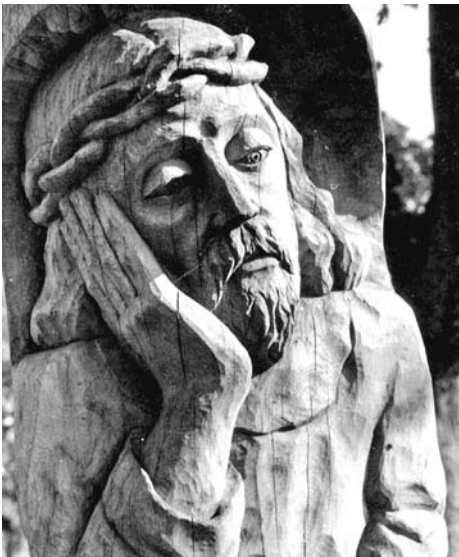
turėjo kraustyti ir gyventojai. Tačiau 1945 m. mus užklupo rusai. Čia jie labai nežmoniškai elgėsi su moterimis ir mergaitėmis. Mano kaimynas Krūtinaitis mėgino apginti savo žmoną nuo išniekinimo. Įpykęs rusas jį nušovė. Tokiu būdu rusai nušaudavo 5 ar 6 prūsų lietuvių ūkininkus, kurie gynė savo moteris ir dukras.“

Tilžėje (rus. Sovjetsk) gyvenusi mažlietuvė H. N. režisierėi A. Kalinauskienei papasakojo, kaip žuvo nenorėjusi trauktis jos mama. Netoli Ragainės miesto 20 sužvėrėjusių rusų kareivių išprievartavo ją, o po to jos, vaiko, akivaizdoje apipylė benzinu ir sudegino...

Mažlietuviai kentėjo ir nuo nacių, ir nuo bolševikų. Dovydas Kiauka (1897–1989) iš Antleičių kaimo apie apsitraukimą vežimais ir susitikimus su „rusais“ savo dar neišleistuose prisiminimuose aprašė tokį įvykį. Kai iš Plaškių kaimo gyventojų Merūno buvo atimti du arkliai, jis panoro juos atgauti. Priejęs kareivis paklausė: „Ar tai tavo arkliai?“ Tas atsakė: „Taip, mana.“ Kareivis išsitraukęs brauningą šovė. Pašautasis kritęs Kiaukai po kojomis. Toliau Kiauka prisiminė: „Prie vokiečių kaip ne vokiečiai ir hitlerininkų priešas tapau mušamas ir buvau paskirtas būti nužudytas. O prie rusų į mane žiūrėjo kaip į vokiečių hitlerininką ir ne vieną kartą pridėję šautuvą prie galvos ir krūtinės norėjo nušauti.“

Karo pabaigos raudonąjį terorą ištvėrė išlikę Karaliaučiaus krašto gyventojai buvo renkami į Karaliaučiaus, Įsruties, Prūsų Ylavos, Gastų, Tolminkiemio ir kitas koncentracijos stovyklas. Rusų literatūroje jos pateikiamos kaip rūpinimosi civiliais vokiečių gyventojais priemonė, kur šie ne tik dirbo, bet buvo maitinami, turėjo medicininę priežiūrą. Iš tikrųjų jie ten buvo naikinami – kentė alkį, šaltį, ligas. Karaliaučiaus gyventoja E. L., buvusi Ylavos stovykloje nuo 1945 m. gegužės iki spalio mėnesio, pasakoja: „Tai buvo pėstininkų kareivinės iš aštuonių didelių apgriautų korpusų. Teritorija buvo aptverta spygliuotos vielos tvora, visuose kampuose aukštai iškelti bokšteliai su sargybiniais. Ketvirtame ir penktame korpusuose buvo laikomi vyrai, o kituose moterys, vaikai ir seneliai. Kai aš gegužės 16 d. buvau atgabenta į lagerį, jame jau buvo apie 14000 žmonių, o birželio mėn. pabaigoje liko tik apie 6000. Per tą laiką dėl bado ir ligų mirė 8000 kalinių. Kasdien iš lagerio riedėdavo vežimėliai, kuriuose buvo sukrauti lavonai. Juos gabendavo už tvoros ir versdavo į iškastus didžiulius griovius, apipildami kalkėmis.“ Ylavos lageris veikė iki 1949 m. pradžios.

Kaip žinome, per karą bet kokio genocido objektas yra civiliai, kariuomenėje netarnaujantys gyventojai – vaikai, moterys, seneliai. Per ginkluotą konfliktą, t. y. karą, jų teisinę padėtį nusako dešimtys įvairių tarptautinių sutarčių ir deklaracijų. Teisinėje praktikoje dažniausiai remiamasi Hagos 1899–1907 m. taikos konferencijų konvencijomis bei deklaracijomis dėl neleistino elgesio su civiliais karo veiksmų rajone, dėl karo aukų apsaugos, kurias vėliau papildė ir konkretizavo 1949 m. Ženevos konvencija bei jos 1977 m. papildomi protokolai. Sovietinis genocidas yra išskirtinis tuo, kad jį vykdžiusi pusė ne tik visiškai nepaisė tarptautinių sutarčių ir konvencijų, bet ir tuo, kad Sovietų Sąjungos valstybės turto ir pareigų perėmėja

Rūpintojėlis. Salantų (Kretingos r. sav.) Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios šventorius. 1990 m.

Rusijos federacijos valstybė, Ženevos konvencijos signatarė (!?), ne tik nepasmerkė savo pirmtako įvykdyto sovietinio genocido, bet iki šiol neigia jo buvimo faktą.

Gal keista, o gal ir ne, bet niekas iš lietuvių istorikų Mažosios Lietuvos gyventojų genocido temos nenagrinėja. Kai kas iš jų, pavyzdžiui, istorikas A. Nikžentaitis, netgi teigia, kad mažlietuviai nebuvo genocido Rytprūsiose auka, apie kokį nors sovietinį terorą prieš mažlietuvius nieko nežinoma, jokie dokumentai to nepatvirtina. Klaipėdos universiteto istorikas H. Vitkus pripažįsta, kad sovietinių karinių ir administracinių struktūrų nusikaltimų prieš vietinius Karaliaučiaus krašto gyventojus būta, bet raudonarmiečiai prievartavo ne tik vokietes ir mažlietuves. Buvo prievartaujamasi ir į Vokietiją darbams atvežtos rusės, ukrainietės, baltarusės. Ar tai galėtų pateisinti sovietinį smurtą, leistų jį ignoruoti?

Kiek Karaliaučiaus kraštas neteko civilių gyventojų dėl sovietinio genocido? Esame paskeičiavę, kad iki Rytprūsų karinės operacijos jame buvo apie 430 tūkst. civilių gyventojų (prieš pat karą čia iš viso gyveno 900 tūkstančių). 1947–1949 m. iš krašto buvo deportuoti likę 102 tūkstančiai (taigi, kas nežuvo, tas neteko savo tėviškės). Taigi išeina, kad „dingo“, t. y. susidorota su beveik 328 tūkstančiais (kiti tyrinėtojai pateikia kiek mažesnius arba gerokai didesnius aukų skaičius). Pasak Vyduono, lietuvių kilmės žmonių prieškariniame Karaliaučiaus krašte būta beveik 40%. Taigi dėl sovietinio genocido Karaliaučiaus krašte netekome visų per 130 tūkstančių lietuvių kilmės žmonių. Daug tai ar mažai? Palyginimui pasakysim, kad dėl nacių holokausto žuvo 195 tūkstančiai Lietuvos žydų. Nenorėčiau priešpriešinti žydų ir lietuvių netektis. Tačiau žydų iš nacių partiros netektys kasmet prisimenamos aukščiausiu lygiu, o mažlietuvių, kurie patyrė ir nacių, ir bolševikų smurtą, dažnai ignoruojamos...

Mes netekome visų pagrindinės Mažosios Lietuvos dalies, Karaliaučiaus krašto, lietuvių kilmės gyventojų. Dėl bolševikų partijos teroro. Jei tai ne genocidas, tai kas tada?

Kas kenkia ir kas nekenkia

Živilė MAKauskienė, Punksas

Atkelta į 1 p.

kalbas: lenkų, gudų ir lietuvių. „Karišku batu Vilniaus paimti negalėjome“, – apie istorines lietuvių ir lenkų nesantaikos priežastis, kurios, anot jo, ir dabar veikia abiejų tautų santykius, kalba Kultūros ministerijos atstovas, įsitikinęs, kad „smetoniškos“ politikos kvapas juntamas ir šiandienos Lietuvoje.

Patariantis kultūros ministrui tautinių mažumų klausimais I. Melianas teigia, kad norint pagerinti šiandienos Lietuvos lenkų reikalus, o kartu ir Lietuvos bei Lenkijos santykius, būtina leisti lenkams rašyti asmenvardžius lenkiškais rašmenimis, įteisinti lenkiškus vietovardžius ir gatvių pavadinimus tose

savivaldybėse, kur lenkai sudaro trečdalį gyventojų, įsteigti Vilniuje profesionalų lenkų teatrą. Tuo, anot Meliano, turėtų pasirūpinti Lietuvos valstybė ir pati lenkų bendruomenė. Suabejojus, ar 200 000 lenkų bendruomenei išties reikia atskiro teatro, juolab kad nemaža dalis ypač pasienio kaimų gyventojų, neretai sovietiniais metais atvykusių iš Baltarusijos, neturi aiškaus tautinio ir ypač kultūrinio tapatumo, I. Melianas atsakė, kad būtent reikia daryti viską, kad jie taptų visaverčiais lenkais. Kokias klaidas siekiant gerinti lietuvių ir lenkų santykius daro Lietuvos lenkai, pašnekovas nenurodė.

Paklaustas, kaipgi abiejų valstybių santykius veikia Lenkijos lietuviai, Lietuvos kultūros ministro patarėjas atviravo, kad, jo įsitikinimu, lietuviai problemų neturi. Pasak Meliano, Lenkijos lietuviams sudarytos kur kas geresnės sąlygos savo tautinei tapatybei išlaikyti nei Lietuvos lenkams. „Jūs turite ir mokyklas, ir kultūros židinius, ir vietovardžių bei gatvių užrašus, ir pavardes lietuviškai rašote, ir daugelį leidinių leidžiate“, – Lenkijos lietuvių padėtį gyrė kultūros ministro patarėjas. Paklaustas, ką jis, kaip kultūros ministro patarėjas, padarė, kad sustabdytų Berznyko kapinėse vykstantį niekingą „paminklų karą“,

kai šalia Lietuvos savanorių kapų kyla vis nauji paminklai, žeidžiantys lietuvių tautinius jausmus ir akivaizdžiai kurstantys tautinę nesantaiką, kai tuos paminklus atidengiant dalyvauja aukšti Lenkijos pareigūnai, I. Melianas atsakė, kad jam tai nepatinka. „Aš esu Lietuvos Respublikos kultūros ministro patarėjas tautinėms mažumoms“, – teisinosi I. Melianas ir patarė kreiptis į Užsienio lietuvių departamentą. Tarsi tai, kas vyksta Berznyko kapinėse, būtų ne Lietuvos, o „užsienio lietuvių“ reikalas.

Šaltinis: „Aušra“, 2012/19

AUŠRA

Viešvilė. I d. Senieji fabrikai

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Tęsinys. Pradžią Nr. 21

Dar viena egzotiška tenykštė įmonė – praeityje garsus popieriaus fabrikas.

Jį 1767 m. įkūrė vis tas pats Viešvilės dvarininkas F. fon Domhardtas. Pastačius naują užtvanką ant upelio buvo suformuotas atskiras tvenkinys, įrengta vandens jėgainė. Ji varė olandiškojo pavyzdžio popieriaus gamybos mechanizmus. Kaip popieriaus gamybos žinovas buvo pakviestas meistras K. L. Cieseris. Jo dukterė ištekėjo už vėliau atvykusio meistro F. A. Riedelio. Šis vėliau perėmė gamyklą ir perdavė savo įpėdiniams, tad Viešvilės popieriaus gamyba ilgą laiką išliko vienos Riedelių giminės rankose. Jau 1815 m. šis popieriaus fabrikas vadintas Riedelsbergo vardu.

Šią įmonę paveldėjęs dešimtas F. A. Riedelio sūnus F. E. Riedelis vedė Viešvilės dvarininko seserį M. Kautius ir galop paveldėjo visą dvarą. Taip Viešvilėje pynėsi dvarų ir fabrikų likimai.

Prie anuometinės užtvankos buvo sukurta didelė sodyba su arklidėmis ir vežimine – daug vežimų reikėjo anuometinei popieriaus žaliavai parvežti. Steigiant fabriką pirmiausiai buvo gauta Prūsijos karaliaus privilegija – 15 mylių spinduliu aplink surinkti visus skudurus popieriaus gamybai. Fabrike tie seni skudurai „malti“ – trinti gaminant pluoštą popieriui. Valdžios nutarimu gamykla pirmus šešerius metus buvo atleista nuo mokesčių.

Kraštui ilgai tiekęs popierių, nuošalus Viešvilės fabrikas negalėjo gyvuoti amžinai. Naujas grėsmes paskelbė 1843 m. pradėjęs veikti kur kas didesnis Tilžės popieriaus fabrikas, paskui ir kitos įmonės, kur gamyba vyko moderniau.

Ilgokai konkurentams priešinęs Viešvilės fabrikėlis 1885 m. turėjo baigti savo veiklą. Jo senoviškas popierius nebeprilygo modernių įmonių gaminiams.

Tos įmonės veikla atspindėjo Mažosios Lietuvos gyvenimo ypatybes. Nuo seno raštingame krašte popieriaus reikėdavo daug kam – ir valdžios raštininkams, ir savo artimiesiems laiškus rašydavusiems. Tad popieriaus gamyba buvo šio regiono savotiškas „firminis ženklas“, visada kur nors veikdavo vieni ar kiti tokie fabrikai.

Ankstyvajame popieriaus gamybos periode

neapsieita be galingų vandens jėgainių, kurias retai kur būdavo įmanoma pastatyti. Būtent sraunusis Viešvilės upelis anuomet lėmė tos specifinės įmonės įkūrimą (kitas toks vandens srautas tada tebuvo surastas atokiuose Galdapės kalvynuose, Vištyčio ežero apylinkėse), nuošalių panemunių vietovę pavertė krašte žinoma vieta ir reikšmingu pramonės centru.

Viešvilės popieriaus įmonei baigus savo veiklą, jos jėgainė vėliau naudota aliejaus spaudyklai ir vėlyklai. Fabriko pastatuose buvo apgyvendinti dvaro darbininkai.

Anksčiau popieriaus masei kaitinti skirta didžioji viryklė paskui naudota dvaro gyvulių pašarams virti. Aukštąjį fabriko dūmtraukį vėliau panaudojo sodyboje įrengta sūrinė ir dvaro kepykla. XX a. pradžioje dar buvo likę ir nebe-reikalingų popieriaus gamybos įrengimų.

Viešvilės gerovė dažnai priklausė nuo gamtos kaprizų. Visas įmones hidroenergija aprūpindavęs sraunusis upelis kartais tapdavo nemenka grėsme. Antai 1928 m. pradžioje užgriuvo ankstyvas ir katastrofiškas potvynis – tirpstantys gausaus sniego klodai vandeniui perpildė aukštutinį tvenkinį ir prasiveržė žemyn nuplaudami senąją užtvanką ties buvusiu popieriaus fabrikui, vienur išgraužė naują upelio vagą, kitur supylė sąnašas. Taip beveik išnyko senoji (vėliau jau nebepriziūrėta kaip nebereikalinga) užtvanka ir buvęs tvenkinys.

Ta katastrofa savaip simbolizavo senųjų vandens jėgainių amžiaus pabaigą. Dar XIX a. naujuose krašto fabrikuose atsirado garo jėgainės, vėliau radosi ir elektros energija. Kai kur dar likusios upelių užtvankos su vandens jėgainėmis dažniau naudotos tik nedidelėms grūdų malūnams sukurti ar kitoms smulkesnėms įmonėlėms. Kitur būdavo skaičiuojama, kad tvenkinys užima pernellyg daug vietos, kad tą plotą galima būtų panaudoti pelningiau. Visai pagrįstai skustasi, kad hidroenergija nesanti patikima – sausringais metais tvenkiniai neužsipildydavo, o drėgnais laikais grėsdavo katastrofos. Į upelių užtvankas suleisti mediniai rąstai galop sudūlėdavo ir vandens spaudimas išversdavo iš grunto supiltus pylimus. Tvirtesnes užtvankas pradėta statyti tik XX a. pradžioje paplitus betonui.

Beje, griežtai tvarkytame krašte hidro-

Senoji Viešvilės malūno užtvanka iki jos perstatymo su praeityje veikusia vandens pralaida. Šia užtvanka nuo seno ėjo kelias iš Vilkyškių – Tilžės į Smalininkus ir Jurbarką. M. Purvino nuotr. 2002 m. spalio mėn.

nergija nebuvo palikta likimo valiai. Antai sumanius Viešvilėje statyti popieriaus fabriką ir vario kalyklą prie naujų užtvankų, tam pirmiausiai reikėjo gauti „vandens teises“ – leidimą pasinaudoti hidroenergija. 1767 m. tokiai veiklai buvo gauta net karališkoji privilegija.

Įvairiais laikais Viešvilėje būta ir kitokių pramonės. Lyg tenai 1730 m. veikęs žydo Šlomkos odų fabrikas, kur būdavo apdirbamos odos iš apylinkių.

Žymiausias grūdų malūnas prie savosios užtvankos nuo seno priklausęs valstybiniam domenui. 1748 m. jį paveldimajai nuomai išgijęs J. H. Šulcas. 1765 m. minėtas dvarininko J. F. Domhardto atstatytasis vandens malūnas, kurį nupirkęs malūnininkas Šulcas. 1789 m. buvo pastatyta nauja to malūno užtvanka, sukuriant talpesnį vandens tvenkinį. 1794 m. sudegęs senasis malūno pastatas. Jis atstatytas prie naujosios užtvankos 1795–1796 m. Viešvilės maltų malūnas veikė XIX a. ir XX a. pirmojoje pusėje. II pasaulinio karo pabaigoje

apdegusi vandens malūno pastatą sovietiniais metais suremontavo vietos ūkis ir naudojo savo reikalams. Tik 1958 m. senovinis malūnas baigė savo veiklą – ten nelaimingai žuvo darbuotojas, uždaryta įmonė buvo apleista, o vėliau visai nugriauta.

Viešvilėje būta ir kitokių verslų. Pavyzdžiui, 1784 m. ten veikė net penkios skirtingos įmonės: vėlykla, aliejaus spaudykla, maltų malūnas, vario kalykla ir lentpjūvė. Anims laikams tai buvęs unikalus pramonės kompleksas, kokio nebūta niekur kitur Nemuno pakrantėse (daugiau fabrikų kurta tik didžiuosiuose krašto miestuose – Ragainėje ir Tilžėje).

Literatūra

1. Daugirtienė D. *Viešvilės istorija*. Mašinraštis. Viešvilė, 1991.
2. Knobloch H. E. von. Wischwiller Dorf-Chronik. IX. Berlin-Dahlem, 2005.

Pabaiga

Pro memoria

Gyvenęs Vilniaus šviesoje (1947–2012)

Š. m. spalio 16 d. mus paliko veiklus ir nepailstantis Vilniečių ainių klubo pirmininkas Kęstutis Kazys Šimas. Kęstučio mirtis buvo staigus, netikėtas smūgis. Nors jį jau seniai kankino sunki ir klatinga liga, jis ją

ignoravo, nenorėjo apie tai galvoti, o kartu su juo negalvojome, nenorėjome žinoti apie tą ligą ir mes, jo bendraminčiai. Visados veikęs energingai, tikslingai ir praktiškai, Kęstutis buvo visų Vilniečių ainių klubo sumanymų ir darbų *spiritus movens*. Niekada nenuleisti rankų, dirbti, veikti dėl svarbaus ir gražaus tikslo – tokius gyvenimo principus jis paveldėjo iš savo tėvų, pedagogų švietėjų, senųjų „prieškarinių“ vilniečių, kurie visi buvo lyg ietys, skrendančios į vieną tikslą – atsilaukyti prieš istorijos vėtras, išsaugoti senąją sostinę Lietuvai ir ateities kartoms. Kęstutis suprato, kad ne visi jo tėvų darbai užbaigti, ne visi tikslai pasiekti...

Šalia intensyvios visuomeninės ir praktinės veiklos Kęstutis turėjo ir savo intymų,

asmeninių siekių kampelį – tai jo fotografijos meno darbai. Surengęs ne vieną fotografijos parodą, išleidęs ne vieną knygą ir katalogą, Kęstutis ir meninės kūrybos sferoje buvo prisiekęs Vilniaus patriotas, senamiestyje gimęs, senamiestyje augęs ir gyvenęs. Iškalbingi kai kurių jo asmeninių parodų pavadinimai: „Vilnius. Bernardinų kapinės“ (1994), „M. K. Čiurlionis ir Vilnius“ (1995), „XX a. Vilnius“ (1999), „Užsilikęs Vilnius“ (2009) ir kt. Menotyrininkas Alfonsas Andriuskevičius gražiai atsiliepė apie fotografo K. K. Šimo kūrybą, išvelgęs jo darbuose „ypatingą šiaurišką švytėjimą“: ta šviesa, pasak kritiko, ypatinga „tiek medžiaginiu, tiek dvasiniu požiūriu“. Turbūt ta šviesa, kurią siekė perteikti Kęstutis Šimas savo

fotografijose, yra Vilniaus šviesa, todėl ji tokia ypatinga.

Be mūsų klubo pirmininko liūdnesnė bus tradicinė vilniečių šventė rotušėje Trijų Karalių vakara, nebe toks džiaugsmingas atrodys kasmetinis senųjų vilniečių susibūrimas (beveik nenutrūkęs nuo 1935 metų) Valakampiuose birželio pradžioje, pasigėsime jo iškiliųjų Vilniaus krašto asmenybių ir istorinių sukačių minėjimuose, prisiminimų vakaruose, knygų pristatymuose, parodose. Daug liko ir neužbaigtų, vien tikslai sumanytų darbų... Gal tuos nebaigtus darbus perims iš Kęstučio rankų jaunesnė vilniečių ainių karta?

Vilniečių ainių klubas

Mirė kunigas jubil. Edvardas Kraujalis (1931–1958–2012)

2012 m. spalio 11 d. po sunkios ligos mirė kunigas jubil. Edvardas Kraujalis, iki šiol ėjęs Joniškio parapijos klebono pareigas Kaišiadorių vyskupijoje.

Kun. E. Kraujalis gimė 1931 m. rugpjūčio 13 d. Mylių kaime, Stirnių parapijoje, Molėtų rajone. 1951 m. baigęs Molėtų vidurinę mokyklą, įstojo į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją. 1954–1957 m. atliko karinę prievolę tarybinėje armijoje. Vėliau tęsė studijas kunigų seminarijoje ir ją baigęs, 1958 m. kovo 23 d. Kauno arkikatedroje bazilikoje buvo iššventintas kunigu Kaišiadorių vyskupijai.

Dirbo šiose parapijose: 1958–1959 – Marjampolės parapijos vikaras (Vilkaviškio vyskupijoje), 1959 – Stakliškių parapijos vikaras, 1959–1962 – Semeliškių parapijos vikaras, 1962–1966 – Kalvių parapijos kle-

bonas, 1966–1975 – Babriškių ir Akmenų parapijų klebonas, 1975–1976 – Onušio ir Vytautavos parapijų klebonas, 1976–1983 – Kiauklių parapijos klebonas, 1983–1996 – Butrimonių parapijos klebonas, 1996–2012 – Joniškio parapijos klebonas.

Kun. E. Kraujalis buvo pamaldus, nuoširdus, asketiškas kunigas, uoliai vykdęs pareigas jam patikėtose parapijose. Šių metų liepos mėnesį jis buvo paguldytas į ligoninę skrandžio operacijai, po kurios jo sveikata tik silpo. Rugsėjo mėnesį jis pasiprašė atleidžiamas iš klebono pareigų. Kaišiadorių vyskupas atleidimo dekretu nuoširdžiai padėkojo kunigui Edvardui

už pasiaukojančiai atliktas pareigas šioje bei kitose Kaišiadorių vyskupijos parapijose – už gilų tikėjimo ir meilės liudijimą, ištikimybę Bažnyčiai ir aplankę esantį ligos patalę.

Kun. E. Kraujalis buvo pašarvotas Joniškio Šv. apašt. Jokūbo parapijos bažnyčioje, kur spalio 14 d. 15 val. vyko laidotuvių pamaldos. Palaidotas Stirnių (tėviškės) parapijos bažnyčios šventoriuje.

Tesuteikia Viešpats ištikimam savo tarnui amžinybės džiaugsmą!

Kaišiadorių vyskupijos kurijos kancleris

Lietuvos katalikų bažnyčia

Mecenatystė Lietuvoje atgimsta – Dubingiuose pradėtos naujos bažnyčios statybos

Monika RYBELIENĖ, Molėtai

Prieš daugelį metų buvusi turtingų žmonių garbės reikalu, dvasinės brandos simboliu, vėliau išnykusi kaip gilaus pasitenkinimo nebeteikęs reiškinys, šiandien mecenatystė Lietuvoje ir vėl gyva, o geriausias to liudytojas – spalio 13 d., šeštadienį, Dubingiuose vykęs renginys – naujos bažnyčios kartinio akmens įkimas. Nauja bažnyčia Dubingiuose bus statoma privačiomis Aurelijos ir Aurelijaus Rusteikų įsteigto fondo lėšomis, senosios, 1958 m. sudegusios, bažnyčios vietoje. Naujieji maldos namai bus ypatingi ne tik tuo, kad iškils po daugelio metų jų nebuvimo Dubingiuose senojame vietoje, bet ir tuo, jog pirmą kartą per nepriklausomybės laikotarpį Lietuvoje bus finansuojami išskirtinai privačiomis lėšomis. Kaip rašoma istoriniuose šaltiniuose, Dubingių bažnyčia iki 1430 m. statė Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas ir skyrė jos išlaikymui turtų. 1449 m. didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis turtus patvirtino ir padidino. 1451 m. Giedraičių seniūnas Povilas Kareiva bažnyčios turtą dar padidino. Povilas Giedraitis ir Anastazija Giedraitienė 1542 m. įrengė altariją ir jai dovanavo Bijutiškio palivarką. XVI a. viduryje Mikalojus Radvila Rudasis Dubingių katalikų bažnyčią perdavė evangelikams reformatams. Apie 1620 m. Jonušas Radvila I piliavietėje pastatė naują, mūrinę, renesanso stiliaus evangelikų reformatų bažnyčią. Šioje bažnyčioje buvo palaidoti žymiausi Radvilų giminės žmonės, tarp jų Mikalojus Radvila Rudasis ir Jonušas Radvila I. XVI a. dėl bažnyčios nusavinimo katalikai padavė Radvilais į teismą. XVII a. viduryje buvo priteista, kad Radvilos turi pastatyti Dubingiuose katalikams bažnyčią, tai 1672 m. įpareigojo padaryti Dubingių savininkė K. Radvilaitė. XVII–XVIII a. evangelikų reformatų bendruomenė miestelyje sunyko ir Dubingiai palaipsniui perėjo į katalikybę. Buvusi evangelikų reformatų bažnyčia 1735 m. sudegė. 1800 m. bažnyčia buvo perstatyta, šalia veikė parapinė mokykla. XVIII a. įsteigta Šv. Rožančiaus brolija. Po 1954 m. gaisro tais pačiais metais prie kapų koplyčios pristatytas priestatas ir įrengta bažnyčia, kuri 1958 m. taip pat sudegė. Dabartinė bažnyčia po gaisro buvo įrengta buvusioje prieglaudoje. Anot vietinių Dubingių kaimo gyventojų, apie naują bažnyčią žmonės jau senokai pasvajoję, mat Dubingiai buvo vienintelė vietovė Molėtų rajone, neturinti normalios savo bažnyčios.

Naujos Dubingių Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios statybų istorija pradėta dar 2008 m., o š. m. spalio 13 d. jau pašventintas pirmasis akmuo. Iškilmingas renginys pradėtas šv. Mišiomis, kurias laikė Kaišiadorių vyskupas emeritas Juozas Matulaitis. Jis į šv. Mišias susirinkusiems tikintiesiems sakė, kad naujieji Dubingių maldos namai bus statomi Tikėjimo metais, kurie prasidėjo vos prieš keletą dienų, bei meldėsi už visus geradarius, kurie prisidėjo ir dar prisidės prie šios naujos bažnyčios statymo. Vėliau patraukta į būsimą statybą, kur visi susirinkusieji tapo istorinio įvykio liudininkais. Dubingių klebonas Algimantas Baltuškonis sveikino dubingiškius ragindamas statant naują bažnyčią neužmiršti kurti bei puoselėti ir dvasinės bažnyčios savo širdyse. Kiek vėliau klebonas perskaitė specialųjį raštą, kuris buvo patvirtintas bažnyčios fundatorių Aurelijaus ir Aurelijos Rusteikų, architekto Kęstučio Pempės, Molėtų rajono mero Stasio Žvinio, vyskupo Juozo Matulaičio bei kitų ceremonijoje dalyvavusių kunigų parašais ir įdėtas į kapsulę, o drauge su juo į kapsulę bažnyčios mecenatai įdėjo ir USB atmintinę, kurioje sukelti visi su statybomis susiję dokumentai ir planai, kad ateities kartos po daugelio metų radę kapsulę žinotų, kokiame amžiuje ir kodėl ši bažnyčia buvo statoma, kokia jos istorija. Prieš dedant kartinį akmenį, naujų maldos namų mecenatai kalbėjo: „Galbūt iš pirmo žvilgsnio tai – maža šventė mažame miestelyje, bet iš tiesų ji yra labai didelė mūsų širdyse. Mums garbė funduoti šią bažnyčią ir mes dėsime visas pastangas,

kad šioje, šiandien tik aikštelėje, ateityje iškiltų bažnyčia, kurioje jūs visi galėsite surasti sielos ramybę, – sakė A. Rusteika bei tęsė, kad naujos Dubingių bažnyčios istorija pradėta rašyti 2008 m. VŠĮ Aurelijos ir Aurelijaus Rusteikų fondo, kuomet prieš šešerius metus įsigiję sodybą Dubingių kaime verslininkai įsimylėjo Dubingių ežerus, miškus ir istoriją bei nutarė padaryti šį tą gero kaimo žmonėms. „Dubingiai Lietuvai istoriškai visada buvo labai svarbūs, gal buvo laikas, kai jie buvo šiek tiek užmiršti, tačiau tikiu, kad ateityje jie atgis, kad bus labai lankomi lietuvių, tad kaip ir kiekvienas Lietuvos miestas, jie turi turėti mokyklą, parduotuvę ir, žinoma, bažnyčią, kuri suteiks visiems labai daug džiaugsmo.“ Gavę Kaišiadorių vyskupijos pritarimą užsakė žinomam architektui Kęstučiui Pempei bei jo vadovaujamai profesionalių architektų komandai sukurti naujos Dubingių bažnyčios projektą. 2009 m. pradžioje „Vilniaus architektų studija“ pristatė visuomenei dvylikos projektų ekspoziciją. Naujosios šventovės kartinio akmens šventinimo ceremonijoje kalbėjęs jos architektas Kęstutis Pempė kalbą pradėjo vieno šventojo žodžiais.

„Kiek turėsite jėgų, tiek stenkitės būti arti savo artimo, nes kiek būsite arti artimo, tiek būsite arti Dievo. Bažnyčia visu pirma yra tai, kas yra mūsų širdyse, o bažnyčios pastatas yra bendruomenės susirinkimui skirtas garbinimo instrumentas, kurį ir turime čia pastatyti. Dubingių bendruomenė nuo pat pirmų projekto vykdymo dienų labai aktyviai dalyvavo kuriant bažnyčios pastato projektą, patys rinko geriausią variantą, tad labai tikiu, kad taip pat aktyviai jie dalyvaus ir akmenį po akmens neš ir statant bažnyčios pastatą“, – sakė architektas, padėkojęs visiems prie bažnyčios pastato projekto prisidėjusiems ir ji rėmusiems asmenims. Po sveikinimų ir palinkėjimų Kaišiadorių vyskupo pašventintą kartinį akmenį ir kapsulę oficialūs ceremonijos dalyviai įmūrį įmesdami simbolinį cemento šlakelį, o susirinkusieji į renginį svečiai bei verslo atstovai buvo pakviesti į paramos galimybių studijos pristatymą Asvejos regioninio parko direkcijoje. Čia ne tik susipažinta su planuojamų darbų eiga, sužinota, kam ir kiek lėšų galėtų paaukoti ateityje kiekvienas žmogus, bet ir buvo galima tapti pirmais aukotojais bei įsirašyti aukų knygoje. Pagrindiniai bažnyčios pastato fundatoriai kvietė susirinkusiuosius asmenis drauge dalyvauti bažnyčios eksterjero ir interjero kūrybos procese, pateikė preliminaras sumas, kiek ir kas galėtų kaupti bei kam bus skiriamos lėšos beveik dviejų milijonų litų vertės bažnyčioje. Svečius sveikino ir pačius gražiausius žodžius mecenatams skyrė Molėtų rajono meras Stasys Žvinys, kuris džiaugėsi, kad ši diena yra išskirtinė visos Lietuvos žmonėms. „Sunkmečiu yra sunku išlaikyti jau esančias bažnyčias, o pradžia naujos bažnyčios statybų prilygsta stebuklui.“

Pristatydama A. ir A. Rusteikų fondo veiklą, ponja Aurelija džiaugėsi, kad jau sulaukta pirmųjų aukotojų ne iš jų šeimos narių, o labiausiai ją nustebino tai, kad vienas pirmųjų naujos bažnyčios statyboms paaukojo jaunas žmogus. O kiek vėliau ponja Aurelija pakvietė visus aukoti įvairias sumas, nes kiekvienas litas paaukotas bažnyčiai yra labai svarbus ir reikalingas. Visa informacija apie bažnyčios statybas kiekvienam bus prieinama *facebook* socialiniame tinklapyje.

Bažnyčios projektą su vizualizacijomis pristatęs architektas Kęstutis Pempė visiems prisipažino, kad išgirdęs prašymą iš privačių asmenų projektuoti bažnyčią, patyrė lengvą šoką, nes jo darbo praktikoje tai buvo pirmas kartas.

„Nuo senosios bažnyčios yra išlikęs istorinis šventorius, varpinė, vartų dalis. Po išsamių analizių buvo nutarta naują bažnyčią statyti buvusios bažnyčios vietoje, tos pačios, kaip ir buvo planinės struktūros – kryžiaus

plano, bet mažesnę nei buvusioji. Galimų bažnyčios variantų buvo įvairių, bandėme atkurti ir iki gaisro stovėjusios senosios bažnyčios vaizdą, tačiau po daugelio susitikimų, gavus bendruomenės pritarimą, buvo nutarta bažnyčią Dubingiuose statyti šiuolaikišką, bet sakralių formų. Bažnyčios visas vidus bus medinis, o išorė – pilkai rudų keramikos čerpių. Bažnyčios bendras plotas bus apie du šimtus kvadratinį metrų su pagrindiniu altoriumi, dviem šoniniais altoriais, sakykla. Kadangi bažnyčia kryžiaus plano, tad joje bus keturi fasadai, kurie galėtų būti meniškai vystomi – puošiami vitražais, skulptūriniais interpais“, – sakė architektas bei tęsė, kad šiek tiek neįprastas bus ir bažnyčios apšvietimas, mat šviesa į vidų pateks ne tik per šoninius langus, bet saulės spinduliai skverbsis ir per stogo siaurus plyšius. Šalia bažnyčios planuojama taip pat iškelti 25 metrų aukščio

stilizuotą kryžių, kuris, planuojama, puikiai matysis nuo visų miestelio apžvalgos taškų. Kol kas vizualizacijos buvo pristatytos be meno kūrinių, kurie, pasak architekto K. Pempės, priklausys nuo mecenatų pagalbinių skiriamų lėšų. O bažnyčiai reikės labai daug – altorių, paveikslų, liturginių indų, suolų, vargonų... Bažnyčios pristatymo renginį vainikavo Kaišiadorių vyskupas emeritas Juozas Matulaitis, kuris sakė, kad geri darbai žmogų puošia ir tik juos darydami kiekvienas iš mūsų tampame tauresni, gražesni ir brandesni dvasiškai.

Autorės nuotr.

Kapsulės įleidimo ceremonija patikėta architektui K. Pempei

Naujos bažnyčios maketas

Šv. Mišias senojoje bažnyčioje laikė vyskupas Juozas Matulaitis

Parašais patvirtintas specialusis raštas. Pirmoje eilėje monsinjoras K. Kazlauskas, vyskupas J. Matulaitis, mecenatai A. ir A. Rusteikos, klebonas A. Baltuškonis, architektas K. Pempė, antroje eilėje Molėtų r. meras S. Žvinys

Žiemos karas 1939–1940 m. ir jo sklaida Lietuvoje

Spaudos ir leidinių apžvalga po 1988 m.

Prof. dr. Juozas SKIRIUS, Vilnius

XX a. Suomijos valstybė tiesiogiai kariovo tris kartus ir visus su bolševikine Rusija ir TSRS: 1918–1920, 1939–1940 ir 1941–1944 m. Pats sunkiausias ir labiausiai žinomas pasaulyje karas – tai Žiemos karas 1939–1940 m. Tokiu pavadinimu jis yra žinomas pasaulyje, išskyrus buvusią Tarybų Sąjungą ir dabartinę Rusiją, kur jis gana plačiai įvardinamas Suomų karu. Toks pavadinimas tenai neatsitiktinis, nes turi potekstę, jog šio karo kaltininkė yra Suomijos valstybė. Taigi, iš karto galima pasakyti, kad Lietuvos, esančios TSRS sudėtyje, gyventojai apie šį karą oficialią informaciją gaudavo tokią, kuri buvo naudinga politinei sistemai. Informacija iškreipta, neobjektyvi ir aiškiai tendencinga. Kaip pavyzdį galima pateikti ištrauką iš 1961 m. akademinio vadovėlio, skirto tarybiniais studentams: „Tarybų Sąjungai priešiškos imperialistinės valstybės paverė Suomiją kariniu placdarmu prie šiaurvakarinės TSRS sienos. Stambiausiam pramoniniam ir politiniam TSRS centrui Leningradui pradėjo grėsti užpuolimo pavojus. Norėdama užtikrinti Lenino miesto saugumą, TSRS Vyriausybė pasiūlė Suomijos Vyriausybei sudaryti tarpusavio pagalbos paktą ir dalį Karelijos sasmaukos teritorijos pakeisti dvigubai didesne Tarybų Karelijos teritorija. Tačiau reakciniai Suomijos valdovai nepriėmė šio jų valstybei naudingo pasiūlymo ir žengė į karo provokavimo kelią. Riučio, Tanerio, Manerheimo vadovaujama valdančioji Suomijos klika, Anglijos, Prancūzijos, JAV ir hitlerinės Vokietijos antitarybinių sluoksnių kurstoma, 1939 m. lapkričio mėn. pradėjo karą prieš Tarybų Sąjungą¹.“ Taip turėjo kalbėti ir mokytojai, aiškindami II pasaulinio karo priežastis ir jo pradžią. Be to, tarybiniai istorikai apie šį karą mažai rašė, nes tai nebuvo tas karas, kuriuo būtų galima didžiuotis. Net ir eilinių karių, dalyvavusių šiame kare, prisiminimai liūdni, akcentuojant sunkų karą.

Tarybų Sąjungoje prasidėjus M. Gorbachio „glasnost“ ir „perestroikai“, o Lietuvoje tautiniam atgimimui, susiklostė palankios sąlygos istorikams sakyti tiesą, kalbėti apie tuos praeities įvykius, kurie buvo sąmoningai nutylimi arba iškraipomi. Tuo metu Lietuvos visuomenei ir jos lyderiams buvo labai aktualu, ypač politinė prasme, objektyviai nušviesti 1939–1940 m. įvykius. Du istorikai Liudas Truska ir Vytautas Kancevičius dienraščio *Komjaunimo tiesa* 1988–1989 m. numeriuose (tuo metu labiausiai skaitomas dienraštis buvo leidžiamas iki pusės milijono egzempliorių tiražu) publikavo 1939–1940 m. politinių įvykių Europoje kroniką, t. y. faktinę apžvalgą ne tik iš to meto spaudos, bet ir iš archyvų, kurie jau pradėjo plačiau „atsidaryti“ istorikams. Tos medžiagos pagrindų 1990 m. buvo išleistas atskiras leidinys². Čia skaitytojai jau galėjo rasti naujų faktų apie Žiemos karo priežastis, karo eigą, to karo rezultatus. Pirmas labiau apibendrintas straipsnis, jau parašytas „perestroikos“ dvasia, skirtas šiam karui buvo publikuotas (perspausdintas iš rusiškų leidinių – *Argumenty i fakty*) žurnale *Laikas ir įvykiai* 1988 m. spalio mėnesį. Autorius V. Petrovas savo poziciją dar grindžia klasiniu principu ir toliau aiškina TSRS ir Suomijos santykių pablogėjimą, kuriam įtakos turėjo Suomijos Vyriausybės agresyvumas, bet jau nebekalba apie tariamai suomių vykdomas provokacijas ir yra užuominų apie TSRS dalinę kaltę, kuri atvedė prie karo³. Idomu ir tai, kad minėtame straipsnyje mes randame informacijos apie būsimą naują Suomijos Demokratinę Respubliką, valdomą suomių Liaudies Vyriausybės, suformuotos Maskvoje.

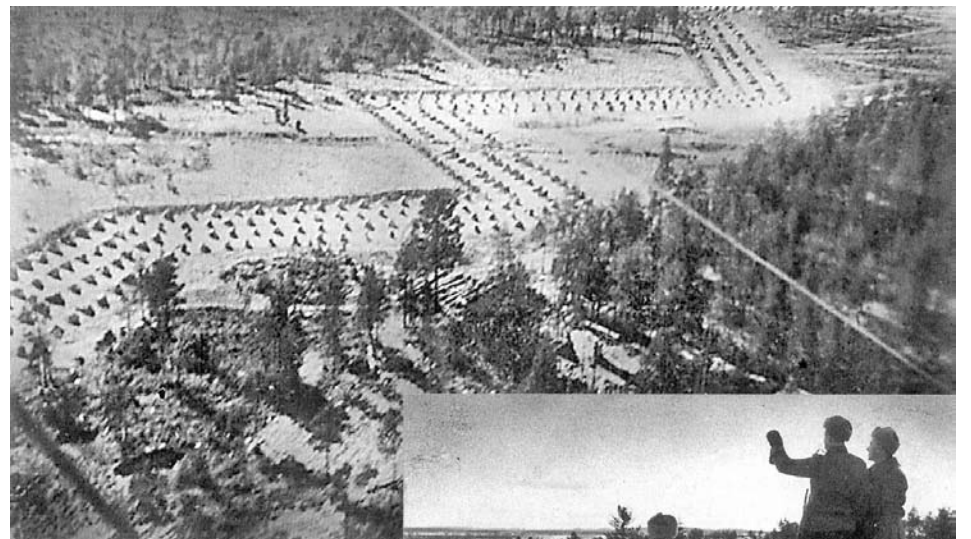
1989 m. liepos 7 d. Vilniaus laikraščio *Vakarinės naujienos* numeryje buvo perspausdintas rusų istoriko M. Semiriagos straipsnis *Neišgarsintas karas*. Tai jau buvo mokslinio pobūdžio trumpa sintezė, duodanti aiškesnį šio karo eigos aprašymą bei karo aplinkybių išaiškinimą. Jis jau neiškreipia įvykių, jo vertinimai yra objektyvūs, bet dar atsargūs. Istorikas kritiškai atsiliepia apie tarybinių vadų profesionalumą, jų nesugebėjimą

organizuoti sąveikos mūšio lauke, jų nesirūpinimą raudonarmiečių gyvybe ir sveikata; akcentuoja nepaprastai žemą Raudonosios armijos karių drausmės lygį. M. Semiriaga atkreipia dėmesį į tai, kad karas susilpnino TSRS karinį prestižą Vakarų valstybėse, o „Berlyne vyravo nuomonė, neva Tarybų Sąjunga – milžinas molinėmis kojomis, su kuriuo bus nesunku susidoroti būsimame kariniame konflikte“⁴.

Tais pačiais metais ir lietuvių istorikas Liudas Truska jaunimui skirtame žurnale *Jaunimo gretos* paskelbė straipsnį *105 dienų karas*, skirtą Žiemos karo pradžios 50-mečiui priminti. Glaustai, bet iš esmės aprašęs karo eigą, istorikas straipsnio pabaigoje iškelia Suomiją pavyzdžiu Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Jis teigia, jog didžiulė suomių tautos auka nebuvo beprasme. L. Truska pasiremia Suomijos Vyriausybės kovo 13 d. Atsišaukimu į tautą, kur pažymėta, jog „mūsų kariuomenės ir visos tautos milžiniškų pastangų dėka ir mūsų jaunimo kraujo auka mes, nors ir praradę nuo mūsų atskirtas sritis, išsaugojome tai, kas už viską brangiausia – mūsų laisvę. Mes išgelbėjome savo tautos garbę ir laimėjome teisę netrukdomi dirbti kūrybinį darbą“⁵. Taigi, Suomija kariaudama parodė, kiek didžiosioms valstybėms yra nelengva pasiglemžti mažąsias, kurios didžiai vertina savo laisvę. Suomija iš karo išėjo vieninga, tautiškai sustiprėjusi.

Prieš kelias dienas iki Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo savaitraštis *Atgimimas* publikavo nedidelės apimties straipsnelį *Kas gi laimėjo SSRS-Suomijos karą?* Autorius Evaldas Sinkevičius straipsnyje paliečia tik karo pabaigą, jo rezultatus ir vėlesnes pasekmes. Jis, tai vertindamas, pasiremia Lietuvos politinio veikėjo dr. Leono Bistro išsakyta dar 1940 m. nuomone. L. Bistras rašė: „Kas laimėjo ir kas pralaimėjo šiame kare? Jei spręsimė iš to, ką SSRS gauna iš Suomijos, tai turime pripažinti, kad Maskva, kaip sakoma, materialistiškai neabejotinai laimėjo. Ji gavo daugiau nei iš suomių reikalavo prieš karą. <...> Sovietų Sąjungai perleidžiamos žemės yra labai svarbios – strategiškai ir gerokai nusikraudžia suomių ūkio interesus, nes SSRS atiteko labai miškingos vietos su didžiausiais pasaulyje popieriaus ir celiuliozės fabrikais. Iš kitos pusės, neabejotina, kad tuo pasiaukojimu, su kuriuo Suomija gynėsi ir kaip didvyriškai ji gynėsi, ji pelnė viso pasaulio pagarbą; to niekada neužmirš ne tik suomiai, bet ir pasaulinė istorija tatau minės amžinai. Dėl to ir sakoma, kad Suomija laimėjo morališkai, o yra žinoma, kad medžiaginiai laimėjimai gali praeiti, jie praeina, apie juos užmirštama gana greitai, o moraliniai (dvasios) laimėjimai yra amžini ir iš jų mokosi būsimos kartos. Taigi, atrodo, kad abi pusės, kiekviena tam tikru požiūriu, yra laimėjusios. Katros gi pusės laimėjimai bus patvaresni – parodys netolima ateitis“⁶. Šio straipsnio publikavimo tikslas – suomių pavyzdžiu drąsinti lietuvius žengiant esminį politinį žingsnį 1990 m. kovo 11 d.

Tais pačiais 1990 m., labiau gilinant lietuvių visuomenėje Žiemos karo suvokimą, buvo perleistas 12.000 egzempliorių tiražu, nedidelio formato suomių autoriaus Viljo Sarajo romanas *Išpirktasis kraštas*. Būtina priminti, kad romanas pirmą kartą Lietuvoje buvo išverstas ir išleistas 1943 m. (15.000 egz.). Šis romanas 1940 m. Suomijoje buvo premijuotas kaip geriausias Žiemos karą pavaizdavęs grožinis kūrinys. Šioje perleistoje Lietuvoje knygelėje yra vertingas prof. Stasio Skrodenio įvadinis komentaras, kuriame trumpai pristatydami Suomijos istorikų tyrimus ir primindamas pačius svarbiausius karo faktus, įvertina romano reikšmę, kaip „paties autoriaus bei jo draugų tragiški išgyvenimai, kupini patriotinės šilumos ir lyrizmo <...> Jie savo mirtimi išpirko laisvę, išpirko kraštą, kaip ir tas romano herojus poetas ir karys Heikis.“ Taigi, karo faktų šviesoje V. Sarajo romanas įgyja didesnę prasmę ir, anot prof. S. Skrodenio, tampa mažos tautos kovotojo savotiška išpažintimi ir verčia giliau pamąstyti apie Lietuvos istorijos vingius⁷. Taip pat šis kūrinys lyg ir kviečia lietuvių

Manerheimo linija iš paukščio skrydžio

Suomių kariai stebi Manerheimo linijos pozicijas. 1939 m. gruodis

Nuotr. iš M. Solonin knygos „Birželio 25-oji. Kvailystė ar agresija prieš Suomiją?“. Vilnius, 2011, p. 78

tautą neabejoti atliktu politiniu žingsniu, skelbiant nepriklausomybę ir, jeigu reikės, aukotis už tą nepriklausomybę.

Taigi, 1988–1990 m. pasirodė nedidelės apimties darbai, skirti Žiemos karui, padėjo pagrindus objektyviam karo supratimui ir vertinimui. Dideli spaudinių tiražai sudarė sąlygas, kad minėti straipsniai ir leidinys pasiektų plačiasias skaitytojų mases. Tai buvo ir svarbi medžiaga rengiant savus nacionalinius mokyklinius istorijos vadovėlius, su kuriais bus mokomas ir šviečiamas jaunimas. Pavyzdžiui, lietuvių autorių 1993 m. parengtame 10 klasės vadovėlyje *Naujausiųjų laikų istorija* beveik trijuose puslapiuose dėstomas Žiemos karas, praktiškai skirta šiai temai visa pamoka. Vadovėlinis temos tekstas – tai svarbiausia faktinė medžiaga, kuri jau buvo skelbta minėtuose straipsniuose – akcentai į Maskvos agresiją, suomių tautos didvyriškumą, skaudžius karo padarinius, bet išsaugota nepriklausomybė⁸. Vėliau vadovėliuose teksto apimtis Žiemos karui mažėja⁹, nes dabar pamokoje mokytojas gali pateikti papildomos medžiagos arba užduoti savarankišką skaitymą. Medžiagos, prieinamos ne tik mokytojams, bet ir mokiniams, jau buvo. Verta pažymėti, kad 1994 m. išleistoje *Naujausiųjų laikų istorijos chrestomatijoje 1918–1945*, skirtoje mokytojams ir studentams, buvo paskelbti 6 dokumentai, susiję su Žiemos karu, kuriuos sėkmingai buvo galima savarankiškai analizuoti. Pavyzdžiui, 1939 m. spalio 31 d. V. Molotovo kalba apie TSRS ir Suomijos santykius, 1939 m. gruodžio 2 d. TSRS ir fiktyvios Suomijos Demokratinės Respublikos savitarpio ir draugystės sutartis, 1940 m. kovo 12 d. pasirašytos taikos sutartis, Suomijos prezidento Kallio kalba, pasakyta 1940 m. kovo 14 d. ir kt.¹⁰

Padėti Žiemos karo istorijos publicistinai pagrindai tapo geru postūmiu Lietuvoje nepriklausomybės sąlygomis gilintis į šį mūsų šiaurinio kaimyno skaudų XX a. įvykį, kuris, kaip nekeista, išsaugojo Suomijos nepriklausomybę. Tuo labiau, kad lietuvių visuomenėje susidomėjimas buvo. 1991 m. Lietuvoje perleidžiama dar 1967 m. išeivijoje išleista buvusio Lietuvos kariuomenės pulkininko, karo istoriko Povilo Žilio knyga *Suomių-sovietų karas 1939–1940*. Praktiškai, tai studija, skirta karo eigai, karinei taktikai nagrinėti¹¹. Tokiu būdu visuomenė gavo kariuomenių puolimo ir gynybos gana detalų aprašymą. Po kelerių metų Lietuvos skaitytojas sulaukė ir pirmo suomių istoriko Seppo Zetterbergo leidinio, versto, tiesa, iš anglų kalbos. Tai trumpa Suomijos XX a. istorija¹². Leidinys specialiai parengtas užsienio skaitytojui. Knygoje yra glaustai pateikta Žiemos karo istorija ir suomių istorikų apibendrinta pozicija, kuri skaitytojams iš esmės jau buvo žinoma. Žiemos karo pradžios 55-erių metų

sukakčiai artėjant, t. y. 1994 m., spaudoje vėl pasirodė keli straipsniai. Pirmiausia žurnale *Taip ir Ne* buvo atspausdintas Vaido Žilinsko straipsnis *Laisvės kaina*, kur be populiariai aprašyto Žiemos karo, nušviečiamas Suomijos likimas II pasaulinio karo metais ir po jo. Suomijos dalyvavimas kare su TSRS Trečiojo reicho pusėje, pačių suomių isitikinimu, tai Žiemos karo tęsimas ir pastangos atgauti atimtas žemes. Autorius aptaria naujas suomių derybas su TSRS ir naujas sunkias sąlygas¹³. Bet Suomija išvengia okupacijos ir sovietizacijos. O tai buvo svarbiausia.

Plačiau aiškinant TSRS pastangas bet kokia kaina pajungti Suomiją, populiarius dienraštis *Respublika* perspausdino iš rusiško laikraščio *Argumenty i fakty* P. Aptiekario straipsnį *Isakymas tapti suomiu*, kur rašoma apie taip vadinamos Suomijos liaudies armijos sukūrimą, jos vaidmenį kare ir likimą jam pasibaigus. Maskvos sumanymu ši armija turėjo tapti Suomijos Demokratinės Respublikos, kurią turėjo paskelbti po Raudonosios armijos pergalės ir visos Suomijos užėmimo, ginkluotųjų pajėgų pagrindu. Į tą Suomijos liaudies armiją buvo priimami savanoriai, pirmiausia suomiai ir kareliai, pasirenge, kaip tada buvo sakoma, išlaisvinti Suomiją iš „Manerheimo-Tanerio kruvinosios klikos jungo“. Kadangi karių trūko suformuoti keturias divizijas (maždaug 45 tūkstančius karių), jas papildė rusais ir ukrainiečiais (maždaug trečdalis visų karių), jiems buvo duodamos net suomiškos ir kareliškos pavardės. Pavyzdžiui, brigados vadas Romanovas tapo Raiku, o komisaras Tereškinas – komisarų Tervovenų ir pan.¹⁴ Pasibaigus karui Suomijos liaudies armija, kuri kare beveik ir nedalyvavo, buvo išformuota.

Noriu priminti, kad ir LEU (anksčiau VPU) Istorijos fakulteto studentai buvo raginami rašyti kursiniai ir diplominius darbus Žiemos karo tematika. Būtent tais pačiais 1994 m. V kurso studentas Julius Lunis apgynė diplominį darbą tema *Sovietų-suomių karo atgarsiai lietuvių spaudoje* (vadovas doc. dr. Edvardas Kriščiūnas), didžiausią dėmesį kreipdamas į pateikiamą 1939–1940 m. lietuviškuose laikraščiuose medžiagą ir komentarus.

Minėtuose straipsniuose, žmonių pokalbiuose apie Suomijos karus su Tarybų Sąjunga neišvengiamai iškyla viena, bet labai svarbi asmenybė – Suomijos karo vadas maršalas Karlis Gustavas Manerheimas. Tačiau ilgą laiką platesnės informacijos apie šį suomių tautos didvyrį mes neturėjome. Ir kai aš rengiau mokytojų, studentams knygą *Naujausiųjų laikų istorijos skaitiniai*, kuri 3000 egzempliorių tiražu buvo išleista 1997 m., įtraukiau tarp 25 žymiausių tarpukario pasaulio asmenybių ir Suomijos

Atkelta iš 11 p.

Manipuliavimo žuvusiais juodosios technologijos

Aukų gainiojimas po vardynus ir jų žudikų slėpimas

Doc. dr. Vladas TERLECKAS, Nepriklausomybės Akto signataras, Vilnius

Vladas Terleckas

Vardynas „Partizanų teroro aukų atminimo knyga“ (toliau – „Knyga“) suteikia galimybes komparatyviniu būdu bent iš dalies išsiaiškinti jo ir žuvusiųjų sąrašą „Dzūkijoje“ bei „Pėdos“ patikimumą, tiksliau – jų klastojimo technologijas ir mastą. Taip pat patikrinsime, kokias technologijas panaudojo „Knygos“ sudarytojai ir ar iš KGB pirminių sąrašų išbraukė „ne tik mūšiuose <...> žuvusius kariškius, liaudies gynėjus, saugumiečius, bet ir nužudytus iš pasalų šiuos kovojančios pusės atstovus“ (p. 15). Kaip taurul!

Iš tiesų į „Knygą“ neperkelta iš „Pėdų“ apie 250–270 Jurbarko, Raseinių, Šilalės, Šilutės ir Tauragės rajonuose žuvusių sribų. Daugiausia (per 100) jų žuvo Raseinių r., jų dalis tarp visų šio krašto žuvusiųjų siekia 18%. Tačiau nuosekliai iki galo nesilaikoma nuostatos eliminuoti visus sribus iš partizanų „aukų“ sąrašo. Dalis žuvusių sribų slepiami priskiriant prie civilių gyventojų, valstiečių, naujakurių, aktyvistų. Antai Batakių sribas M. Balachovas sudarytojų valia tapo kaimo tarybos pirmininku, Viduklės sribas A. Baltaduonis – gyventojų, nušautu „kartu su vienu liaudies gynėju“. Skirsnemunės sribai A. Baltrušaitis ir sūnus Pranas įvardyti vežėjais, žuvusiais, „kai vežimu vežė liaudies gynėjus“. Raseinių sribas J. Batvenis (Batvinis) „degraduotas“ iki gyventojų statuso. Taip pat nuslėpta dviejų Bepalovų, Juozo Maselskio, Mykolo Calmono sribystė. Iš pastarojo „pagamintos“ dvi aukos – M. Calmonas, Veliuonos vslč. komsorgas, ir Seredžiaus gyventojas M. Colmanas, nužudytas namuose, kurių kieme buvę sušaudyti dar 9 žmonės. Tokiu išradingumu nepasizymėjo sudarytojų pirmtakai. Mokiniai pralenkia mokytojus. Susivokti, kaip iš tikrųjų buvo, padeda istoriko Kęstučio Kasparo monografija „Lietuvos karas“ (K., 1999, p. 222). 1944-12-01 partizanai, siekdami išlaisvinti suimtuosius, puolė Seredžių, buvo sugauti ir sušaudyti 4 NKVD bei valsčiaus administracijos pareigūnai, tarp kurių turėjo būti ir Calmonas.

Kad J. Maselskis buvo sribas, galima įsitikinti atsivertus „Pėdų“ p. 188, kur išspausdinta jo nuotrauka (sribiška apranga) ir trumpa biografija. „Pėdose“ nurodyti du žuvę Betygalos sribai E. ir K. Bepalovai, bet „Knygoje“ vienas jų tapo valstiečiu. Iš viso „Knygoje“ nuslėpta ne mažiau kaip 38 minėtų rajonų gyventojų sribystė. Ekstrapoliuojant rastume, kad visoje Lietuvoje apie 334 sribai perrengti civilių drabužiais, tiek dirbtinai padidintas nekaltų aukų skaičius. Neaišku, kokiais kriterijais remiantis atrinkti sribai slapukai. Ar nevertieji „garbingo“ sribų vardo, ar, priešingai, labiausiai „nusipelnusieji“? Pastarasis motyvas būtų logiškas, rodantis pastangas apsaugoti juos nuo mažai tikėtino veiklos teisinio įvertinimo.

Dar bjauriau, kad kaltė už represinių struktūrų nužudytus sribus verčiama partizanams. Ūtos k. (dabar Panevėžio r.) gyventojas Steponas Balčiūnas buvo įstojęs į sribus, bet sribystę metė ir už tai buvo nužudytas (LKP, V., 2009, d. 7, kn. 1, p. 203). Atrodo, kad „Knygoje“ jis slepiamas po Stasio Bučiūno pavarde. „Lietuvos gyventojų genocidė“ (t. 2) minimi represinių struktūrų nužudyti sribai Jonas Greičiūnas ir M. Jakovlevas į „Knygą“ nepateko.

Taip pat „Knygoje“ slepiami ir čekistai, vieni jų tampa civiliais, kiti pagal sovietinę tradiciją – administraciniais darbuotojais. Šiai kategorijai priskirti M. Danisevičius, S. Beinoras, P. Juodžbalis ir kiti. S. Beinoras pristatomas tik kaip kandidatas į KP ir administracinis darbuotojas 1944–1948 m.,

nors MLTE (t. 1, p. 203), kuria neva remiamasi, parašyta, jog 1940 m. jis dirbo milicininku Šiauliuose, 1940–1941 m. mokėsi NKVD mokykloje Maskvoje, po to ten ir grįžęs į Lietuvą, dirbo administracinį darbą. Kad skaitytojams nekiltų nereikalingų klausimų, humorą mėgstantys sudarytojai „įsteigė“ administracinę ministeriją, kurioje neva tarnavo minėtas Danisevičius. Jis kartu su Beinoru mokėsi NKVD mokykloje, grįžęs į Lietuvą kažką administravo Kaune. Kai kurie čekistai paversti milicininkais. Pavyzdžiui, kaip rašoma „Pėdose“, Vladas Andriūnas MGB, o ne MVD Seredžiaus vlsč. operatyvinis įgaliotinis. „Pėdose“ jo lavonas sudeginamas, o „Knygoje“ nedeginamas, sugalvota kažkokia pasaka: „Sušaudytas iš pasalų Burbynės km. kartu su Čičinu ir Lengvinu.“ Saugoma paslapyje, kokie paukšteliai buvo jie. MGB darbuotojai Vytautas Stoškevičius, Antanas Urbutis – ramučiai, nekaltučiai kaimo gyventojai, nors „Pėdose“ aiškiai prie A. Urbutio pavardės nurodyta „Šiaulių apskrities saugumo darbuotojo šeima“. Aišku, čekistą „perkrikštijus“ gyventojų, skaitytojų pasipiktinimas šeimos sunaikinimu bus stipresnis. Civilio drabužiais aprengtas Isajus Baloboskinas, kurį 1946-07-10 Rokiškio ligoninėje besigydančių nušovė partizanai. MGB dokumentuose jis vadinamas jų tarnybos Rokiškio apsk. skyriaus sargybinu, o tyrimuose, rezistentų prisiminimuose – šio skyriaus viršininku (Obeliai, V., 1998, p. 216). Galai nematė jo pareigų. Svarbiau – šio „civilio“ darbai. MGB Rokiškio apsk. skyriaus suvestinėje rašoma, kad jis su patėviu Trifanu Baloboskinu „<...> aktyvia veikla padėjo MGB–MVD organams demaskuoti tėvynės <...> išdavikus <...>“. 1945 m. pavasarį I. Baloboskinas nušovė bandantį bėgti iš tardymo vedamą Bulovą <...>“ („Žiobiškis“, V., 2000, p. 700). Andrius Dručus nurodo Baloboskino ypatingą žiaurumą, jo įsakymu daugelio partizanų ir jų artimųjų sušaudymą ar nukankinimą („Obeliai“, p. 216). Nacmečiu jis su patėviu buvo įstoję į sovietinių diversantų būrį, plėšė kaimiečius. Pranciškus Bulovas su sūnumis apsigynė nuo jų. Už tai jau 1944-08-19 B. Bulovas buvo suimtas ir nukankintas („Žiobiškis“, p. 268), o ne nušautas bėgant, kaip meluojama MGB suvestinėje. Ne šiaip partizanai nusprendė Baloboskinus likviduoti. 1946-05-23 į namą buvo įmestos granatos, bet jie nenuklėjo, nes, remiantis viena versija, girti kuleto verandoje. Tuomet partizanai ryžosi rizikingai operacijai: nušauti I. Baloboskiną ligoninėje, kur saugomas ne vieno sargybinio gydėsi nuo sužeidimų. Rašoma, kad vieną sargybinių užmigdyti padėjusi sesutė Aldona Diržytė (čekistai įtarė seselę Čepukaite), o palatos sargas paklūsęs „saugumo kapitono“ reikalavimui įleisti pas savo viršininką.

Apie juos Juozą Bukšnaitį teparašyta, kad jis dirbo vertyje Lekėčiuose. Bet juos turėjo NKVD vietiniai skyriai ar poskyriai. Ne vienas rezistentas prisimena, kad neretas vertėjas būdavęs žiauresnis nei tardytojai. „Tardytojo kabinete iš pradžių mušti imdavo vertėjai, kai parkrisdavom ant grindų, tada vertėjas su tardytoju jau spardydamo kojomis, trypdavo užšokę ant krūtinės“, – savo patirtimi dalinasi buvęs partizanas Jurgis Indriulis (Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai (AŽPP), V., 2006, p. 30).

„Knygoje“ įrašyta 1948-03-08 nušautas gyvulių supirkimo pagalbinio ūkio vedėjas F. Abraškinas ar nebus partizano Povilo Pečiulaičio minimas labai žiaurus Garliavos čekistas mjr. Abraškinas, kuris vėliau dėl nežinomų priežasčių buvo paskirtas ūkio vedėju, turėjo organizuoti kolūkius. Jis ir žmona buvo ginkluoti, juos saugojo kareiviai (P. Pečiulaitis „Šitą paimkit gyvą“. K., 1993). Buvę nušauti Abraškinas ir žmona. Aplinkybių tirti atlėkė ne tik Kauno, bet ir

Maskvos čekistai. Po šios akcijos kas kur išsilakstė prie Kauno apsigyvenę kolonistai. Į partizanų aukų sąrašą pateko ir kalinių prižiūrėtojas Tomas Barkauskas, „nužudytas įkalintų miškinų“. Ši istorija unikali ir įsimintina, rodanti, kad partizanai buvo tikri vyrai – kovotojai. Tik ar kalinius galima laikyti partizanais?

Iš viso į „Knygą“ neįrašyta apie 30 NKVD–MGB struktūrose dirbusių asmenų. Ar dėl tiekios vertėjo nesilaikyti duoto žodžio, neleisti jiems bent kapinėse būti tuo, kuo buvo? Tuomet viešai demonstruojama pagarba žuvusiems sribams ir čekistams atrodo veidmainiška bei ciniška. Juk esate gabūs propagandiniais tikslais ataskaitose „prišaudyti“ partizanų vardų civilių tiek, kiek norite.

Negerbiama ir šnipai, agentai, labai padėjusieji slopinti mūsų tautos pasipriešinimą. B. Kašielionis knygoje „Dainavos partizanai“ (V., 1999, p. 173–174) išaiškino, kad Lazdijų krašto partizanai įvykdė mirties nuosprendžius 20 MGB–KGB agentų. „Dzūkijoje“ 19 jų įrašyti kaip partizanų aukos, o „Knygoje“ beliko dvi tokios „aukos“. Kodėl taip pasielgta? Juk, sudarytojų teigimu, jie – beginkliai civiliai. Tad kyla galintys atrodyti absurdiški klausimai – ar išsifruoti agentai net nenusipelno partizanų kulkos, o gal tokius likvidavo represinės struktūros. Aiškėja įdomūs dėsningumai. Pirma, į vardyną „Dzūkijoje“ įrašyta daugiausia žuvusių žmonių (šeimoms) tuose kaimuose, kuriuose veikė agentai. Antra, į „Knygą“ visos ar diduma šių aukų neįrašytos. Antai „Dzūkijoje“ partizanams buvo suversta kaltė už šešių šeimų (15 asmenų) Mikyčių k. (jame dirbo 3 agentai) nužudymą, o „Knygoje“ jų nėra. Kaip rašoma „Dzūkijoje“, Ročių k. partizanai sušaudė 3 šeimas (13 žmonių), „Knygoje“ įrašyta vienintelė A. Babarskienės šeima. Panašūs neatitikimai aptinkami tarp „Dzūkijoje“ ir „Knygoje“ pateiktos informacijos apie kituose Lazdijų krašto kaimuose nužudytas šeimas. B. Kašielionio informacija stipriai klibina eskaluojamą nuostatą, kad partizanai neturėjo savo kontražvalgybos, todėl neturėjo savo patikimų žinių apie agentus, todėl žudė akiai nekaltuosius.

Nemoksliška ir net nelogiška prie partizanų aukų priskirti milicininkus, juolab kad Masilionis prisiekė: „Ši Atminimo knyga – tai <...> kuklus paminklas visoms pokario metų **beginklių civilių žmonių aukoms**“ (paryškinta cituojant – V. T.). Milicininkai – nei civiliai, nei beginkliai. Į „Knygą“ įrašyta arti 300 žuvusių milicininkų, nors istorikas Juozas Starkauskas yra nurodęs didesnį jų skaičių – apie 500. Jei šis skaičius daugmaž tikslus, apie 200 milicininkų sudarytojų neišaiškinti, priskirti prie civilių (17-metis Eržvilko vlsč. įgaliotinis Tamašauskas) ir kitų, pamiršti (pvz., Jusiaičių vlsč. milicininkas Aloyzas Kaminskas). Milicininkai dalyvavo karinėse operacijose prieš partizanus ir per jas žuvo. Žuvo ir kovodami su plėšikais. Deja, daug milicininkų, užuot kovoję su kriminaliniais nusikaltėliais, patys žudė, kankino, plėšė žmones. 1945–1952 m. buvo nuteistas 841 milicininkas, iš jų 51 už žmogžudystes, 39 už banditizmą ir tiek pat už plėšikavimą, 226 už valdžios viršijimą, t. y. daugiausia už suimtųjų kankinimą“ (LKA, t. 7, p. 168).

Viduklės milicininką Vladą Monkų („Knygoje“ jo nėra) partizanai nukovė (1946-06-15) kartu su 9 sribais. Partizanai išviliojo juos iš miestelio nusiųsdami melagingą pranešimą apie „banditų“ atimtą iš stribo našlės karvę („Viduklė“, V., 2002, p. 293). Atlėkusius ją „vaduoti“ pasitiko kulkos. 1944-12-14–15 baudžiamojame operacijoje prieš Vozbutų k. gyventojus dalyvavo 16 milicininkų, iš jų 10 krito. 1945-05-04 10 Saločiaus milicininkų ir sribų krėtė kaimus, plėšikavo, susidūrus su partizanais, žuvo 3 milicininkai bei 5 sribai. 1945-02-12 Musninkų vlsč. nukauti 9, 1945-01-26 Daukšiagirės k. – 3 milicininkai (K. Kasparas.

Min. veik., p. 248, 258, 268, 270). „Pėdų“ paaiškinimuose (p. 140) nurodyta, kad 1945-11-10 partizanams užpuolus Gaure, žuvo valsčiaus milicijos viršininkas Jurgis Popovas, milicininkas K. Klimicas ir 2 sribai; 1945-11-11 puolant Girdžius – milicininkas Jurgis Kulešauskas ir 5 sribai. (Kiti autoriai nurodo didesnius žuvusių sribų skaičius, o būtent: 7 ir net 20–22. Žr. AŽPP, p. 392). „Knygoje“ jie nepaminėti. Savaime aišku, kokiai misijai Vilniaus milicininkas Čereckas buvo komandiruotas į Suvalkiją (Jankų vlsč.), Kauno milicininkas M. Urbšaitis – į Jurbarko r., kur ir žuvo. Kokios partizanų aukos buvo milicininkai, aiškiai rodo kiti faktai iš Anykščių krašto. 1945-04-02 vienoje sodyboje sribų ir milicininkų apsuptas kovotojas Juozas Kalenda-Dėdė prasiveržė pro baudėjus, nušovė jį bandžiusi suimti milicininką Domą Svirskį. Panašiai nutiko 1947-02-28 Mažionių k., kur baudėjų aptiktas partizanas Albinas Griška-Darius pasipriešino, nukovė milicininką V. Katiną, sužeidė dar kelis ir pats žuvo („Anykščiai XX amžiuje“. V., 2000, p. 271, p. 350). „Knygoje“ abu milicininkai priskirti prie partizanų nužudytųjų. Remiantis sudarytojų logika ir noru, partizanai turėjo nesipriešinti, leisti nužudomi. „Knygoje“ įrašytas Antanas Tamašauskas, kuris įvardytas milicijos įgaliotiniu nenurodant žūties aplinkybių. Kitur jis vadinamas Eržvilko sribų leitenantu ir išsamiai išdėstyta, kaip jis žuvo. 1947 m. birželį 11 žuvusių partizanų kapavietę kovos draugai papuošė vaikinais, ismeigė trispalvę ir padėjo miną. Atlėkęs A. Tamašauskas puolė traukti vėliavą ir sprogusios minos buvo sudraskytas į gabalus (AŽPP, p. 496). Partizanai nesitaikė konkrečiai į jį, siekė atgrasinti kapų niekintojus.

Tapant kuo atgrasesnį partizanų paveikslą, „Knygoje“ dažniausiai vartojamas žodis „nužudytas“, net kai rašoma apie per kautynes, susidūrimus žuvusius milicininkus, sribus, enkavėdistus. Vadinasi, anokie jie kovotojai. Panašiais atvejais vokiečių kronikose būdavo parašoma „Išskerdė kaip bobas“.

Kaip beginkliai civiliai „Knygoje“ įrašyti milicininkų pagalbininkai ir draugininkai, karinių komisariatų darbuotojai, prokurorai, teismų vykdytojai.

Į aukų vardyną įrašytas nemažas sovietinių diversantų ir jų ryšininkų pulkas, nenurodant, ką jie veikė nuo 1944 m. vasaros. Gerai žinoma, kad daugelis jų dirbo represinėse struktūrose, tapo partorgais, vietinės administracijos vadovais ir kt.

Nuo RA grįžimo į Lietuvą pirmųjų dienų, buvę diversantai ir jų talkininkai plėšė ir žudė Birželio sukilėlius, patriotus, per nacmetį besigynusius nuo jų. Daug tokių istorijų ir aukų. Vien Žiobiškio krašte (Rokiškio aps.). 1944 m. Kučių naktį sadistiškai nukankinti 3 Kirstukai, ketvirtas atsitiktinai liko gyvas. Juos pririšo prie ienų, pažabojo šieno grįžtėmis, pavėžėję nužudė, vienas jų buvo subadytas peilių dūriais į sprandą („Žiobiškis“, V., 2000, p. 211–212). Kad juos nukankino buvę raudonieji diversantai, liudijo ir sribas Petras Šedys (Ten pat, p. 213). M. Pocius išaiškino, kad 1946-06-22–23 naktį Jonavos vlsč. Kalnėnų k. dvi šeimas (7 žmonės) nužudė raudonasis diversantas K. Timofejevas su trimis aktyvistais (jo kn. „Kita mėnulio pusė“, p. 269). Trys žudikai buvo įvertinti – priimti į smogikus. Tiesiog koktu „Knygoje“ matyti Bakaloriškių k. (nacmečiu sovietinių diversantų sunaikinto) budelį.

Nesilaikoma ir pažado į „Knygos“ vardyną neįrašyti kareivių. Jame esama apie dvidešimt kareivių (B. Bertašius, A. Bogušas, Dovženka ir kt.). Simptomatiška, kad nenurodoma, kurios rūšies daliniuose jie tarnavo. Dar daugiau į „Knygą“ pateko demobilizuotų kareivių. Deja, nerašoma, ką, grįžę į namus, veikė. Pasipriešinimo dalyvių prisiminimuose pažymima, kad kareiviai būdavo užverbuojami ir paleidžiami į atsargą.

Tęsinys kitame numeryje

Kelios pastabos apie straipsnį „Lietuvos baltarusiai: kas jie?“

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Šis straipsnis, išspausdintas „Vorutoje“ 2012 m. rugsėjo 29 d. ir spalio 13 d. numeruose, pateikia daug idomos informacijos apie Lietuvos tautinę mažumą – baltarusius, todėl yra sveikintinas. Iš jo matyti, kad Lietuvoje sudarytos geresnės sąlygos ugdyti baltarusiams savo tautinę kultūrą negu pačioje Baltarusijoje. Autorius tvirtina, kad baltarusiai tautinės valstybės neturi, nes dabartinė autokratinė jų valstybės valdžia nesirūpina, kad būtų išlaikytas baltarusių identitetas. Jai svarbiau rusiškumas negu baltarusiškumas. Dėl viso to straipsnis negali nedominti Lietuvos skaitytojų ir jie, be abejo, yra dėkingi autoriui.

Tačiau turiu kelias kritines pastabas. Straipsnio autorius laikosi seniai politikų proteguojamos klaidingos nuomonės, kad LDK valstybinė kalba buvo senoji baltarusių kalba. Toks tiesmukiškas teiginys negali būti teisingas. Pirmiausia, anuomet valstybinių

kalbų šių dienų prasme dar nebuvo. Tebuvo valstybės raštinių kalbos (ne šnekamosios!), kilusios iš tame regione anksčiau vartotos rašomosios kalbos: Vakarų Europoje – iš lotynų, Rytų Europoje – iš senosios slavų kalbos. Lietuvos valstybėje anuomet buvo vartojamos šios abi rašomosios kalbos. Seniausi dokumentai yra lotyniški, bet anksti radosi ir slaviški. Pastarųjų (slaviškų) kalba – tai buvusiose Kijevo Rusijos žemėse, prijungtose prie Lietuvos, vartota rašomoji kalba, atmiesta vietinių slavų tarminiais elementais. Anksčiausiuose slaviškuose tekstuose, parašytuose Vytauto Didžiojo laikais, yra aiškūs Lucko krašto (taigi ukrainiečių) tarminiai elementai. Vėlesniuose tekstuose (tokių daugiausia) išgalėjo vakarinių baltarusių tarmių elementai. Nežiūrint visų šių priemaišų toji LDK raštinių kalba visą laiką išlaikė senosios slavų kalbos stūburą – gramatinę sistemą. Tarminiai elementai tebuvo

sporadiški ir antriniai, pasitaikydavo tik fonetikoje. Tai gerai žinoma visiems LDK raštinių kalbos tyrėjams, bet viso to nepajėgia suvokti nespecialistai, be to, klaidinami antilietuviškos propagandos.

Iš to, kas pasakyta, aiškėja ir antras netikslus autoriaus teiginys, kad LDK raštinių kalba esą buvusi šiuolaikinės baltarusių kalbos pagrindas, iš kurio jos dialektai kilę. Nieko panašaus! Toje raštinių kalboje pasitaikantys sporadiški fonetikos baltarusizmai tik rodo, kad būdingosios dabartinei baltarusių kalbai ypatybės to meto baltarusių tarmėse jau iš tikrųjų egzistavo, bet tie elementai niekuomet nepajėgė joje išsigaleti. Taigi negali būti ir kalbos apie tai, kad LDK raštinių kalba būtų galėjusi duoti pradžią dabartiniams baltarusių dialektams.

Dar viena pastaba. Baltarusių pėdsakais Vilniuje laikomi tokie gatvių pavadinimai kaip Ašmenos, Dysnos, Lydos. Tai netikslus

Akad. Zigmas Zinkevičius

ir klaidingas formulavimas. Šie vietovardžiai savo kilme yra baltiški, o ne slaviški. Baltiškais juos laiko visi didieji vardyno specialistai, gyvenantys tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Baltarusiai pasisavino baltų kilmės vietovardžius, o ne atvirkščiai.

Beišnykstančios telefonų knygos – akad. Z. Zinkevičiaus knygų apie polonizacijos ir slavizacijos procesus pagalbininkės

Paskaitoje-diskusijoje, vykusioje spalio 17 d. Mokslų akademijoje, akad. prof. habil. dr. Z. Zinkevičius pasakojo, jog jam visada labai rūpėjo ištirti lietuvių ir kitų baltų kalbų relikvus senojoje baltų teritorijoje. Ypač rūpėjo asmenvardžiai. „Kilo mintis vienoje teritorijoje, kurioje kažkada buvo kalbama baltų kalbomis ir lietuvių kalba, ištirti, ar tos teritorijos pavardėse neišliko senųjų baltiškų, lietuviškų, asmenvardžių požymių, relikvų. Įdomi buvo dabartinė Šiaurės Rytų Lenkijos teritorija, kadangi ten seniau buvo vartojamos baltų kalbos. Tačiau aš ilgai negalėjau šito darbo pradėti, nes iš kurgi paimti tą pavardžių sąrašą? Prašyti oficialiai lenkų valdžios tų sąrašų? Ko gero, neduos“, – susirinkusiesiems Mokslų akademijos Mažosioje salėje kalbėjo akademikas. „Mano dėmesys nukrypo į telefonų abonentų knygas. Šiaurės Rytų Lenkijos teritorija yra labai telefonizuota. Ten praktiškai kiekviena sodyba turi laidinį telefoną. Tai – šaltinis mano analizei. Mano kolega Kazimieras Garšva man parūpino Suvalkų ir Augustavo krašto telefonų abonentų knygą“, – šaltinio paieškas prisimena Z. Zinkevičius. Pasak akademiko, šis kraštas ypatingas dar ir tuo, kad daug kur lietuvių

kalba nėra visiškai pamiršta. Punsco krašte, Seinų, Suvalkų apylinkėse vis dar kalbama lietuviškai. Telefonų knygoje visos pavardės rašomos tik lenkiškomis raidėmis. „Čia matome dvigubą lenkų standartą. Savo valstybėje lietuviškas pavardės rašo lenkiškomis raidėmis, o kad lietuviai vartoja lietuviškas raides savo valstybėje, pyksta. Tai nelabai garbinga“, – apgailestavo akademikas. „Aš atlikau visų pavardžių lingvistinę analizę ir gautus rezultatus detalai aprašiau nedidelėje knygelėje „Lietuviškas paveldas Suvalkų ir Augustavo krašto Lenkijoje pavardėse. Polonizacijos apybraiža“. Ši knygelė labai sudomino punskiečius. Viena jų, Nijolė Birgelienė, iš kažkur parūpino Balstogės vaivadijos telefonų abonentų knygą. Ir man atsiuntė. Tokios vaivadijos dabar nėra, ji panaikinta, bet tada buvo. Ji man paskambino, sako, pasižiūrėk, gal tave sudomins šita knyga. Iš tikrųjų mane labai sudomino. Matot, to meto Balstogės vaivadijoje vyko ne tik lietuviškų pavardžių sulenkėjimas, bet ir baltarusėjimas, gudėjimas. Ten apčiuopiau labai didelį kiekį pavardžių, kurios susijusios su senąja Lietuvos valstybe. Jos yra ne lietuvių kilmės, bet jos galėjo atsirasti tik Lietuvos valstybėje. Trečias dalykas, kuris

mane labai sudomino, tai tose pavardėse aptikau jotvingiškų elementų, ir labai daug. Tiesa, jotvingiškų elementų aptikau ir Suvalkų bei Augustavo krašto pavardėse, bet ten palyginus nedaug. Atlikęs analizę, ištyręs Balstogės vaivadijos pavardes, parašiau knygelę „Lietuviškas baltiškąs paveldas Balstogės vaivadijos lenkų pavardėse. Slavizacijos apybraiža“. Tada, pasirodžius šioms dviem knygelėms, seni vilniečiai, Vilniaus krašto lietuviai gyventojai pradėjo mane raginti ištirti Vilniaus krašto pavardėse lietuviškus elementus“, – dar vienos knygelės gimimo momentus prisimena autorius. „Aš Vilniaus krašto pavardėse lietuviškus elementus rankiojavau labai seniai ir turėjau daug medžiagos pririnkęs. Tačiau man reikėjo vieno šaltinio, kuriuo galėčiau remtis. Ir aš pasirinkau 2002 metų telefonų abonentų knygą. Matote, mobiliųjų telefonų era padarė savo – daug tūkstančių žmonių atsisakė laidinio telefono, pasirinko daug patogesnę variantą. Vilniaus krašte vyko ne tik lietuviškus elementus turinčių pavardžių lenkinimas, bet ir lietuvinimas! Paskui vėl lenkinimas! Yra atvejų, kai keturis kartus keista ta pati pavardė. Tokia maišalynė, kurią ištirti ir glaustai aprašyti be galo sun-

ku. Tačiau įmanoma. Tam būtina sudaryti specialią kartoteką. O jai sudaryti reikia labai daug techninio darbo. Aš tam neturiu laiko. Man į pagalbą atėjo Mokslų ir enciklopedijų leidybos instituto direktorius R. Kareckas, kuris padarė telefonų knygos kopijas, kad jas būtų galima karpyti, padidino, kad būtų patogiau skaityti, žymėti; reikėjo tas pavardes iškarpyti, klijuoti, klasifikuoti ir t. t. Tai – milžiniškas techninis darbas. Visą kitą juodą darbą atliko mano žmona Regina. Jeigu ne ji, ta knyga nebūtų pasirodžiusi“, – nepamiršta padėkoti sutuoktinei Z. Zinkevičius. Remiantis akademiko atlikto tyrimo rezultatais, galima teigti, kad šitam krašte gimė lietuvių tauta. Ir Lietuvos valstybė. Šitie asmenvardžiai pasižymi labai dideliu archajiškumu, nes tarp jų daug dvikamienių asmenvardžių. Niekur Lietuvoje nėra tiek daug šių dvikamienių asmenvardžių kaip sulenkintose šito krašto pavardėse. Juos išanalizavus, paaiškėjo, kad kūrėsi labai savita dvikamienių asmenvardžių sistema, kurios niekur daugiau indoeuropiečių kalbose nėra. Ir galutinai susikurti šiai sistemai, pasak žymiausio Lietuvos kalbininko, baltisto, dialektologo, sutrukdė polonizacija.

Akad. Z. Zinkevičius: Ukmergės rajonas – vienintelis Lietuvoje, turintis visų savo gyvenviečių išaiškintą kilmę

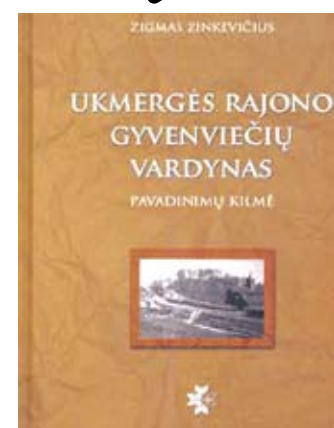
Akad. prof. habil. dr. Z. Zinkevičius išleido knygą „Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas. Pavadinimų kilmė“ (Vilnius, 2011). Tai – dovana gimtajam Ukmergės kraštui. Z. Zinkevičius ištyrė beveik 600 vietovardžių, kuriais pavadinta 700 gyvenviečių, nes rajone yra pasikartojančių pavadinimų. Autorius knygą stengėsi rašyti kiek įmanoma populiariau, kad „suprastų ir mažiau išsilavinę Ukmergės rajono žmonės“. Joje pasakojama ne vien apie gyvenviečių pavadinimų kilmę, bet ir kaip atsirado tiems pavadinimams pagrindą sudarę asmenvardžiai ar vandenvardžiai, nes tai įdomu. Dirbdamas šį darbą Z. Zinkevičius nuolat įsitikindavo, kad gyvenviečių pavadinimuose slypinčios asmenvardžių formos yra nepalyginamai autentiškesnės

ir patikimesnės už randamas rašytiniuose šaltiniuose, „kurias svetimkalbiai raštininkai nesąmoningai, o kartais ir sąmoningai, iškraipė“. „Šią nuostatą turėtų gerai įsisąmoninti jaunieji mūsų vardyno tyrėjai. Ji daug prisidės prie jų darbo sėkmės“, – susitikime su skaitytojais sakė Z. Zinkevičius. Be to, specialistas knygoje ras vardyno tyrimo metodologijos naujovių, kurios jį sudomins. Reikiamus vietovardžius susirasti skaitytojui padės knygos gale esanti rodyklė.

„Paaiškėjo, kad Ukmergės rajono gyvenviečių pavadinimų daugiau kaip 80 proc., tai yra absoliuti dauguma, yra iš asmenvardžių, – pasakoja akad. Z. Zinkevičius. – Ukmergės rajonas dabar yra vienintelis Lietuvoje, kuris turi visų savo gyvenviečių išaiškintą kilmę. Man ir toliau rūpi

Ukmergės krašto pavadinimai, tačiau ypač sudomino tai, jog kai kurių švietimo įstaigų, mokyklų pavadinimuose atsispindi štai kas: kaip Ukmergės vadovai stengiasi suniekinėti didžiojo savo kraštiečio A. Smetonos vardą ir apskritai jį patį. Pasakysiu tik tiek, kad tuo klausimu aš parašiau nemažą straipsnį, kurį pavadiniau „Ukmergės gimnazijos istorija“. Straipsnyje atskleidžiama, kaip buvo klastojami gimnazijos pavadinimai, pati gimnazijos istorija, norint sumenkinti A. Smetonos vardą“, – apgailestavo akad. Z. Zinkevičius.

*Straipsnius parengė
Aušra VIRVIČIENĖ,
Vilnius*

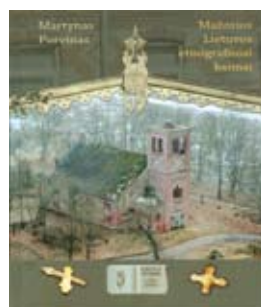
Knygos „Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas. Pavadinimų kilmė“ viršelis

AUTORIŲ DĖMESIUI!

Dėkojame visiems, kurie „Vorutai“ siunčia savo sukurtus rašinius, ir primename, kad rašiniai turėtų būti ne didesni kaip 7 000–8 000 simbolių (spaudos ženklų), iliustracijos ir nuotraukos siunčiamos jpg, tiff formatu. Rašiniai siunčiami el. p. vorutosfondas@voruta.lt. Siunčiami straipsniai turi atitikti kalbos kultūros reikalavimus, t. y. suredaguoti, nuotraukos ir iliustracijos turi turėti metrikas, t. y. reikia nurodyti, kas yra tose nuotraukose, kas nuotraukų autoriai bei šaltiniai.

Kitiems laikraščiams siųsti straipsniai yra nepriimami.

*Pagarbiai
Redakcija*

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą **Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai, Trakai:**
Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.
Knygą galite įsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriniame knygne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir Vorutos redakcijoje.
buhalterija@voruta.lt

Muziejus laikraštyje Nr. 40 (249)

Lietuvos ir Vatikano konkordato 85-metis

2012 m. rugsėjo 27 d. paminėtas Lietuvos ir Vatikano konkordato 85-metis. Konkordatas – speciali tarptautinė sutartis, kurią sudaro Apaštaltų sostas su kita valstybe, nustatanti Katalikų bažnyčios teisinę padėtį, pareigas ir privilegijas toje konkrečioje valstybėje.

Pirmuoju konkordatu laikoma sutartis, pasirašyta 754 m. tarp popiežiaus Stepno II (752-757) ir frankų karaliaus Pipino Trumpojo (751-768). XIX a. pradžioje, 1801 m. sudarytas vienas žinomiausių konkordatų tarp Napoleono Bonaparto ir popiežiaus Pijaus VII. 1929 m. tarp Vatikano ir Italijos pasirašytas abiejų valstybių santykius reglamentavęs Laterano susitarimas.

Ruoštis konkordatui su Šventuoju sostu Lietuva pradėjo 1923 m. Sklandžią derybų eigą sujaukė 1925 m. vasario 10 d. pasirašytas konkordatas tarp Lenkijos ir Šventojo sosto. Santykiai su Apaštaltų sostu tapo įtempti. Siekdamas spręsti šį konfliktą popiežius Pijus XI (1922-1939) paskyrė vyskupą Jurgį Matulaitį (1871-1927) arkivyskupu ir Lietuvos Apaštalinio vizitatoriumi.

Vyskupai J. Matulaitis ir J. Skvireckas (1873-1959) parengė Lietuvos konkordato tekstą. Jame pirmiausia rūpintąsi bažnytinės administracijos pertvarkos įtvirtinimu bei bažnyčios laisve vykdyti savo misiją. J. Matulaitis pabrėžė, kad konkordatas tikrai nekelia sienų klausimo ir nenustato Lenkijos ir Lietuvos pasienio linijos. Konkordatas buvo pasirašytas ir ratifikuotas 1927 metais, t.y. po 1926 m. valstybės perversmo, į valdžią atėjus dešiniams tautininkams. Prezidento A. Smetonos (1874-1944) paskirtas pilnateisiu įgaliotiniu prof. A. Voldemaras (1883-1942) gerokai pakoregavo sutartį ir įvedė nemažai pataisų, numatančių tam tikrą valstybės kontrolę bažnyčiai. Įrašytos nuostatos, kad vyskupai privalo prisiekti Lietuvos Respublikai, jog čia dirbantys dvasininkai privalo būti Lietuvos piliečiai ir pan. Sutartis pasirašyta 1927 m. rugsėjo 27 d., Prezidento A. Smetonos ratifikuota spalio 20 d., paskelbta „Vyriausybės žiniuose“ gruodžio 20 d.

Trakų istorijos muziejuje yra saugomas įrištas 1927-1928 m. „Vyriausybės žinių“

Medalis, skirtas Lietuvos ir Vatikano konkordatui. Skulpt. P. Rimša, 1927 m. O.Ševelio nuotr.

komplektas. Jame Nr. 264 atspausdintas 28 straipsnių konkordato sutarties tekstas. Sutartis atspausdinta prancūzų kalba su pridėtu tiksliau lygiagrečiu vertimu į lietuvių kalbą.

Konkordatui skirti ir Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomi žymiojo skulptoriaus Petro Rimšos (1881-1961) medaliai – sidabrinis ir bronzos. Medaliai yra 60 mm skersmens, nukaldinti dirbtuvėse Šveicarijoje 1927 m. Prezidentui A. Smetonai, popiežiui Pijui XI, Vatikano ir Lietuvos sutarties įgaliotiniams – P. Gasparri (1852-1934) ir A. Voldemarui, taip pat vyskupui J. Skvireckui buvo įteikti medaliai iš aukso. Medalio averse pavaizduoti popiežių Inocento IV ir Pijaus XI, pasirašiusio konkordatą, biustai. Jų fone Šv. Petro bazilikos Vatikane vaizdas, viršuje popiežiaus Pijaus XI herbas. Aplinkui du tekstai puslankiu: INOCENTIVS IV PIVS XI/ SERVITE DOMINO IN LAETITIA. Reverse – vyskupo Kristijono ir arkivyskupo J. Skvirecko biustai. Jų fone – altorius, aplink du tekstai puslankiu – VYSKUPAS KRISTIJONAS ARKIVYSKUPAS

JUOZAPAS/ IŠ PRIEŠO RANKŲ IŠSILIUOSAVĘ DRĄSIAU TARNAUSIME JAM.

Konkordatas galiojo iki 1940 m. birželio 26 d., kai Lietuva neteko nepriklausomybės. Tačiau Vatikanas laikėsi sutarties, pripažindamas Lietuvos valstybę, leisdamas veikti jos atstovybei prie Šventojo Sosto ir nepripažino sovietinės okupacijos. Kai 1992 m. Vatikane buvo vėl paskirtas ambasadoriumi Lietuvos atstovas Kazys Lozoraitis (1929-2007), priimdamas jo įgaliojimus popiežius Jonas Paulius II (1978-2005) pabrėžė, kad santykiai tarp Lietuvos ir Apaštaltų Sosto neatkuriami, o tęsiami. Lietuvos ir Vatikano diplomatiniai santykiai oficialiai atkurti 1991 m. rugsėjo 30 d. Vilniuje 2000 m. gegužės 5 d. pasirašyta Lietuvos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir Lietuvos teisinių aspektų.

Muziejininkas Saulius Zalus

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 41 (250)

Amerikos atradimo paslaptys ir reikšmė

Amerikos kontinento atradimas prieš 520 metų – gera proga prisiminti vieną didžiausių ir paslaptįingiausių istorinę asmenybę – Kristupą Kolumbą (it. *Cristoforo Colombo*, isp. *Cristóbal Colón*), ir kai kuriuos Amerikos užkariavimo momentus, Amerikos atradimo reikšmę.

Iki šiol nėra tiksliai žinoma, iš kur yra kilęs K. Kolumbas. Egzistuoja daugybė versijų apie jo kilmę. Jį bando „savintis“ italai, ispanai, žydai, ir net bulgarai bei lenkai. Iki galo taip ir nėra aišku, ar Kolumbas savo pirmosios kelionės metu naudojosi kokiais nors žemėlapiais. Egzistuoja versijos, kad jis turėjo tam tikrus orientyrus, nes kitaip sunku paaiškinti faktą, kodėl K. Kolumbo karavelės dieną ir naktį plaukė nežinomais vandenimis, smarkiai rizikuodamos užplaukti ant sarkofago ar atsitrengti į rifus. K. Kolumbas laikomas vienu labiausiai išsilavinusių savo epochos žmonių, bet taip ir lieka neaišku, kodėl jis iki gyvenimo pabaigos užsispyręs tvirtino, kad naujai atrastos žemės yra Azijos dalis, net ir po to, kai 1494 m. italų mokslininkas humanistas Pedras Martiras de Angera (*Pedro Martin de Angleria*, 1457-1526) padarė teisingą išvadą, kad K. Kolumbo atrastos žemės nėra Azija ir kad tai kažkokio naujo žemyno dalis. Paslaptis gaubia ir K. Kolumbo palaidojimo vietą. Egzistuoja du Kolumbo

kapai: vienas Ispanijoje, kitas Dominikoje.

Lygiai prieš 520 metų K. Kolumbo laivai, perplaukę Atlanto vandenyną, priplaukė nežinomą krantą. Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo viena iš Karibų jūros baseino salų – Bahamai. Spalio 12 d. laivo „Pinta“ jūreiviai pamatė žemės krantą. Ši diena laikoma Amerikos atradimo diena.

K. Kolumbo atradimas, tiesiogiai ar netiesiogiai, turėjo didelę įtaką tolesnei Europos raidai, padarė poveikį, tiesa, gerokai vėliau, ir Lietuvos gyvenimui. Iš Amerikos į Europą buvo atgabenti nauji, iki tol senajame žemyne nežinoti augalai: bulvės, kakava, kukurūzai, tabakas, cukranendrės. Bulvių auginimas Europoje padarė didelį perversmą. Spėjama, kad bulvės į Europą galėjo patekti XV a. pabaigoje - XVI a. pradžioje, tačiau pirmas bulvių paminėjimas žinomas tik 1553 m. Ilgą laiką jos buvo auginamos soduose, oranžerijose, bulvių žiedais moterys puošė savo plaukus, tik XVII a. suprasta tikroji bulvių panaudojimo reikšmė. Nors 1616 m. bulvės, kaip retą ir rafinuotą patiekalą, patiekdavo tik Paryžiuje karaliaus stalui, pa-

Viljamo Kerio paveikslas „Pasveikinimas“ reprodukcija. Viktoro Neliubino nuotr.

laipsniui bulvių auginimas plito ir žemesniuose sluoksniuose. Kai Europoje pradėtos plačiai auginti bulvės, praktiškai išnyko badmečių, kurie ilgus šimtmečius kankino europiečius, grėsmė. Į Lietuvą bulvės pateko Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Augusto III Sakso (1696-1763) laikais, spėjama, per Rietavą. Iš pradžių bulvių laukai išplito dvarų žemėse, tačiau netrukus jas ėmė auginti visi žemdirbiai.

Iš Europos į Ameriką buvo plukdomi nami-

niai gyvūnai (arkliai, avys, kiaulės, ožkos, jautai). Vietinių gyventojų gyvenimo būdai dideles įtakos turėjo arkliai atsiradimas kontinente. Ypač tai juntama Šiaurės Amerikoje. Nemažai anksčiau sėsliai gyvenusių genčių tapo klajokliais. Amerikoje plitusi krikščionybė ir europinė kultūra, suteikė vietiniams gyventojams naujas vystymosi galimybes.

Deja, Amerikos atradimas turėjo ir neigiamų padarinių. Nukariavus turtingas actekų (Meksikoje) ir inkų (Peru) imperijas, į Europą buvo atvežti milžiniški kiekiai aukso, sidabro, vario. Dėl šios priežasties smarkiai krito pinigų vertė, Europą ištiko finansinė krizė. Europiečių atneštos ligos ir žiaurus elgesys su Amerikos vietiniais gyventojais sugriovė jų kultūrą, sustabdė natūralų jų vystymąsi. Todėl ir šandien indėnai dažnai karčiai juokauja sakydami, kad būtų buvę daug geriau, jei Kolumbas būtų praplaukęs pro šalį. Ypač didelės žalos vietiniams gyventojams padarė alkoholio plitimas. Europiečiai stengdavosi nugirdyti indėnų vadus ir gauti sau naudos. Jau pirmuose prekybiniuose sandėriuose buvo naudojamas alkoholis.

Vieną tokių sandėrių matome graviūroje, 1874 m. paskelbtoje lenkų žurnale „Kłosy“ (liet. „Varpos“), kurio komplektas saugomas Trakų istorijos muziejuje. Graviūra atlikta remiantis dailininko Viljamo Kerio (William de la Montagne Cary) paveikslu „Pasveikinimas“. Greičiausiai, graviūros autorius Jozefas Holevinskis (1848-1917), dirbęs žurnale „Kłosy“ visus 25-erius žurnalo gyvavimo metus. Viljamas Keris (1840-1922), amerikiečių dailininkas, kilęs iš Niujorko, būdamas 21 metų su dviem draugais patraukė į Vakarus, keliavo Misūrio upe, tapė indėnų ir vakariečių gyvenimo vaizdus. Apie 1865 m. gaisro metu dailininkas prarado apie 80 vertingų eskizų, padarytų kelionės į Vakarus metu, todėl jo darbai yra gana reti. Paveikslas „Pasveikinimas“ originalas aukcionuose įkainotas 65 tūkst. dolerių (apie 150 tūkst litų). Mes gi tenkinamės puikia reprodukcija, liudijancia ne itin teigiamus Amerikos užkariavimo momentus.

Trakų istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotojas Vydas Narvidas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 42 (251)

2012 metai – Maironio metai

2012 m. minimos dvigubos žymaus lietuvių poeto, kunigo, profesoriaus Jono Mačiulio-Maironio metinės – sukančia 150 metų nuo poeto gimimo ir 80 metų nuo jo mirties. Maironis laikomas žymiausiu lietuvių romantizmo poetu, parašė ne tik daugybę eilėraščių, bet ir dramų, poemų ir netgi Lietuvos istoriją. 2012 m. yra paskelbti Maironio metai.

Jonas Mačiulis gimė 1862 m. spalio 21 d. Pasandravio dvare, Šiluvos valsčiuje, Raseinių apskrityje. Jo tėvai – Aleksandras ir Ona Mačiuliai, buvo laisvi nuo baudžiavos pasiturintys ūkininkai. Būsimasis poetas, vyriausias vaikas šeimoje, turėjo tris jaunesnes seseris – Prancišką, Marcelę ir Kotryną. Būsimą poeto tėvas labai vertino mokslą ir suprato jo svarbą. Taip pat šeimoje buvo labai vertinama lietuviybė. Šias vertybes tėvai skiepijo ir savo vaikams. Būsimą poeto giminaite ir auklė Ona Palkevičiūtė išmokė jį lietuviškai skaityti ir rašyti. 1873 m. J. Mačiulis pradėjo mokytis Kauno gimnazijoje. Būtent čia jis pradėjo rašyti eilėraščius – pirmuosius parašė šeštoje klasėje.

Užbaigęs keturias gimnazijos klases, J. Mačiulis jau norėjo stoti į kunigų seminariją, bet tą daryti uždraudė tėvas, privertęs baigti visą gimnazijos kursą. 1883 m. baigęs gimnaziją Maironis įstojo į Kijevo universiteto istorijos

ir filologijos fakultetą, kur studijavo literatūrą, ten mokėsi tik vienerius metus. Jau 1884 m. Maironis grįžo į Lietuvą ir įstojo į Kauno kunigų seminariją, kurioje ir pradėjo savo patriotinę veiklą ten veikusioje Lietuvos mylėtojų draugijoje. Besimokydamas seminarijoje J. Mačiulis rašė prisidengdamas Zvalionio, Stanislovo Zanavyko, Garnio slapyvardžiais. 1888 m. Maironis baigė seminariją ir tęsti mokslų išvyko į Peterburgo dvasinę akademiją, kurią baigė 1892 m. Būtent studijuodamas čia poetas pradėjo pasirašinėti Maironio slapyvardžiu. Dar 1891 m. Jonas Mačiulis įšventintas į kunigus. Pirmasis Maironio eilėraščių rinkinys „Pavasario balsai“ buvo išspausdintas 1895 metais. Vėliau buvo parašytos poemos „Jaunoji Lietuva“, „Raseinių Magdė“, „Jūratė ir Kastytis“ ir kiti žymūs poeto kūriniai. Žymiausi Maironio eilėraščiai yra „Trakų pilis“, „Lietuva Brangi“, „Milžinų kapai“, „Oi neverk, motušėle!“, „Kur bėga Šešupė“ ir daugelis kitų.

Dėstytojo pareigas Maironis ėjo abiejuose paties baigtose aukštosiose mokyklose: 1893 – 1894 m. jis dėstė Kauno kunigų seminarijoje, o nuo 1894 m. iki 1909 m. buvo Peterburgo dvasinės akademijos profesorius. Šioje akademijoje 1903 m. Maironiui buvo suteiktas teologijos daktaro laipsnis. 1909 m. poetas grįžo

Medalis Maironiui - 125. Aut. P. Gintalas.

Medalis Maironiui - 150. Aut. A. Bosas. O. Ševeliov nuotraukos.

į Kauno kunigų seminariją ir nuo tų metų iki pat savo mirties buvo jos rektorius. 1922 m. tapo naujai įsteigto Lietuvos universiteto (dab. Vytauto Didžiojo Universitetas) dėstytoju. Maironis mirė 1932 m. liepos 28 dieną, palaidotas Kauno arkikatedros šventoriuje.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose gausu ekspонатų, įamžinusių didžiojo poeto atminimą. Minint įvairias poeto gyvenimo sukaktis buvo leidžiami leidiniai, atvirukai, pašto ženklai, kaldinami medaliai. Muziejuje saugomi Maironio 125-osioms ir 150-osioms gimimo metinėms sukurti medaliai. Pirmasis, pagamintas Vilniaus „Dailės“ kombinate, sukurta vieno žymiausio šiandienos medalininkų Petro Gintalo (1944) 1987 m. Respublikiniam Maironio medalio konkursui ir užėmęs trečiąją vietą. Medalis kaldintas iš bronzos, skersmuo 60 mm. Medalio averse pavaizduotas poeto portretas, abipus kurio užrašai „MAIRONIS“ bei „1862–1932“. Medalio reverse centre – Trakų salos pilis, po ja vaizduojama atversta knyga, kurios puslapiuose užrašai „JONAS MAČIULIS/1862/1987“, „125“ bei medalio autoriaus parašo faksimilė; viršuje užrašas puslankiu „LIETUVOS TAUTINIO ATGIMIMO DAINIUS“. Antrojo, sukurto skulptoriaus Algirdo Boso (1943),

egzemplioriai pagaminti iš sidabruotos bronzos bei to paties lydinio, padengto 24 karatų auksu, nukaldinti North America monetų kalykloje (JAV). Šių medalių masė 28 g, skersmuo 39 mm, blizgus paviršius, matinis reljefas (proof-like). Averse vaizduojamas J. Mačiulio–Maironio portretas, kurio fone iškaldinti Kauno senamiesčio vaizdai, o ties apatine briauna – puslankiu slapyvardis „MAIRONIS“. Medalio reverse vaizduojami simboliniu istorijos ratu judantys skirtingų epochų Vyčiai.

J. Mačiulis–Maironis paliko ryškų pėdsaką ne tik literatūroje, bet ir istoriografijoje, nors ir nebuvo istorikas profesionalas. 1891 m. buvo išleista jo knyga „Apsakymai apie Lietuvos praeigą“. Šią knygą Maironis parašė prisidengdamas Stanislovo Zanavyko slapyvardžiu. Antrą kartą ši knyga buvo išspausdinta 1903 m. Tilžėje, o trečiasis leidimas pasirodė 1906 m. Peterburge ir jau vadinosi „Lietuvos istorija“. Maironis istoriją rašė žmonėms suprantama kalba. Kaip ir autoriaus poezijoje, taip ir šiame kūrinyje yra aiškiai juntama meilė Tėvynei.

Muziejininkas Tomas Petrauskas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Lietuvių ir vokiečių policininkų žūtis prie Eišiškių 1944 m. gegužės 21 d.

Vaida PAKARKLYTĖ, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vyr. specialistė

Tėsinys. Pradžia Nr. 18

Po to, kai kuopa buvo sutvarkyta ir kai sužeistieji buvo nusiųsti kitur, Dziewic parašė laišką vokiečių k. (galbūt tai buvo leidimas), kurį įteikė paleistam vokiečių ir lietuvių dalinio vadui. Chinczyk ir Pepesza palaidojo Kalesninkų kapinėse. Po savaitės Chinczyk tėvai ekshumavo jo kūną ir perkėlė į Vilniaus kapines. Abu kapai jau nebeegzistuoja. Dziewic, dar prieš saulei leidžiantis, nuvedė kuopą į brigados apsidėjimo vietą. Vietoje padarė žodinių pranešimą majorui Konar apie įvykių eigą prie Kalesninkų⁴⁵.

Idomu tai, kad T. Savickio ir V. Borodzevičiaus pasakojimuose puolimo priežastis įvardijama kaip puolimas, siekiant prisigrobti ginklų ir amunicijos. Visgi 6 brigados vado F. Koprovskio kariniame raporte AK Vilniaus apygardos vadovybei atsiskleidė kitokia lietuvių policininkų užpuolimo priežastis – sunaikinti Saugumą. Galbūt prieš tai minėti AK partizanai nežinojo tikrosios priežasties arba ją ignoravo savo prisiminimuose?

Apibendrinus mūšyje dalyvavusių AK partizanų pasakojimus, akcijoje dalyvavo šie AK partizanai: Tadeušas Savickis (Tadeusz Sawicki, slap. Žądlo), Andžėjus Orda (Andrzej Orda, slap. Cygan), slap. Murarz, Reitanas Mickevičius (Rejtan Mickiewicz, slap. Wycior), Jarosławas Jalinskis (Jarosław Jalynski, slap. Goral), Mečislovas Čepulionis, (Mieczysław Czepulonis, slap. Wilkolak), Zbignevas Sarelas (Zbigniew Sarel, slap. Gil), Vincentas Birukas (Wincenty Biruk, slap. Orlik), Zdislavas Ostrovskis (Zdisław

Ostrowski, slap. Ptak), Leonas Michaljukas (Leon Michailjuk, slap. Fuks), Romualdas Fedorovičius (Romuald Fedorowicz, slap. Bob), Janas Liubkovskis (Jan Lubkowski, slap. Karol), Stanislovas Knišaniecas (Stanisław Kniszaniec, slap. Blondyn), Zigmantas Blažejevičius (Zygmunt Blażejewicz, slap. Zygmunt), Vaclovas Kunickis (Wacław Kunicki, slap. Chinczyk) – žuvęs, Orlovskis (Varaksa) (Orłowski (Waraksa), slap. Pepesza) – žuvęs, Tadeušas Dobošinskis (Tadeusz Doboszynski, slap. Bialy), Vincentas Borodzevičius (Wincenty Borodziejewicz, slap. Szkrab), Vaclovas Franckevičius (Wacław Frackiewicz, slap. Tarzan), Henrikas Meščinskis (Henryk Mieszczynski, slap. Dziewic), Tomašas Rybickis (Tomasz Rybicki, slap. Bom), Jozefas Šarkievičius (Jozef Szarkiewicz, slap. Madej), Mečislovas Lučinskis (Mieczysław Luczynski, slap. Lusik), Jiežis Baranauskas (Jerzy Baranowski, slap. Jur), Stefanas Gžekoviakas (Stefan Grzeskowiak, slap. Brzoza), slap. Lis, Vitoldas Niemiros (Witold Niemiros, slap. Smok), Jiežis Tymanas (Jerzy Tyman, slap. Jerry), Tadeušas Mongirtas (Tadeusz Mongirt, slap. Krzych), Mečislovas Kolyško (Mieczysław Kolyszko, slap. Kret)⁴⁶.

Visi šie 1944 m. gegužės mėn. 21 dieną įvykdytos akcijos aprašymai parodo, jog lietuvių yra drąsūs ir atkaklūs, greitos reakcijos ir lengvai nepasiduodantys. Vos tik priartėjus prie mūšio vietos, kur gulėjo apverstas lengvasis automobilis, jie sureagavo žaibiškai – iškart užėmė tinkamas kovavietes

Himnas po kun. Sauliaus maldų

(vienį griovyje, kiti miške ant kalvelės) ir atidengė aršią ugnį į užpuolikus. AK partizanų gretose tai sukėlė didžiulį samysį – jie buvo atkirsti nuo prasiveržimo kelių iš visų pusių, ir tik į pagalbą atskubėję papildomi partizanų skyriai, nešini dvejamis kulkosvaidžiais, juos išgelbėjo. Taip, priešininkams įgavus jėgų persvarą, lietuvių ir vokiečių policininkams teko pasiduoti. Tebūnie šie žuvę lietuvių policininkai bus mums pavyzdys, kad reikia kovoti už Tėvynės, tautiečių ir savo laisvę bei teisingumą.

⁴⁵Borodziejewicz W. Szosta Wilenska Brygada AK, Warszawa, 1992, p. 170-179. Iš lenkų k. vertė Eleonora Pavlovskia. Vertimą redagavo Vaida Pakarklytė.

⁴⁶Sawicki O. T. Album 6 Dyspozycyjnej Brygady AK, Gdansk, 1992, p. 145-146; Borodziejewicz W. Szosta Wilenska Brygada AK, Warszawa, 1992, p. 171-179, 280-311.

Pabaiga

LDK istorija

Kur dingo karališkoji Vytauto karūna?

Violeta RUTKAUSKIENĖ, Čikaga, JAV

Atkelta iš 1 p.

Pagaliau Lucko suvažiavime 1429 m. Vytautas iš Europos didžiūnų gavęs pritarimą karūnuotis Lietuvos karaliumi, nieko nelaukęs iš anksto pradeda rūpintis ir pačiomis karūnomis. Vienne imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio atsakomajame laiške Vytautui dar 1429 m. liepos mėn. imperatorius rašo: „Karaliaus vainikas ir atskiros insignijos su dideliais papuošalais jam ir jo žmonai jau paruoštos. Jis iškilmingai visa tai pasiūšęs“.

Sužlugdytų vilčių tvarkaraštis

Gavus žinias apie jau pagamintas karališkas karūnas, pradėta rūpintis ir karūnacijos iškilėmis. Vytauto karūnaciją numatyta atlikti 1430 m. rugpjūčio 15 d. per Žolinę. Karūnos, kurios buvo pagamintos dar 1429 m. vasarą Niurnberge Šventosios Romos imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio užsakymu, Lietuvos valdovų porai buvo pasiūstos per Lenkiją, nei neįtariant, kad lenkai išdrįs trukdyti karūnas gabenusiems imperatoriaus pasiuntiniams. Jau pirmoji pasiuntinių grupė, vežusi svarbius karūnacijos dokumentus, prie sienos buvo sulaikyta.

Imperatoriaus igaliojiniai Zigmantas Rotas ir Jonas Krikštytojas Cigala buvo sumušti, o dokumentai atimti. Likusioji pasiuntinių grupė sužinojusi, kas įvyko, per sieną nevažiavo, tad, pasak kai kurių mūsų istorikų, karūnos ir lenkų rankas nepateko, bet jos ir nepasiekė Lietuvos⁵. Numatytos rugpjūčio 15 d. karūnacijos iškilės sužlugdo.

Sužinojęs, kas įvyko, Vytautas karūnacijos iškilės nukėlė rugsėjo 8 d., paskirdamas jas Švč. M. Marijos gimimo šventei. Tačiau ir šiai datai karūnos nepasiekė Vilniaus. Pasakojama, kad ir antrą kartą, lenkams sustiprinus sargybą pasienyje, karūnų pasiuntiniams nepavyko pervežti. Ir antroji karūnacijos data buvo sužlugdyta. Karūnacija nukeliama dar

kartą – į rugsėjo 29-ąją – šv. Mykolo dieną. Imperatorius Zigmantas Liuksemburgietis dabar žada šiai datai karūnas pasiūsti per Prūsiją. Bet jos kažkaip ilgai užtrukę kelyje taip ir nepasiekė Lietuvos sostinės. Ar imperatorius Zigmantas tyčiomis delsė su karūnų ir kitų insignijų išsiuntimu, ar lenkai iš tikrųjų jas pagrobė, lieka neaišku⁶.

1430 m. rudenį Vytautas ir Zigmantas vis dar ieškojo naujų kelių ir naujų galimybių karūnų persiuntimui į Vilnių. O pirmosios delegacijos nariai Cigala, Rotas ir kiti, tie, kuriuos lenkai apiplėšė atimdami vežamus dokumentus, vėliau paleisti, visgi pasiekė Vilnių, stengėsi Vytautą įkalbėti karūnas skubiai pasigaminti Vilniuje ir jomis vainikuotis karaliumi⁷. Ar ši idėja buvo priimta ir įgyvendinta, istorikai apie tai nerašo.

Tačiau Vytautui visgi labiau rūpėjo karūnų sulaukti iš Niurnbergo. Tad jis pataria imperatoriui Zigmantui su naujais vainikais (Kodėl naujais? – R. V.) nevažiuoti su tokia didele palyda ir daugeliu žmonių, bet su karūnomis atvykti slapta. Zigmantas pažada tai padaryti lapkričio 8 d.⁸ Tačiau naujoji karūnacijos data jau negali išgelbėti padėties. Šiai datai numatytas karūnacijos iškilės dabar jau nutraukė Vytauto mirtis. 1430 m. spalio 27 d. Vytautas miršta taip ir nesulaukęs pažadėtos karūnos.

Karalius liko be karūnos, tauta – be karaliaus, tačiau ilgam prisimindama šį įvykį. 1930 m., minint Vytauto 500 m. karūnacijos jubiliejų, rugsėjo 8-oji, viena iš neįvykusios karūnacijos datų, buvo paskelbta Tautos švente. Lietuvoje ji švenčiama iki šiol.

Na ir mums šis tas nuskilo nuo „šventinio karūnacijos iškilmių stalo“: istorijai ir istorikams liko sužlugdytas iškilmių tvarkaraštis, tautai – daugybė neatsakytų klausimų ir iki šiol neįmintas paslaptis, kur dingo Vytautui skirtoji karaliaus karūna?

Kur karūna?

Istorija ir istorikai kažkaip sugeba nuo šio klausimo sėkmingai ir diplomatiškai išsisukti ar apie tai nutylėti. Aš sakyčiau, kai kada net vengia tuo klausimu kalbėti. Šios istorijos su Vytauto karūna bijomasi kaip prisilietimo prie ugnies, todėl apie Vytauto karūnavimui skirtas karūnas žinome nedaug. Nežinome, nei kaip jos atrodė, nei kiek jų buvo. Kaip matyti iš ankstesnio karūnacijos „tvarkaraščio“, pirmosios karūnos Vytauto ir jo žmonos karūnavimui buvo pagamintos gerokai anksčiau iki karūnacijos, 1429 m. Niurnberge. Taip pat žinome, kad jų nepavyko pervežti per sieną, dėl lenkų sargybos pasienyje. Vieni istorikai pasakoja, kad karūnas pasisavinę lenkai ir vyskupo Zbignevo Olesnickio (Zbigniew Oleśnicki) įsakymu jas sunaikino. Kiti kalba apie tai, kad karūnos lenkų pasienio sargybai nepateko ir su pasiuntiniais grįžo atgal į Vokietiją, greičiausiai į Niurnbergą, kur nuo 1426 m. imperatorius buvo perkėles ir visą Šventosios Romos imperijos lobyną bei išdą. Vokiečių istorikas, nuo 1932 m. Prahos vokiečių universiteto profesorius Jozefas Pficneris (Josef Pfitzner) knygoje „Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas“ mini, kad sužlugus rugsėjo 8-sios dienos karūnacijai, Vytautas stengiasi imperatoriui Zigmantui duoti patarimų, kaip pasiūsti naujas karūnas. Kam prireikė naujų karūnų? Tasai užsiminimas apie naujas karūnas tik sustiprina įtarimą, kad su pirmomis karūnomis nutiko kažkas negera. Kas? Lieka nepasakyta.

Istorija yra užfiksavusi kelias išsamiau nupasakotas ar aprašytas Vytauto karūnos likimo versijas.

Vytauto karūnų likimą atpasakoja kai kurie senovės metraščiai ir tų įvykių liudininkai. Sklaidant istorijos vadovėlius, enciklopedijas ar kt. istorinius šaltinius tuo klausimu, susidaro išpūdis, kad apie Vytauto karūnas atviriau

kalba slavų metraščiai nei Vakarų Europos rašytiniai šaltiniai ar dokumentai. Ir tai visai nekeista. Į Vytauto karūnacijos iškilmes 1430 m. buvo susirinkę daug garbingų svečių iš Vakarų, bet dar daugiau iš Rytų pusės. Tarp garbingų svečių buvo Lenkijos–Lietuvos karalius Vladislovas II Jogaila su savo seserimi Aleksandra (Algirdaitė) – Mozovijos kunigaikštienė, Danijos karalius Erikas Didysis, Livonijos ordino magistras Zigfridas, popiežiaus legatas Andrius, Teutonų ordino pasiuntinys, taip pat Vytauto vaikaitis – Maskvos Didysis kunigaikštis Vosylius II Vosiljevičius – Sofijos Vytautaitės sūnus, Borisas Aleksandrovičius – Riazanės didysis kunigaikštis, Krymo chanas ir Didžiosios ordos chanas, Moldavų karalius Ilja, Vytauto vaikaitės Onos vyro Bizantijos imperatoriaus Jono Paleologo pasiuntiniai, Maskvos metropolitas Fotijus ir kiti garsūs to meto valdovai, sritiniai kunigaikščiai bei bajorai. Žinoma, atvyko į iškilmes ne vieni, o su savo dvaro metraštininkais, pasirošusiais kuo tiksliau aprašyti neeilinį įvykį. Taigi, visa, kas tuo metu vyko Vilniuje, turbūt neliko nepastebėta. Toji Krokuvos vyskupo Z. Olesnickio „afera“ su Vytautui skirtomis karūnomis vyko sukvieštųjų svečių akyse, laukiant karūnacijos iškilmių Vilniuje.

Naudoti šaltiniai ir literatūra

¹E. Gudavičius. Lietuvos istorija. Vilnius, 1999, p. 200.

²O. Halecki. Jadwiga of Anjou and the rise of east central Europe. USA, 1991, p. 243.

³E. Gudavičius. Lietuvos istorija. Vilnius, 1999, p. 251.

⁴J. Pficneris. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Vilnius, 1989, p. 267.

⁵E. Gudavičius. Lietuvos istorija. Vilnius, 1999, p. 266.

⁶V. Daugirdaitė-Šruogienė. Lietuvos istorija. Čikaga, JAV, 1956, p. 271.

⁷J. Pficneris. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Vilnius, 1989, p. 272.

⁸J. Pficneris. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Vilnius, 1989, p. 273.

Tėsinys kitame numeryje

Rytų Lietuvos mokyklų istorija

Turgelių vidurinei mokyklai – 20

Aušra VOVERIENĖ, Turgelių vidurinės mokyklos direktorė, Šalčininkų r.

*Iš liauno pumpuro senos obels
Gyvybė skleidžias taip gražiai, iš lėto...
Paliesi delnu – sielon pasibels
Gerumas žodžio širdimi sudėto.*

Medžiai pralenkia žmogų augdami. Žmogus ateina ir išeina, keičiasi kartos. Medžiai lieka nebylūs istorijos liudininkai.

20-mečio šventę pradėjome tradicija tapusiu keturių kartų šokiu „Motinėle, obelėle“ – tai nesustabdomo gyvenimo rato, laiko tėkmės simbolis.

Simboliška ir tai, kad mokyklos dvidešimties metų jubiliejų nutarėme paminėti būtent tokiu metu. Rudens pabaiga – laikas pasidžiaugti užaugintu derliumi.

Į mokyklos 20 metų jubiliejų sukvietėme visus neabejingus ir brangius Turgelių vidurinei mokyklai žmones: steigėjus, buvusius mokinius, jų tėvelius, mokytojus, rėmėjus. Pasidžiaugti yra kuo.

Prieš dvidešimt metų 1992 m. mokyklą įsteigė Vyriausybės įgaliotinis Šalčininkų rajone Arūnas Eigirdas. Tėvų prašymu į mokyklą buvo priimti 8 mokiniai: Ivanas Andrijevskis, Nikolajus Andrijevskis, Jolanta Jerenkevič, Aleksandra Juchevič, Viačeslavas Ostik, Vadimas Stankevič, Natalija Vaškevič, Algis Videika. Pasibaigus tiesioginiam Vyriausybės valdymui, mokyklos steigėjo teisės perėjo Šalčininkų rajono savivaldybei.

Pirmoji mokytoja – Laimutė Matonytė, kilusi iš Lazdijų, jautrus, meniškos sielos žmogus. Lietuviška mokykla veikė mišrios lenkų-rusų dėstomosiomis kalbomis mokyklos patalpose.

1994 m. lietuviškai mokyklai buvo paskirtas senosios mokyklos pastatas. Salygos buvo apgailėtinos: vandens pastate nebuvo, tualetas lauke, senos, rūkstančios, neremontuotos krosnys...

Mokytoja Laimutė Matonytė dirbo iki 1995 m.

1995 m. rugsėjį su mokytoja Asta Paliuškevičiene atvykome dirbti į Turgelius. Gyvenome mokyklos patalpose.

Pirmieji mūsų mokiniai – auksiniai: Nikolajus, Ivanas, Natalija, Algis ir Jolanta, Vadimas ir Viačeslavas.

Gera žinoti, kad ir mokiniai prisimena mokyklą, mokytojus. Tarp pirmųjų mokyklos mokinių buvo Rita Gaidytė, Jelena Špakovskaja, Paulius Orlauskas, Božena Orlauskaitė, Stasys Butkus, Samiras Abdulajevs, Artūras Kren, Valdas Videika, Inga Kleinova, Violeta Markevič, Vadimas Radivilovič, Artūras Kviatkovskis ir dar daug daug vaikų, kuriuos mokėme lietuviškai kalbėti, rašyti, dainuoti....

Žmonės, davę pradžią mokyklai – pirmųjų mokinių tėvai. Ryžtingi, drąsūs ir atkaklūs – tokie ir buvo Valentina Stankevič, Jadvyga Vaškevič, Helena ir Jan Ruz, Fedia ir Halina Videikos, Larisa ir Ivanas Andrijevskiai, Regina Juchevič, Stanislav ir Sofija Jerenkevič. Visada jautėme jų palaikymą, supratimą, jie visada buvo šalia. Dėl jų ryžto ir atkaklumo šiandien turime vidurinę mokyklą.

1996 m. mokykla reorganizuota į pagrindinę – šventė visai nedidelei mokyklos bendruomenei. Penktą klasę įsteigė Vilniaus apskrities viršininko administracija. Tuo metu viename pastate veikė dvi skirtingų steigėjų mokyklos – Turgelių pradinė ir Turgelių pagrindinė.

Mokinių skaičius kasmet augo. 2002 m. mokykla turėjo 10 klasių – 115 mokinių, 18 mokytojų. Mokyklos bendruomenės prašymai išgirsti – 2002 metais mokykla reorganizuota į vidurinę mokyklą. Mokyklos direktoriaus pareigas ėjo Asta Paliuškevičienė (nuo 2001 m. spalio iki 2002 m. rugsėjo mėnesio). Senasis mokyklos korpusas tapo per mažas tokiam mokinių skaičiui.

2004 m. liepos 22 d. Vilniaus apskrities viršininko administracijos viršininkas Feliksas Kolosauskas pasirašė įsakymą „Dėl Turgelių vidurinės mokyklos priestato statybos ir esamo pastato šildymo sistemos įrengimo techninio projekto patvirtinimo.“

2004 m. rugpjūčio 5 d. Šalčininkų rajono savivaldybės administracija išdavė statybos leidimą. Tų pačių 2004 m. rugsėjo 17 d. Vilniaus apskrities administracijos sekretorius Tomas Digrys pasirašė statybos rangos sutartį.

Naujojo mokyklos priestato statybos darbai prasidėjo.

2005 m. lapkričio 8 d. atvėrė duris modernaus priestato pirmoji dalis: mokytojų kambarys, 5 klasės, valgykla. Tuo metu mokyklai vadovavo Stanislovas Budraitis (nuo 2005 m. rugsėjo iki 2006 m. lapkričio mėnesio), (Vilniaus apskrities viršininkas buvo Gintaras Gibas).

2006 m. rugsėjo 1 d. vyko iškilmingas mokyklos priestato atidarymas. Šventėje dalyvavo Vilniaus apskrities viršininkas Alfonsas Macaitis.

2007 m. spalio 19 d. mokykla šventė 15 metų jubiliejų.

Mokyklos augimas tiesiogiai susijęs ir su rėmėjų veikla. Džiugu, kad jų turėjome nuo pat įsteigimo, dar smagiau, kad ir šiandien jie su mumis. Noriu paminėti „Vilnijos“ draugiją, „Vilnijos“ draugijos Kauno skyriaus pirmininką Alfonsą Petrukevičių, Kauno miesto savivaldybės tarybos narį Gediminą Žukauską, tarptautinį moterų klubą „Zonta“, sąjungą „Tauta ir tėvynė“, AB „Audėjas“.

2010 m. liepos 1 d. mokyklos steigėjo teises perėmė Švietimo ir mokslo ministerija.

Šiandien mokykloje mokosi 185 mokiniai, dirba 24 mokytojai.

Vienas lauke – ne karys. Šį posakį kartoju dažnai. Bendras darbas, darbšti komanda gali labai daug. Man teko laimėti dirbti su žmonėmis, visa širdimi atsidavusiais mokytojo darbui. Visi mokytojai turi patį svarbiausią dalyką – tikėjimą, kad mūsų mokyklos bendruomenė pajėgi pasiekti užsibrėžtų tikslų.

Turgelių vidurinėje mokykloje dirbo ir dalelę širdies bei jaunystės paliko mokytojai: Loreta Šyvokaitė, Vera Valentaitė, Giedrius Krasauskas, Alvydas Šalomskas, Virginija Grigaitė, Malgožata Bogdanovič, Sonata Degutienė, Virginija Šavelienė, Žana Ambrasienė, Galina Vasiunina, Jovita Lesienė, Antanas Lesys, Gražina Baranovičienė, Valentina Jaglinska, Jelena Zmitrovič, Veslava Žukovska, Petras Miliauskas, Edita Šadzevičiūtė, Jadvyga Gudalevič, Alina Molocko, Marijonas Titko, Janina Keko, Halina Barkovskaja, Andželika Makuc, Alfonsas Petrukevičius, Vincas Andriušis, Jelena Adamovič, Jurgita Stražnickaitė, Jovita Titkaitė, Natalija Jarmolkovičienė, Ingrida Pavlovskaja, Diana Budrevič, Jorūnė Lazdauskaitė, Oksana Kovger, Renata Kalinauskaitė, Bronislava Daunorienė.

Mokytoja Bronislava Daunorienė paliko neįkainojamą dovaną Turgelių vidurinei mokyklai – sukūrė mokyklos himną.

Mokytojai aktyviai dirba plėsdami savo veiklą ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų; dalijasi su kolegomis sukaupia patirtimi.

Lietuvių kalbos mokytoja metodininkė Bronislava Daunorienė išleido savo kūrybos knygą „Vaivorykštės taku“.

Anglų kalbos mokytoja metodininkė Rasa Midverienė leidinio „Metodiniai patarimai užsienio kalbų mokymui pradinėse klasėse“ bendraautorė.

Fizikos mokytoja Rasa Kivilšienė, kuri yra fizinių mokslų (fizika) daktarė, išleido knygą „Fizikos ir taikomųjų mokslų pradžia Lietuvoje“.

Bendradarbiaujant su tuomečiu Vilniaus apskrities Švietimo centru išleistas metodinis leidinys „Pirminės, priklausomybės sukeliančių medžiagų, prevencijos mokykloje organizavimo patirtis“.

Dalyvaujame įvairių asociacijų veikloje: jau minėta mokytoja R. Midverienė yra Lietuvos anglų kalbos mokytojų asociacijos valdybos narė, o lietuvių kalbos mokytoja, direktoriaus pavaduotoja ugdymui Raimonda Mikalajūnienė – neformaliojo švietimo asociacijos „Jaunimo akademija“ narė, Neformaliojo vaikų švietimo konsultantė, Rytų Lietuvos sąjungos valdybos narė, dalyvauja Švietimo lyderystės konsultantų rengimo programoje. Anglų kalbos mokytoja metodininkė R. Midverienė ir lietuvių kalbos vyr. mokytoja R. Mikalajūnienė nuo 2010 m. pakviestos vertinti valstybinių brandos egzaminus.

Džiugu, kad mokytojai tokiu būdu įgyja vis naujos patirties ir gali pasidalinti su kitais kolegomis.

Turime ne vieną tradicinį renginį, į kurį susirenka visos apskrities mokyklų mokiniai:

Paskutinis skambutis 2012 m. gegužės 31 d.

tai istorijos mokytojos metodininkės Jolantos Lazdauskienės nuo 2006 m. organizuojamas „Gintaras – Lietuvos auksas“, kasmetinės tarpmokyklinės estafėčių varžybos „Sraigė“, kurių iniciatorė ir organizatorė jau ketvirtus metus iš eilės (nuo 2008 m.) yra pradinė klasių vyresnioji mokytoja Donata Bartasevičienė.

Vaikams sukurtos puikios galimybės siekti užsibrėžtų tikslų ir įgyvendinti savo sumanymus, svajones. Tad nenuostabu, kad ir įvairiuose konkursuose, renginiuose mokiniams sekasi gerai.

Kasmet dalyvaujame konkursuose „Kalbų kengūra“, „Amber star“, „Gintaro kelias“, „Azbukovnik“... Mokinė Greta Sivinskaja 2010 m. „Azbukovnik“ konkurse užėmė 4-ąją vietą Lietuvoje (ruošė rusų kalbos mokytoja Liudmila Unuček), mokinė Viktorija Vaičiulytė 2011 m. laimėjo Vertimų ir iliustracijų projekte rusų kalba, o mokinė Erika Levkovskaja jau dvejus metus yra tapusi nugalėtoja vertimų ir iliustracijos konkurse „Tavo žvilgsnis“ anglų kalba.

„Kalbų kengūros“ konkurse 2008 m. auksiniu diplomu apdovanoti Svetlana Šatkevič, Jolanta Cybulskaja, Aleksandr Telica, O. Markevič, E. Brazevič. 2009 m. – Viktorija Buinovskaja, 2010 m. Darjuš Volotkovič, Darius Aksionovas, Edagaras poluchovas, Greta Sivinskaja, Honorata Turlo, Inga Borkovskaja, Ivan Savickij, Edgar Vitolinovič, Monika Paluškevičienė, Robert Voiturevič, 2011 m. Darjuš Volotkovič, Greta Sivinskaja, Honorata Turlo, Ivan Savickij, Tomas Kontratovic.

Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotame 2010 m. skaitovų konkurse mokinius Eugenijus Andrijevskij užėmė 3-iąją vietą (ruošė lietuvių kalbos mokytoja R. Kalinauskaitė), o 2012 m. mokinius Romualdas Kovger užėmė 2-ąją vietą (ruošė lietuvių kalbos mokytoja R. Mikalajūnienė).

2012 m. Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje vykusiame Šalčininkų rajono lietuviškų mokyklų vaikų nuotraukų konkurso-parodos „Šalčininkų kraštas padavimuose ir legendose“ mokinius Robert Višnevskij laimėjo 2-ąją vietą (ruošė lietuvių kalbos mokytoja R. Mikalajūnienė).

Konkurse „Augsiu aktyvus“ mokinius Zbignev Doman laimėjo originaliausio rašinio kategorijoje (ruošė lietuvių kalbos mokytoja R. Mikalajūnienė).

Prof. Vytauto Landsbergio meninės raiškos programų konkurse „Kuo man graži Tėvynė Lietuva“, skirtame Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienai, laimėta 500 litų premija.

Matematikos olimpiadoje Riešėje 2012 m. Edgaras Poluchovas užėmė 4 vietą.

Mokykloje itin didelis dėmesys skiriamas neformaliajai veiklai. Mokiniai ypač domisi sportine šios veiklos sritimi: po pamokų ne vieną valandą praleidžia sporto salėje, vyksta į įvairias varžybas, organizuoja jas patys.

• Šalčininkų rajono mokyklų olimpiniam festivalyje lengvosios atletikos keturkovės rungtyje mokinius Jonas Račkauskas 2008–2009 m. m. tapo I vietos laimėtoju.

• Šalčininkų rajono mokyklų olimpiniam festivalyje lengvosios atletikos 100 m bėgimo rungtyje mokinius Gerardas Gušča

2011–2012 m. m. tapo II vietos laimėtoju.

• Šalčininkų rajono mokyklų olimpiniam festivalyje lengvosios atletikos 800 m bėgimo rungtyje mokinius Artūras Seržantas 2011–2012 m. m. tapo II vietos laimėtoju.

• Šalčininkų rajono mokyklų olimpiniam festivalyje 7–9 kl. mergaitės futbolininkės 2010–2011 m. m. užėmė III vietą.

• Šalčininkų rajono mokyklų olimpiniam festivalyje rutulio stūmimo rungtyje mokinius Edgaras Levkovskij 2009–2010 m. m. užėmė II vietą.

• Mokyklos vaikinai žaidžia krepšinį „Gervėčių krašto komandoje“ Vilniaus krepšinio lygoje.

Nuo mokinių šiuo atžvilgiu stengiasi neatsilikti ir mokytojai: dvejus metus iš eilės trys mokyklos mokytojai dalyvavo Europos lietuvių krepšinio turnyre (2009 m. Hiutenfelde, Vokietijoje, 2010 m. Gervėčiuose, Baltarusijoje, 2011 m. Druskininkuose).

Daug projektų vyksta priešmokyklinio ugdymo grupėje, kurie vykdomi neatsitiktinai. Juk mokykla ir prasideda nuo mūsų mažiausiųjų. O jų turime tikrai nemažai – mokykloje veikia 2 ikimokyklinio ugdymo grupės. Su vaikučiais čia dirba ne tik darželio auklėtojos, bet dainelės dainuotė ir šokio judesius atlikti moko muzikos mokytoja Diana Juškevičienė. Mažieji jau dalyvavo regioninių mokyklų ikimokyklinio ugdymo grupių renginyje „Skambėk, pavasarėli“ ir Turgeliuose vykusioje Žolinės šventėje.

Praėjusiais mokslo metais mokykla vykdė Europos socialinio fondo finansuojamą projektą „Šeimos ir darbo išipareigojimų derinimas, teikiant priežiūros paslaugas prailgintose darželių grupėse“. Vaikai iki 10 metų galėjo nemokamai lankyti pailgintą grupę.

Pradinėse klasėse veiklos taip pat netrūksta. Keturios veiklios, talentingos, kūrybingos pradinė klasių mokytojos garsina mokyklą organizuodamos įvairias šventes, dalyvauja projektuose.

Šiemet mokykla dalyvauja tarptautinėje vaikų socialinių gebėjimų ugdymo programoje „Zipio draugai“ ir ankstyvosios prevencijos ir vaikų socialinių gebėjimų ugdymo programoje „Įveikiame kartu“.

Nuo 2010–2011 m. m. mokykla vykdo pieno produktų vartojimo vaikų ir švietimo įstaigose paramos programą „Pienas vaikams“.

Paramos sulaukiame ir iš kitų organizacijų. Abiturientei Andželikai Korkut buvo skirta Carol Martin Gruodis fondo stipendija studijoms. Studentė džiaugėsi pusę metų (2010 m.) kas mėnesį gaudama paramą.

Išleistos 7 laidos – 72 abiturientai. Trečdalis iš jų pasirinko studijas aukštosiose mokyklose. Tai rodo aukštą mokyklos ugdymo kokybę ir mokytojų kompetenciją.

Taip atrodo Turgelių vidurinė mokykla šiandien, kai pasitinkame 20 metų jubiliejų. Tai mūsų jaunystė, mūsų žydėjimas. Obelių žiedai – mūsų šventės, jaunystės tikėjimo ir vilties simbolis.

*Tarp Lietuvos
Ir tarp dangaus aukštų
Gieda paukštis virš mūsų
Ir giedos...*

Knygos

Vienų metų reziumė

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Prof. Vytautas Landsbergis, regis, mėgs-
ta *visuminį* požiūrį į reiškinių, žmogų, gy-
venimą. Štai, tarkim, išleido knygą „Visas
Čiurlionis“ – ne manydamas, kad daugiau
nėra nei ko pridurti, nei ko atrasti, bet ap-
rėpdamas šio mūsų genijaus įvairiausių
gyvenimo ir kūrybos aspektus, kampus,
komponentus ir pan.

Garbinga sukaktis, Profesorių ištikusi
spalio 18-ąja, yra puiki proga pakalbėti apie
Visą Landsbergį, bet tegul tai daro iš arčiau
jį matantieji. Mano užduotis kuklesnė – pa-
mėginti pasklaidyti Kovo 11-osios signataro,
pirmojo Nepriklausomos Lietuvos vadovo,
pasak prof. A. Bumblausko, Kovo 11-osios
Lietuvos architekto, savo politinę karjerą
natūraliai (kur kas natūraliau nei kai kurie jo
kolegos Briuselyje) vainikuojančio europar-
lamentaro pareigomis, metų veiklos ataskai-
tą, pateiktą šiemetiniame leidinyje „**Europos
Parlamente. VIII. 2011 m. sausis–gruodis**“.
813 puslapių! Galime suprasti, kad prieš tai
išleistas dar septynios analogiškos knygos,
tik jas aptikti nėra taip jau paprasta – Eu-
ropos Parlamento (EP) finansuotos, jos tik
platinamos, nepardavinėjamos. Šiemetį
leidinį gavau dovanų, kaip ir kiti renginio
dalyviai, per knygos pristatymą Signatarų
namuose.

Bent jau metų veiklos, raiškos *visumą* šis
leidinys tikrai atspindi. Tai europarlamen-
taro ataskaita plačiąja prasme – publikuoja-
mos ne tik kalbos, pasisakymai „darbiniuo-
se“ EP renginiuose (skyrius „Pasisakymai
Europos parlamente ir kitur“), bet visa, kas
įvairiomis progomis, įvairiomis temomis,
įvairiose vietose sakyta, atsakyta, komentuo-
ta. Tam, kad visuma būtų pilnutinė, į bendrą
krautėlę sudedami ir „trečiųjų šalių“ (BNS ir
kt.) reziumavimai: „Prof. Landsbergis teigė“,
„pastebėjo europarlamentaras“ ir pan.

Skleisti šią knygą – nelyg leisti į gan
šakotą labirintą: čia juk ir politika – vietinė
ir tarptautinė, ir istorija – vėlgi ne tik lietu-
viškoji, ir menas – Čiurlionio fenomenas ir
savoji kūryba, ir ... ir...

2011-ųjų sukaktys aktualizavo ne vieną

data, sutelkdamas specialistų ir visuome-
nės dėmesį į vienus ar kitus įvykius. Tad,
suprantama, ir Profesorius savo *aštriaskal-
pelišku* žvilgsniu preparuoja 1991-ųjų Sausio
13-osios istorinę prasmę, tų metų rugpjūčio
pučą, laimei, greit subliūskusį, nevengia
užimti aiškos – pagarbios – pozicijos 1941-ųjų
Birželio sukilimo ir Laikinosios Vyriausybės
klausimu, regis, daugelio intelektualų var-
tomo nelyg karštos žarijos... Profesorius
nepamiršta aptarti ir 1791-ųjų Abiejų Tautų
Konstitucijos – pirmos Europoje – priėmimo
niuansų, tuo labiau – 1991-ųjų liepos 29-osios
sutarties su Rusija, B. Jelcino išvesta iš sąjun-
ginės Gorbačiovo globos...

2011-aisiais būta ir nevienadienės reikš-
mės įvykių, kuriuos V. Landsbergis nekart
įvertina visu savo žodžio aštrumu, tarkim,
vienas skyrelis pavadintas „Golovatovo
afera“... Bet ir subtilios diplomatijos – gal
įgimtos, o gal įgytos – gija ryški, štai, pa-
vyzdžiui, aptardamas Lietuvos–Vokietijos
santykius, jis pažymi, kad šioje visokeriopai
turtingoje istorijoje „netrūko ir teigiamų
dalykų“ (p. 39)...

Profesorius nenustebino bet kurį reikš-
mingesnį klausimą gvildindamas iš verty-
bių pozicijų. Istorinė tiesa, Lietuvos – ir
kiekvienos tautos – teisė būti, jos išlikimo
svarba, moralės ir krikščioniškųjų vertybių
matmuo, dvasios viršenybė prieš poreikį
kuo daugiau turėti – tokia išryškėja auto-
riaus pozicija. Turėjau progos sau pasakyti,
kad nepaisant nuolatinio Profesoriaus bu-
vimo ir veikimo politinėje-visuomeninėje
Lietuvos erdvėje, ši knyga privertė ir atrasti,
ir nustebti, ir darskiai žavėtis. Didžioji šio
veikalo „reziumė“ man pačiai – europar-
lamentaro V. Landsbergio drąsa nebūti
politiškai korektišku. Akivaizdu, kad daug
kas ramiau gyventų, jei nebūtų keliamas toks
nepatogus komunistinių nusikaltimų prily-
ginimo hitleriniams klausimas, jei nebūtų
kvestionuojama tik pagal siaurus kriterijus
apibrėžta „genocido“ sąvoka... Ir iš trumpų
V. Landsbergio paklausimų ES veikėjams ar
pasisakymų per posėdžius gali suprasti, kad

šis europarlamentaras – ne pilkasis rankų
kilnotojas, ne patogus konjunktūros rėmėjas,
ne, visai tikėtina, kad jo žodelius kai kam
tenka sukrimsti nelyg karčiuosius pipirus.
Štai jis vis kelia Ukrainos, Moldovos, Kau-
kazo šalių galimos narystės ES klausimą,
štai skambina varpais dėl nesaugių atominų
elektrinių Lietuvos, taip pat ir ES, pašonėje,
štai jis galimybę kai kurioms ES narėms
nebūti atsakingoms už finansinį išlaidavimą
prilygina „sovietinei kolchozų sistemai“, štai
jis šaiposi, kad bepataikaudama Rusijai ES
virsta „Gazproma sąjunga“...

Skaitydamas tekstus gali išgirsti savitą
autorius kalbėjimo manierą (juk ne vienas
tekstas radosi ir iš pasisakymų įrašo), jo
gebėjimą žaisti ir intonacijomis, ir žodžių
prasmėmis, tarkim: „Kalbant vien burna, ne
širdimi ir protu, išeina burnojimas“ (p. 57).

Profesoriaus gebėjimas reikalo esmę
nušviesti ironijos, sarkazmo žodeliu seniai
pažįstamas (tarkim, jo spyglys stalininio
režimo aukų „reabilitavimui“: „Ilsėkitės ra-
miai, Katynės ir Rinių kankiniai, šių dienų
Rusija jums atleido“, p. 340). O štai šviežiai ir
gaiviai padvelkė jo išmintingas santūrumas,
pastangos paprotinti karštakošius, net ir kil-
nios idėjos vedamus, idant nebūtų suteikta
proga Lietuvą minėti bloguose: „Lietuviybė
turi būti protinga, broliai. Atsakinga ir drau-
giška visiems, taipogi truputį kitokiems, net
klystantiems. Priešiškus pražūtingas,
palikime ji kvailiams“ (p. 670).

Vis dėlto leidinio redaktoriaus ranka
turėtų būti tvirtesnė. Galima džiaugtis, kad
išsaugota specifinė – landsbergiška – rašyto
teksto, o tuo labiau gyvo kalbėjimo intona-
cija. Žinia, niekam neprivalu laikytis mano
skeptiško požiūrio į leidinį užbaigiančiame
skyriuje „Briuselio dienoraščiai“ publikuo-
jamas kai kurias „dažnutes“ kaip per men-
kas *stonui*. Bet, tarkim, tokios smulkmenos
kaip kablelių kai kur turėtų pasigesti ne tik
mano akis. Abejonių sukėlė ir struktūros
komponavimas, perklojant dvejopus krite-
rijus – formos („Interviu“, „Straipsniai“ ir
kt.) ir tematikos („Teisės dalykai“, „Vaclavui

Prof. V. Landsbergis

Havelui mirus“ ir kt.). Suprantama, vienos
ar kitos tematikos skirtniuose randame ir
kalbas, straipsnius, ir interviu – gal tai ir
nedidelė bėda. Labiau trikdė pasikartojantys
tekstai, mano akis protesto signalus – tai jau
buvo – pasiuntė dukart (pvz., Ritos Miliūtės
vestos laidos iš Žinių studijos Vašingtone
medžiaga – kaip skyriaus „Interviu“ fra-
gmentas ir „Istorijos dalykų“ tekstas). Ir
visai gaila, kad kai kurie EP rėmuose radę
tekstai atskiriami nuo bendrojo bloko ir pri-
šliejami „pagal tematiką“ – tarkim, į skyrių
„Rusija grimzta ir bunda“ įtraukti ir griežti
autorius pasisakymai kaimynės adresu
Briuselyje ar Strasbūre, o į skyrių „Čiurlio-
nio mirties šimtmetis“ – atidarant parodą
Europos Taryboje tartas žodis „Čiurlionis
Strasbūre“ ir pan. Juk europarlamentaro
veiklos liudijimai yra pagrindinė leidinio
ašis ir, mano galva, jos nustekenti dėl atsi-
šakojimų praturtinimo nevertėjo.

Bet tai tik smulkios priežastys. O tuo,
kad Lietuvai pasisekė turint tokį Lietuvos
nepriklausomybės strategą anuomet ir turint
humanistinių vertybių gynėją tarptautiniuo-
se vandenyse dabar – tikrai galima įsitikinti
studijuojant šį leidinį.

Juozas Vercinkevičiaus nuotr.

Žiemos karas 1939–1940 m. ir jo sklaida Lietuvoje Spaudos ir leidinių apžvalga po 1988 m.

Prof. dr. Juozas SKIRIUS, Vilnius

Atkelta iš 5 p.

maršalą. Tikslas – ne tik trumpai pateikti jo
karinę ir politinę biografiją, bet ją įmontuoti
į XX a. Suomijos politinę istoriją¹⁵. Kiek
man žinoma, istorijos mokytojai sėkmingai
pamokose naudoja šią medžiagą. Po to tais
pačiais metais Lietuvos skaitytoją pasiekė
švedų profesoriaus Stigo Jagerskioldo
verstinis darbas – didelė monografija *Suo-
mijos maršalas Mannerheimas* (2000 egz.)¹⁶.
Tai autoriaus sutrumpinta aštuonių tomų
Manerheimo biografijos versija. Kurdamas
skaitytojo palankumą bei susižavėjimą
keliantį maršalo portretą, autorius apibū-
dina svarbiausius Manerheimo karinės ir
politinės veiklos epizodus kritišku Suomijos
ir naujosios Europos istorijos laikotarpiu.
Autorius, apibendrinamas maršalo nueitą
kelį, daro išvadą, kad suomių tautai jis
„buvo ir liks Suomijos Respublikos bei jos
laisvės simbolis“.

Atsirado keletą mokslinio lygio bandy-
mų panagrinėti Lietuvos ir Suomijos ryšius
per Žiemos karą. Epizodiniai momentai
jau buvo fiksuoti istorikų Vytauto Žalio
ir Gintauto Vilkelio moksliniuose straips-
niuose. Ryškesni rezultatai siejami su dr.
Audronės Janužytės darbais. Ji dar 1996 m.
pradžioje dienraštyje *Lietuvos rytas* paskelbė,
kad per savo mokslinę stažuotę Suomijoje
archyvuose rado dokumentinės medžiagos,
kuri rodo, kad Žiemos karas turėjo atgarsį
Lietuvos visuomenėje. Informavo, kad jau
pavyko rasti iš Lietuvos rašytus laiškus su
simpatijomis suomių tautai, apie lietuvių
siunčiamą pinigine paramą, net kelių de-
šimčių lietuvių norus atvykti savanoriauti
ir padėti Suomijai¹⁷. Jos surinkta medžiaga

sugulė į dokumentų rinkinį, įvardintą *Žie-
mos karas ir Lietuva*. Dokumentai atskleidžia
oficialią neutralią Lietuvos Vyriausybės
ir atvirai palaikančias Lietuvos piliečių
pozicijas¹⁸. Ši originali medžiaga rinkinyje
skelbiama ne tik lietuvių, bet ir suomių bei
anglų kalbomis. Šis nedidelis, bet vertingas
Lietuvos istorikės indėlis prisideda plėtojant
Žiemos karo problematiką.

Vėlesniu laikotarpiu, deja, lietuvių kalba
ryškesnių darbų Žiemos karo tematika ne-
fiksuoja, nes nepavyko tokių rasti. Vienas
kitas spaudoje straipsnelis skelbiamas karo
pradžios ar pabaigos paminėjimui. Čia in-
formacija pateikiama tik priminti skaitytojui
tuos buvusius įvykius¹⁹. Būtina pažymėti,
kad internete paskutiniu metu yra labai
daug informacijos kalbama tema. Įvedus
užklausimą Suomijos–Tarybų Sąjungos ka-
ras pateikiama daugiau nei 9,500 nuorodų.
Tačiau tai pasikartojanti informacija. Tiesa,
čia galima rasti kas, kada ir kur kalbėjo, rašė
mus dominančiu klausimu. Taip pat būtina
priminti užsienio šalių istorikų bendresnio
pobūdžio darbus, skirtus II pasaulinio karo
istorijai ir išverstus į lietuvių kalbą. Tai anglų
istorikų Oweno Bootho ir Johno Waltono
Iliustruota Antrojo pasaulinio karo istorija bei
Normano Davieso *Kariaujanti Europa*, kur
deramą vietą užima ir Žiemos karo istorijos
trumpos sintezės²⁰. Tiesa, ir čia jau kartojasi
žinomi pagrindiniai faktai ir vertinimai.

Karo pradžios ir pabaigos 70-metį sa-
votiškai vainikavo dar vienos ką tik publi-
kuotos mokslinės studijos vertimas iš anglų
kalbos – *Žiemos karas: Sovietų Sąjunga puola
Suomiją 1939–1940*²¹. Dvi amerikiečių, rodos

suomių kilmės, istorikės – Eloise Engle ir
Lauri Paananen – gyvai ir patraukliai apra-
šo legendinio karo įvykius. Čia persipina
mokslo populiarinės ir grožinės literatūros
žanrai. Lyg tęsiamos Viljo Sarajo romano
tradicija – įvykius atskleisti per žmogų, bet
gausiai iliustruojant autentiškais faktais,
griežtai laikantis tikslumo. Knygoje daug
gyvų vaizdų: derybos tarp Suomijos ir TSRS
delegacijų Maskvoje, Helsinkio bombardavimas,
suomių karių susidūrimai su rusų
tankais ir jų naikinimas, suomių kontrataka
Karelijoje ir pan.

Taigi, daugiau nei per du dešimtmečius
lietuvių istorinė atmintis iš esmės yra ne
tik gausiai papildyta Žiemos karo istorijos
medžiaga, bet ir sudarytos sąlygos pažinti
įvairių vertinimų kontekstus. Džiugu, kad
istorinės medžiagos sklaida Lietuvoje yra ir,
ypač paskutiniu metu, didžiausias jos krūvis
fiksuojamas internetiniuose šaltiniuose.

¹⁵Naujausųjų laikų istorija (1939–1959). Mo-
kymo priemonė. Vilnius, 1967, p. 7.

¹⁶Truska L., Kancevičius V. *Lietuva Stalino ir
Hitlerio sandėrio verpetuose. 1939–1940 m. rugpjūčio
3 d. politinių įvykių kronika*. Vilnius: Mintis, 1990,
255 p.

¹⁷Petrovas V. 105 karo dienos. *Laikas ir įvy-
kiai*. 1988, nr. 22, p. 18–22.

¹⁸Semiraga M. „Neišgarsintas karas“. Istori-
ko samprotavimai apie 1939–1940 metų Tarybų
Sąjungos–Suomijos karą. *Vakarinės naujienos*. 1989,
liepos 7, nr. 155, p. 7.

¹⁹Truska L. 105 dienų karas. *Jaunimo gretos*.
1989, nr. 12, p. 30–31.

²⁰Sinkevičius E. Kas gi laimėjo SSRS–Suomijos
karą? *Atgimimas*. 1990, kovo 7–14, nr. 10, p. 14.

²¹Viljo Saraja. *Išpirktasis kraštas*. Antrasis foto-

grafuotas leidimas. Kaunas: Menta, 1990, p. 5.

¹⁶maitis, Algirdas Jakubčionis. *Naujausųjų
laikų istorija 1918–1992. Vadovėlis X klasei*. Kaunas:
Šviesa, 1993, p. 135–137.

¹⁷Laikas. *Istorijos vadovėlis 10 klasei*. Vilnius:
Briedis, 2007, 1 dalis, p. 83–84.

¹⁸Naujausųjų laikų istorijos chrestomatija
1918–1945. Sudarė J. Skirius. Kaunas: Šviesa, p.
221–233.

¹⁹Žilys P. *Suomių-sovietų karas 1939–1940*.
B.v., 1991, 148 p.

²⁰Seppo Zetterberg. *Suomija po 1917 metų*.
Vilnius: Pradai, 1993, 183 p.

²¹Žilinskas V. Laisvės kaina. *Taip ir Ne*, 1994,
nr. 2, p. 7–9.

²²Aptiekaris P. Įsakymas tapti somiu. *Respu-
blika*, 1994, balandžio 5, nr. 65, p. 18.

²³Skirius J. Karlis Gustavas Manerheimas – tri-
jų suomių tautos nepriklausomybės karų vadas.
Istoriniai asmenys ir jų epocha (1918–1945). Kaunas:
Šviesa, 1997, p. 245–262.

²⁴Stigas Jagerskioldas. *Suomijos maršalas Man-
nerheimas*. Vilnius: Džiugas, 1997, 246 p.

²⁵Janužytė A. „Žiemos karo“ atgarsiai Lietuvo-
je. *Lietuvos rytas*, 1996, sausio 13, nr. 10, p. 14.

²⁶Žiemos karas ir Lietuva (Dokumentų rinkinys).
Vilnius: VPU leidykla, 1997, 135 p.

²⁷Lavastė Laima. Tvirta suomių pozicija – ap-
ginta laisvė. *Lietuvos rytas*, 2005, gegužės 5, nr. 104,
p. 4; Narsi Suomija atrėmė sovietų galybę. *Lietuvos
žinios*, 2009, gruodžio 2, p. 5; Stankeras Petras.
105 dienų karas, sugėdinęs Lietuvą. *Veidas*, 2009,
lapkričio 23, nr. 47 ir kt.

²⁸Owen Booth, John Walton *Iliustruota Antrojo
pasaulinio karo istorija*. Kaunas: Tyrai 2000, p. 41–
44; Norman Davies *Kariaujanti Europa: 1939–1945*.
Sunki pergalė. Vilnius: Vaga, 2009, p. 110–112.

²⁹Eloise Engle, Lauri Paananen. *Žiemos karas:
Sovietų Sąjunga puola Suomiją 1939–1940*. Kaunas:
Vox altera, 2010, 192 p.

Lietuvos katalikų bažnyčia

Kun. Danielius Buivys

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Rašiniui daugiausia pasinaudota Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA, o skaičiai reiškia fondo, apyrašo ir bylos numerius), Mokslių akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraštyne (MAB, o skaičiai – tai fondo ir bylos numeriai) esančiomis bylomis ir Vilniaus arkivyskupijos kurijos archyve (VAK) saugoma kunigo asmens byla. Tačiau kai kurie kun. D. Buivio gyvenimo ir veiklos laikotarpiai dokumentuose atsispindi labai paviršutiniškai.

Apie kun. D. Buivį yra šiek tiek rašęs Juozas Lebionka („Voruta“, 1996 m. Nr. 31–32). „Vorutos“ archyve likęs nespausdintas kitas, didesnis J. Lebionkos straipsnis apie kunigą. Tačiau abiejuose rašiniuose yra netikslumų. Trumpą D. Buivio darbo Gervėčiuose tarpinį yra palietęs istorikas Juozas Marcinkevičius studijoje „Lietuvių visuomeninis, kultūrinis judėjimas Gervėčių apylinkėse tarpukaryje“ (knyga „Etninių žemių lietuviai dabartinėje Baltarusijoje“, Vilnius, 1999, p. 88–90). Probėgšmais D. Buivys paminėtas B. Šemio knygoje „Vilniaus Goltota“, Kaunas, 1930, p. 47, 540, 620 (2-as fotografuotinis leidimas: Mykolas Biržiška, [...], Vilnius, 1992) ir Broniaus Kviklio darbuose: „Lietuvos bažnyčios, 5. Vilniaus arkivyskupija, II“, Chicago, 1986, p. 463, 483 bei „Mūsų Lietuva“, I, Vilnius, 1989, p. 195, 695. Tik M. Biržiška bei B. Kviklys, o jais sekdamas ir J. Marcinkevičius, klaidingai rašė kunigo vardo raidę – V. Toliau pateiktose J. Marcinkevičiaus citatose vardo raidė ištaisyta.

Kunigas visą gyvenimą savo gimtadienį, išventinimo ir kitas datas iki 1915 m. rudens rašė pagal Julijaus kalendorių, o J. Lebionka jas pateikė pataisęs į naująjį stilių pagal Grigaliaus kalendorių. Šiame rašinyje kunigo gyvenimo ankstyvosios datos rašomos pagal oficialų tų laikų Julijaus kalendorių, vad. senuoju stilumi.

Kilmė. Mokslai. Pirmosios parapijos

Danielius Buivys, Martyno Buivio ir Onos Balinskaitės sūnus, gimė 1872 m. balandžio 1 d. (naujuoju stiliumi būtų balandžio 13 d.) valstiečių šeimoje dabartiniame Radviliškio rajone netoli Baisogalos geležinkelio stoties, Pašušvio parapijos Legečių kaime. Vaikelį tą pačią dieną pakrikštijo Pašušvio klebonas Skablauskas. Krikštavėliai – Kazimieras Kripta (?) su Justino Buivio žmona Antanina (LVIA 1184-1-3 ir 669-14-22, MAB 318-5016 ir 28181).

Ano meto rusų valdžios oficialiuose dokumentuose kaimas Legečiais nesivadino. Mat po 1863 m. sukilimo dauguma kaimo gyventojų buvo ištremti, o jų ūkiuose apgyvendinti iš Rusijos gilumos atvykę kolonistai. Rusai kaimą pavadino Kirjanovu. Jame buvo įsikūrusi Šiaulių apskrities Kirjanovo valsčiaus valdyba. Tačiau parapijos bažnyčios metrikuose rašytas tikrasis lietuviškas kaimo vardas.

Pasirengęs namuose, D. Buivys 1884 m. rugpjūčio mėn. įstojo į Šiaulių gimnazijos I klasę. Mokslas sekėsi ne itin gerai, nes I, II ir IV klasėse buvo paliktas antriems metams. Nuo mokesčio už mokslą nebuvo atleistas. Besimokydamas IV klasėje buvo labai gero elgesio ir ją baigė tokiais pažymiais: tikyba – 4 (gerai), rusų kalba – 3 (patenkinamai), lotynų k. – 4 (gerai), graikų k. – 3 (patenkinamai), vokiečių k. – 4 (gerai), algebra – 4 (gerai), geometrija – 4 (gerai), visuotinė ir Rusijos istorija – 3 (patenkinamai), geografija – 4 (gerai). Perkeltas į V klasę, tačiau 1891 m. birželio 7 d. tėvo prašymu iš gimnazijos atleistas.

Prašymą leisti laikyti stojamuosius egzaminus į Vilniaus kunigų seminariją (oficialiai – į Vilniaus Romos katalikų dvasinę seminariją) D. Buivys seminarijos rektoriui parašė 1892 m. balandžio 11 d. Su Šiaulių gimnazijos 1891 m. birželio 17 d. pažymėjimu apie keturių klasių baigimą pateikė ir kitus reikalingus dokumentus, tik daugumą jau po stojamųjų egzaminų. Išrašą iš Pašušvio bažnyčios gimimo metrikų knygu kun. Skablauskas padaręs 1883 m. liepos 4 d., o 1884 m. liepos 24 d. jį patvirtinusi Telšių Romos

katalikų konsistorija. Kirjanovo kaimo bendruomenės valstiečiai savo sueigoje 1891 m. liepos 5 d. nutarė patenkinti 19-kos metų Danieliaus Buivio prašymą išleisti jį iš bendruomenės stoti į kunigų seminariją. Iš 93 balso teisę turėjusių vyriškos lyties asmenų sueigoje dalyvavo 56 asmenys. Kaimo sueigos nutarimą liepos 9 d. patvirtino valsčiaus seniūnas Poškus ir raštininkas Šostakas. Pasak Kirjanovo valsčiaus 1892 m. liepos 7 d. pažymos, D. Buivys buvo gero elgesio, „nieko smerkinto jo elgsenoje nepastebėta“, doroviškai ir politiškai buvo patikimas, todėl valsčiaus valdyba nematė kliūčių jo stojimui į bet kurią mokymo įstaigą. Prie prašymo kunigų seminarijai taip pat pridėta Kauno apygardos teismo 1892 m. balandžio 27 d. pažyma, jog D. Buivys, anot teismo knygų, niekada nebuvo teistas ar tardytas. Panaši ir Šiaulių apskrities policijos 1892 m. gegužės 30 d. pažyma. Paskutinis dokumentas – Šiaulių apskr. karinės prievolės komisijos 1892 m. gegužės 14 d. pažyma apie įrašymą į karo prievolinių sąrašus.

Pasak Vilniaus kunigų seminarijos 1892 m. balandžio 16 d. stojamųjų egzaminų lapo, juos būsimasis klierikas išlaikė taip: tikyba – gerai (4), lotynų k. – gerai (4), rusų k., tėvynės istorija ir geografija – patenkinamai (3). Prašymą laikyti kunigų seminarijos auklėtiniu D. Buivys rektoriui įteikė 1892 m. liepos 24 d. Į seminariją priimtas spalio 24 d. (MAB 318-5061 ir 2643).

D. Buivio tarnybos kariuomenėje klausimas sprestas klierikui seminarijoje mokantis antrus mokslo metus. Šiaulių apskrities karinės prievolės komisija 1893 m. gruodžio 31 d. išsiuntė Vilniaus kunigų seminarijai raginimą D. Buiviui atvykti atlikti karinės tarnybos pagal 1893 m. šaukimą. Ištraukęs burtą šaukiamasis turėjo stoti į nuolatinę tarnybą, tačiau pagal Karinės prievolės statuto 53 str. jam tarnyba atidėta, kol sulauks 24 metų amžiaus. Sulaukęs tokio amžiaus, D. Buivys jau buvo bebaigęs seminariją, ir tarnybos kariuomenėje klausimas atkrita savaime.

Kunigų seminarijoje D. Buivys mokėsi iki 1896 m. liepos 31 d. imtinai ir rugsėjo 1 d. Vilniaus vyskupijos valdytojo vyskupo Liudviko Zdanavičiaus išvėntintas į kunigus. Pirmąsias mišias atlaikė Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje. Visos Rusijos imperatoriui prisiekė rugsėjo 4 d., o rugsėjo 21 d. paskirtas Nočios (dabar Baltarusijos Varenavo raj.) vikaru. Deja, čia išbuvo palyginti neilgai: po 9 mėnesių, 1897 m. birželio 24 d., tokioms pat pareigoms perkeltas į Gardino parapijos bažnyčią, o tų pačių metų rugpjūčio 18 d. – į Knišino bažnyčią (dabar Lenkija, Balstogės kraštas).

Jauno kunigėlio kilnojimas tuo nesibaigė: 1898 m. vasario 24 d. paskirtas Suražo parapijos Ugovo filialistu (Balstogės dekanate); dėl to kovo 11 d. turėjo iš naujo prisiekti Jo Didenybei Rusijos imperatoriui. 1899 m. sausio 4 d. perkeltas į Suražą, tačiau jau klebonu. Pasak Vilniaus vyskupijos 1899 01 04 rašto Vilniaus Romos katalikų dvasinei konsistorijai, į Suražą paskirtas laikinai, sutikus Gardino gubernatoriui, kartu palikus Ugovo bažnyčios vadovu, kol ten bus paskirtas naujas filialistas. Praėjus vos ketveriems metams nuo išventinimo, kun. D. Buivys 1900 m. gruodžio 28 d. perkeltas į šeštą darbo vietą – klebono pareigoms į Kruonio valsč. Kalvių parapiją (dabar Kaišiadorių raj.). Kalviai buvo viena lietuviškiausių parapijų, kuriose Buiviui bent jaunystėje teko kunigausti. Išdirbęs Kalviuose šiek tiek ilgiau kaip trejus metus, 1904 m. paskirtas klebonu į Dysnos apskr. Glubokojės (Gluboko) bažnyčią (dabar Baltarusijos Vitebsko sritis; VAK).

1904 m. kovo 18 d. D. Buivys parašė Vilniaus vyskupui dėl pastarojo aplinkraščio, jog klebonai nuo kiekvieno parapijiečio mokėtų po 1 kapeiką Vilniaus kunigų seminarijos išlaikymui. Glubokojės klebonas iš esmės tam neprieštaravo, tačiau jau kelerius metus jam parapijoje buvo statoma nauja bažnyčia ir trūko lėšų jai užbaigti, be to, reikėjo taisyti beveik visus kitus parapijos pastatus. Todėl D. Buivys prašė leisti seminarijai skirtus pinigus panaudoti bažnyčiai ir parapijos

statiniams. Anot 1904 03 23 rezolucijos be autoriaus parašo (matyt, vyskupo E. Ropo), mokestis kunigų seminarijoms nustatytas ne jo, o Tridento susirinkimo, todėl jis nieko negalįs pakeisti (VAK). (Katalikų bažnyčios XIX visuotinis Tridento, arba Trento, susirinkimas vyko 1545–1563 m. – V. Č.)

D. Buivys 1906 m. gruodžio 14 d. kreipėsi į Vilniaus RK konsistoriją: prieš tris mėnesius Vilniaus gubernatoriui padavęs prašymą dėl teisės turėti šešių užtaisų revolverį. Ginklas reikalingas savignai, nes pas kleboną laikyta kasa su pinigais bažnyčios statybai. Jeigu gubernatorius kreiptųsi į konsistoriją, Buivys prašė patvirtinti, kad revolveris jam būtinas (VAK). Ar kunigas ginklą įsigijo, nežinoma.

Klebonaudamas Glubokojės parapijoje, D. Buivys pirmą kartą susidūrė su teisėsauka. Mat Vilniaus apygardos teismo Dysnos apskrities 3 policijos nuovados teismo tardytojas 1909 m. liepos antrojoje pusėje pradėjo tardymą klebono D. Buivio byloje pagal Baudžiamojo teisyne 94 str. Vilniaus apygardos teismas rugpjūčio 20 d. paprašė konsistorijos prisiųsti D. Buivio tarnybos lapą, o konsistorija rugpjūčio 22 d. apie D. Buivio tardymą pranešė vyskupijai. Savo ruožtu Dysnos apskr. teismo tardytojas 1910 m. vasario 22 d. pranešė konsistorijai, kad kunigui pasirašytinai pasiūlyta niekur neišvykti iš Glubokojės. Baudžiamojo teisyne straipsnis, pagal kurį kaltintas D. Buivys, ilgainiui pasikeitė: klebonas kaltintas pagal teisyne 93 str., apie ką konsistorija vyskupijos valdytojui K. Michalkevičiui pranešė 1910 m. kovo 18 d.; apie tai dar rašyta teismo tardytojo 1910 m. rugpjūčio 14 d. pranešime konsistorijai ir kitur.

Kokia buvo kaltinimų D. Buiviui esmė? Jis, atsakydamas į vyskupijos valdytojo 1910 m. kovo 20 d. raštą, kovo 24 d. aiškino: 1908 m. birželio ar liepos 3 d. Sitų ortodoksų cerkvės parapijietis Josifas Karostikas padavė prašymą gubernatoriui dėl perėjimo į katalikybę ir prašė jį prirašyti prie Dzerkovščiznos katalikų parapijos. Atsakymo negavo 8 mėnesius. Kai Karostikas atėjo pas Buivį su jo parapijiete, prašydami sutuokti, „nes mergina bijojo blogų pasekmių ir prarasti gerą vardą“, Buivys kreipėsi į konsistoriją, prašydamas Karostiko reikalą spręsti greičiau. Į konsistoriją dėl to kreipėsi ir Dzerkovščiznos klebonas, bet abu klebonai atsakymų negavo.

Artėjo gavėnia, kai tuokti negalima. Todėl D. Buivys, remdamasis Rusijos vidaus reikalų ministro 1908 m. kovo 18 d. raštu bei 1905 m. rugpjūčio 18 d. raštu, kuriame aiškiai pasakyta, kad gubernatoriaus visas susirašinėjimas su ortodoksų dvasininkais negali trukti ilgiau kaip mėnesį, o šiuo atveju jau buvo praėję 8 mėnesiai, jaunavedžius 1909 m. vasario 1 d. Glubokojės bažnyčioje sutuokė. Dar daugiau, Karostikas pateikė pažymėjimą, jog Sitų cerkvės šventikas tris kartus jį kvietė perkabinėjimams, tačiau jaunuoelis norėjo būti kataliku. Po kelių mėnesių Sitų šventikas iškėlė D. Buiviui bylą pagal Baudžiamojo teisyne 93 str., teigdamas, kad kai jis Karostiką kvietė pas save, tas jau buvo „priskirtas prie katalikų tikėjimo“ ir sutuoktas Glubokojės bažnyčioje. Savo ruožtu Karostikas teismo tardytojui teigė, kad prašymą gubernatoriui jis padavęs 1908 m. birželio mėnesį ir kad cerkvės šventikas tik po to kvietęs jį pas save (VAK).

Tardymas užsitęsė. Apie jį konsistorija vyskupijos valdytojui dar pranešė 1910 m. balandžio 9 d. ir rugpjūčio 27 d. Kuo byla baigėsi, žinių, deja, nėra. Kitais metais D. Buivys iš Glubokojės perkeltas į Gelvonus (dabar Širvintų raj.).

Neramus Gelvonų laikotarpis

Giedraičių dekanas, Širvintų klebonas I. Novickis (Navickas?) 1911 m. birželio 6 d. pranešė vyskupijos valdytojui, kad vykdančiam balandžio 22 d. nurodymą Gelvonų bažnyčia, dalyvaujant kun. Antanui Šimeliūnui, gegužės 28 d. perduota D. Buiviui, kitaip tariant, Buivys pakeitė ligtol Gelvonuose klebonavusį Šimeliūną. Istorikas Vytautas

Gimnazistas Danielius Buivys. Nuotrauka prisegta prie Šiaulių gimnazijos 1891 m. birželio 17 d. išrašyto 4-rių klasių baigimo pažymėjimo

Merkys tyrinėjime „Tautinė Gelvonų ir Bagaslaviškio parapijų padėtis 1863-1915 metais“ („Lietuvos valsčių“ serijos knyga „Gelvonai“, Vilnius, 2009, p. 246) rašo, kad A. Šimeliūnas iš Gelvonų buvo nukeltas į Gluboką (Glubokoję). Tačiau kažin ar kun. Šimeliūnas ten dirbo, nes Dysnos dekanas liepos 14 d. vyskupijos valdytojui parašė, jog kun. Težiką jo prašymu atleidis iš Glubokojės klebonų, naujai atvykusiam klebonui Eimeriui Glubokojės bažnyčią turėtų perduoti Gelvonuose esantis D. Buivys (VAK).

V. Merkys ten pat rašo apie D. Buivį: „Jis nuoširdžiai ėmė rūpintis savo užguitais parapijiečiais lietuviais. Jie ėmė užsisakyti lietuviškus laikraščius, vien katalikiškos „Aušros“ gaudavo 25–30 egzempliorių. D. Buivis savo parapijiečius įtikinėjo, kad geriausia malda yra suprantama gimtąja kalba. Jau 1912 m. katekizmo prieš pirmąją išpažintį mokėsi 153 vaikai lietuvių ir tik 98 lenkų kalba.“

D. Buivys 1912 m. rugsėjo 26 d. paprašė Vilniaus RK konsistorijos paaiškinimo. Mat jį kreipėsi Gelvonų dviklasės mokyklos mokytojas su prašymu, kad klebonas bažnyčioje paskelbtų apie mokslo metų pradžią mokykloje. Klebonas nepaskelbė, tad mokytojas dėl to kažkam pasiskundė. D. Buivys žinojo, kad miestuose, kur yra visokių mokyklų, apie jų reikalus bažnyčiose niekada neskelbiama. Tad ar jis privalėjo vykdyti Gelvonų mokytojo pageidavimus? Konsistorija spalio 4 d. atsakė, kad klebonas neprivalo vykdyti liaudies mokyklos mokytojo užgaidų.

Giedraičių dekanui 1913 m. liepos 1 d. buvo persiųstas D. Buivio birželio 22 d. raportas vyskupijos valdytojui su klebono aktu dėl Stanislovo Makačino priekaištų, jog klebonas kelias parapijiečių nepasitenkinimą. Aktas patvirtintas Gelvonų valsčiaus seniūno Časo parašu ir antspaudu. D. Buivys savo akte rašė, kad gegužės 25 d. pas jį į kleboniją buvo atėję pirmajai išpažinčiai besirengę 3 vaikai (akte nurodyti jų vardai, pavardės ir kur gyvena). Vaikai pareiškė, kad Stanislovas Makačinas iš Bagaslaviškio parapijos Pavietinės (?) viensėdžio Gelvonų kapinėse ir restorane, kur vaikai buvo nuėję nusipirkti bandelių, ragino juos nesimokyti religijos lietuviškai bažnyčioje, o namuose. Be to, koks 100 vaikų su tėvais galėtų nuvažiuoti į Bagaslaviškį, o iš ten į Vilnių ir parsivežti kunigą lenką. Dabartinį Gelvonų kleboną reikėtų perkelti kur nors už Lentvario...

Vykdydamas vyskupijos valdytojo liepos 1 d. nurodymą, dekanas I. Novickis 1913 m. spalio 9 d. atvyko į Gelvonus tikrinti Buivio akte minimų faktų. Iš Bagaslaviškio parapijos Vytinės (?) viensėdžio iškviestas S. Makačinas prisipažino esąs kaltas, pasiūlyęs neapgalvotai ir dėl to kun. Buivio atsispaus. Apie savo tyrimą dekanas spalio 11 d. pranešė vyskupijos valdytojui K. Michalkevičiui (MAB 318-22182).

Tęsinys kitame numeryje

Baltarusių poetas Maksimas Tankas apie prieškarinį Vilnių

Vytautas ŽEIMANTAS, Baltarusijos rašytojų sąjungos narys

Maksimas Tankas, vienas iš garsiausių mūsų kaimynų baltarusių poetų, nemažai jaunystės metų praleido Vilniuje. Savo eilėraščių „Vilnius“ jis pradeda tokiais žodžiais: *Ši miestą aš pažįstu jau seniai, – Pilies griuvėsiai kalną apkabino, Šakas čia klevas išskleidė švelniai Virš akmeninio sapno Gedimino. Ir tarp skliautų, didingų ir žilų, Kur siauros gatvės užė ir nerimo, Praeina dainius Lietuvos laukų Su apsiaustu plačiuoju piligrimo.*

Eilėraštyje minimas dainius – Adomas Mickevičius. O straipsnyje „Broliams lietuviams“, paskelbtame 1943 m. „Tiesos“ laikraštyje, M. Tankas teigė, kad jo širdis „pilna meilės Lietuvai, lietuviams, Vilniui – vienam iš gražiausių Baltijos miestų“, kad lietuvius ir baltarusius „jungia ne tik mėlynieji mūsų garbės ir draugystės keliai – Nemunas bei Neris, bet ir seni mūsų tėvų ir protėvių piliakalniai“.

Maksimo Tanko tikrasis vardas ir pavardė – Eugenijus Skurko. Jis gimė 1912 m. Pilekovičiūnų, Miadzeļu rajone. Baigė Vilniaus baltarusių gimnaziją. Pirmuosius eilėraščius paskelbė Vilniuje 1931 m. Iki 1939 m. gyveno lenkų okupuotame Vilniuje, dirbo ir bendradarbiavo įvairiuose čia ėjusiuose baltarusių ir lenkų laikraščiuose: „Naša volia“ („Mūsų valia“), „Belaruski letapis“ („Baltarusių metraštis“), „Run“ („Želmenys“), „Kalossia“ („Varpos“), „Poprostu“ („Paprastai“), kituose.

Jis aktyviai kovojo su socialine nelygybe, tautine spauda, gynė nuo lenkų valdininkų baltarusių kalbą, literatūrą, kultūrą, propagavo ją, todėl ne kartą patyrė Lenkijos policijos represijas, buvo suimtas, teistas, 1932–1934 m. kelis kartus kalėjo Lukiškių kalėjime.

1936 m. Vilniuje išėjusį pirmąjį M. Tanko eilėraščių rinkinį „Etapais“ lenkų valdžia konfiskuoja. Gerai, kad spaustuvinių dėka dalis tiražo buvo nuslėpta ir išliko. 1937 m. Vilniuje pasirodė nauja jo poezijos knyga „Spanguolių žydėjimas“, 1938 m. trečioji – „Po stiebu“. M. Tankas Vilniuje dar parašo dvi poetas – „Narutis“ (1937) ir „Kalinauskas“ (1938).

1939 m. sovietų kariuomenė užima Vilnių, vėliau perduoda jį Lietuvai. M. Tankas tuos permainingus laikus praleidžia tėviškėje, kaime. Vėliau sovietų, jau kaip žinomas poetas, pakviečiamas į Minską. Karo ir pokario metais M. Tankas išleido per dešimt poezijos knygų, tapo vienu iš populiariausių Baltarusijos poetu, buvo apdovanotas svarbiausiomis tuometinėmis premijomis.

Domėjosi M. Tanko kūryba ir Lietuva. Į lietuvių kalbą jo eilėraščius vertė A. Žukauskas, E. Matuzevičius, A. Churginas, V. Mozūriunas, T. Tilvytis, kiti. Vilniuje jo eilėraščių rinktinė vėl pasirodė tik 1961 m. Tai buvo į lietuvių kalbą išverstas „Žaibo pėdsakas“, 1986 m. išėjo antras jo eilėraščių rinkinys „Gurkšnis vandens“.

Mane labiausia sudomino M. Tanko knyga „Kalendoriaus lapeliai“ („Listki kalandara“), pasirodžiusi baltarusių kalba Minske 1967 m. Knygos įžangoje M. Tankas rašė: „Kalendoriaus lapeliai“ – tai fragmentai mano dienoraščio, kuriuos rašiau iki 1939 metų.“ Anot jo, daug Vilniuje rašyto dienoraščio puslapių neišliko, buvo atimti per lenkų policijos kratas, pateko į įvairias teismų bylas.

Kažkas juodai pasidarbavo ir pokario metais. M. Tankas rašo: „Deja, dienoraščiuose, kurie išliko Lietuvos TSR Mokslų akademijos rankraštyje, kažkas pašeimininkavo – išėmė iš jų mano teismo bylų aktus, nuosprendžius, o svarbiausia – kalėjimo lapelius su V. Taulajaus, F. Pestrako ir kitų draugų eilėraščiais, kurie man buvo perduoti 1935–1937 metais. Išliko tik tušti vokai su juose buvusios medžiagos sąrašais.“ Kur yra dabar šie dokumentai?

M. Tankas šioje knygoje daug vietos skyrė Vilniui. Štai jo pirmieji išpūdziai: „Kažkaip greitai pripratau prie Vilniaus.

Gal todėl, kad pakraščių gatvės, kuriose aš prisiglaudžiau, mažai kuo skyrėsi nuo kaimo. Vasarą čia gali sutikti arklius, karves, ožkas, išgirsti, kaip gieda gaidžiai, rudenį šitos gatvės kvepia šienų, daržais, sodais, beržiniais ir pušiniais dūmais iš kaminų <...>. Čia tas, kas eina su reikalais į Pylimo, Didžiąją, Vokiečių, Mickevičiaus (dabar Gedimino pr. – V. Ž.) ar kitas centrines gatves, sako, kad eina į miestą.“

O čia poeto žvilgsnis į miesto centrą: „Aplankiau savo draugus lietuvius Antakalnyje. Grįžtu iš jų vakare. Nebuvo kur skubėti. Ilipau į Gedimino kalną, čia pat Trijų Kryžių kalnas, apvainikuotas gražiu, beveik iš visų miesto kvartalų matomu paminklu. Prie 1863-ųjų metų sukilėlių kapo – turistų grupė. Po kryžiumi – iš medžio padarytas erkėčių vainikas. Saulėlydis ilgai dega Katedros varpinės smaigalyje. Varpinė, tarsi iškeltas tiesuolio pirštas, grasina miestui, kuris leidžiasi į paleistuvystės prietimą, pragarišką spalvotų restoranų, barų, kino teatrų, parduotuvių reklamų ugnies liepsną...“

Idomiai autorius aprašo ir Kaziuko mugę: „1938. III. 5. Šiandien pats įkarštis Kaziuko mugės – didžiausios Vilniaus mugės, į kurią, kaip girdėti, vien turistų iš Lenkijos ir užsienio atvažiuo daugiau kaip dvidešimt tūkstančių. Iš smalsumo ir aš perėjau paskui karnavalo eitynes Vokiečių, Vilniaus, Pilies, Karalių gatvėmis, kuriomis pro išpuoštas vitrinas nesibaigiančiu srautu traukė įvairūs vežimai, platformos su „Kaziuko“ širdimis ir dovanomis, verbomis bei įvairiomis kaukėmis.<...> Pasukau į Lukiškių aikštę – patį Kaziuko centrą, į harmonikų ritmą, girtas dainuokas, cimbarų skambesį.“

Per Vėlinės jis aplanko Rasų kapines: „Buvau užėjęs pažiūrėti, kaip švenčiamos Vėlinės Rasų kapinėse. Iškilmingiausia buvo prie J. Lelevelio kapo, kur susirinko su savo vėliavomis visos universiteto korporacijos: Rutenija, Batorija, Vilnenija, Sniadecija, Kresovija, Leonidanija, Pilsudzija ir net Polesija.“

Šiam įrašui reikia dviejų komentarų. Joachim Lelevelis 1808 m. baigė Vilniaus universitetą, vėliau jame dėstė, tapo profesoriumi. Buvo idejinis Filomatų draugijos vadovas, todėl caro valdžia jį 1824 m. pašalino iš universiteto. J. Lelevelis buvo 1830–1831 m. sukilimo vyriausybės narys, vėliau emigravo, 1861 m. mirė Paryžiuje, 1929 m. buvo perlaidotas Rasų kapinėse. Tad suprantamas studentų dėmesys maištingam profesorius.

Beje, testamentu savo biblioteką ir gausią žemėlapių kolekciją J. Lelevelis paliko perduoti Vilniaus universitetui, kai šis bus atkurtas. Tas palikimas dabar saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Komentaro reikalauja ir poeto išvardintos visos studentų korporacijos. Iš jų pavadinimų galima spėti, aplink kokias vėliavas ar idėjas būrėsi universiteto studentai. Matyti ir tai, kad tarp jų nebuvo nieko artimo Lietuvai ar lietuviams. Tuometinei lenkų valdžiai rūpėjo turėti ne lietuvišką Vilniaus universitetą.

M. Tankas aprašo ir tuo metu tvyrojusią politinę atmosferą. Štai 1936 m. sausio 19 d. įrašas: „Pastaruoju metu Vilniuje ir įvairiuose apskrėsių centruose valdžios sluoksniai organizuoja daugiataktantinius antilietuviškus mitingus ir demonstracijas, kuriuose sako prakalbas generolai (Asikovskis, Želigovskis), storastos, vaitai, reikalaudami Lietuvos lenkams amnestijos, mokyklų, kalbos laisvės – viso to, ko jie patys nei lietuviams, nei baltarusiams, nei žydams neduoda...“

Balandžio 19 d. vėl nerimą keliantis įrašas: „Lvovo gatvė vėl nudažė žmonių kraujas – į juos šaudė policija: Aštuoni žmonės nukauti, apie šimtas sužeisti... Apmečiau „Naša volia“ laikraščiu eilėraščių „Vainikas“, skirtą šiam tragiškam įvykiui. Mačiau su draugais lietuviams. Pasakojo, kad lenkų valdžia likviduoja visas kultūros ir švietimo įstaigas. Tas pats ir pas mus, baltarusius.“

Baltarusių poetas Maksimas Tankas Vilniuje.

Nuotr. iš jo poezijos rinkinio „Spanguolių žydėjimas“ (Vilnius, 1937)

1936 m. gegužės 12 d. M. Tankas į savo dienoraštį įrašo tokias eilutes: „Visą pavasarį gražino miestą. Nuo Aušros vartų iki Rasų kapinių nutiesė naują gatvę, išilgai kurios nudažė visus namus ir tvoras. Pastarosiomis dienomis čia išaugo ištisas stiebų miškas, papuoštas vėliavomis ir audeklais, nudažytais „Virtuti militari“ ordino juostų spalvomis. Gatvėse minios mokinių, skautų, šaulių, įvairių delegacijų, kurios atvyko į Pilsudskio širdies laidotuves. Ryšium su šiomis iškilėmis, kaip girdėti, per miestą perėjo „maištingų“ elementų suėmimo banda.<...> Vilniuje buvo vaidinama kažkokia stabmeldiška misterija, o greičiau komedija su Pilsudskio širdies laidojimu. Politinė prasmė kiekvienam aiški. Su negyvų savo vado relikvijų pagalba jo palikuonys norėjo tvirtiau priištį prie Belvederio (rūmai Varšuvoje – V. Ž.) nepaverčiamus ir neramius kažkokių ten ukrainiečių, baltarusių ir lietuvių gyvenamus Žespospolitos pakraščius. Stengėsi padaryti tai, ko net pačiam Pilsudskiui su durtuvais ir grandinėmis nepavyko padaryti. Pilsudskio širdies laidotuvių proga valdžia nutarė „Rytų kresuose“ pastatyti šimtą maršalo vardo mokyklų – šimtą naujų polonizacijos lizdų... Apie švietimą čia netenka kalbėti.“

O 1938 m. kovo 17 d. poetas įrašė: „Lenkija paskelbė Lietuvai ultimatumą. Kiaurą dieną Pohuliankos (dabar J. Basanavičiaus – V. Ž.) ir Legionų gatvėmis, Kauno keliu, eina kariniai daliniai – pėstininkai, artilerija, kavalerija. Prie švento Jackaus statulos ir „Arbono“ garažo stovi moksleivių, pensininkų, kažkokių pakvaišusių šventabezdžių minios ir visa gerkle plyšoja: „Vivat! Į Lietuvą, į Lietuvą, į Lietuvą! Istorija žino, kur jie nuėjo...“

Nežiūrint lenkų okupacinės priespaudos, Vilniuje sunkiai, bet veikė Lietuvių literatūros ir meno draugija, kurios veikloje dalyvavo ir M. Tankas. Poetas rašo: „1938 05 18. Vakar vėlai vakare grįžau namo iš Lietuvių literatūros ir meno draugijos, kur įvyko baltarusių literatūrai skirtas vakaras. Mūsų draugai lietuvių apgalvotai ir gražiai viską suorganizavo. Buvo daug publikos, ypač jaunimo. Eilėraščius skaitė baltarusių ir lietuvių kalba. Vertimai daugiausiai buvo atlikti A. Žukausko ir O. Miciūtės. Ir nors aš, deja, nemoku lietuvių kalbos, bet kai kurie eilėraščiai taip gražiai lietuviškai skambėjo ir taip karštai juos klausytojai priėmė, jog jie man pasirodė geresni, negu aš juos žinočiau. Su Jonu Karosu susitarėme išleisti specialius žurnalų numerius, skirtus lietuvių ir baltarusių literatūrai. Pas mus, atrodo, toks numeris

M. Tanko eilėraščių „Lietuvos aide“, 1938 m.

bus žurnale „Kolossia“. Jo redaktorius Janas Šutovičius labai karštai palaikė mūsų idėją. Na, kaip jis galėjo nepalaikyti, jeigu Amūras savo strėlė seniai jo širdį prikėlė prie vienos dailios merginos lietuvaiteš, nuo kurios jis dabar nė per žingsnį nesitraukia.“

Dienoraščio autorius neužsimena, kad ši „daili mergina lietuvaite“ buvo poetė Ona Miciūtė, kuri vėliau, ištekęsusi už J. Šutovičiaus, greitai išmoko baltarusių kalbą ir ne tik sėkmingai vertė M. Tanko ir kitų baltarusių poetų eilės, bet net kai ką pradėjo kurti baltarusių kalba. Baltarusiškai parašė pjesę vaikams „Stebuklinga skrynelė“ ir eiliuotą dramą „Bausmė už šimtą metų“. Žinoma, kad baltarusiškai rašė ir poemą „Slucko audėjos“. O kai J. Šutovičių kegebistai suėmė, O. Miciūtė atsisakė viešai pasmerkti savo vyrą ir dėl to buvo išvartyta iš Lietuvos TSR rašytojų sąjungos.

Bendravo M. Tankas ir su lietuvių skulptoriais Rapolu Jakimavičiumi, kurio visas gyvenimas, išskyrus studijas Krokuvos dailės akademijoje, buvo susijęs su Vilniumi. Čia jis 1893 m. gimė ir 1961 m. mirė. Mokėsi Vilniaus piešimo mokykloje (1913–1914), A. Vivulskio dirbtuvėse (1915–1919), su pertraukomis studijavo Vilniaus universitete (1919–1926). 1915–1919 m. jis mokytojavo Vilniaus amatų mokykloje. Nuo 1916 m. dalyvavo parodose. 1922 m. įstoja į Vilniaus dailininkų draugiją, o 1931 m. – į Vilniaus nepriklausomų dailininkų draugiją. 1930 m. sukūrė Vytauto Didžiojo biustą, dabar stovintį Šv. Mikalojaus bažnyčioje, 1931 m. – V. Krėvės gipsinį biustą, stovintį Lietuvių kalbos institute, 1943 m. – J. Basanavičiaus biustą. Rasų kapinėse yra jo antkapiniai paminklai T. Vrublevskiui (1930), S. Godvudui (1933). Idomus ir prasmingas jo reljefas „Lietuvos kariuomenės įžengimas į Vilniaus miestą 1939 metais“.

M. Tankas atskleidė dar vieno skulptoriaus kūrinio genezę: „1937 03 03 Susitikau su lietuvių dailininku, skulptoriumi Rapolu Jakimavičiumi. Piotras Sergijevičius mane nutempė į jo dirbtuves. Tada man daugelis jo darbų labai patiko. Vėlniškai gabus žmogus! Neatsitiktinai J. Pilsudskio paminklo konkurse jo darbui buvo skirta viena iš geriausių premijų. Beje, aš neiškenčiau ir jam pasakiau, kad mane nustebino jo dalyvavimas šiame konkurse, kuriame net pergale sunku pavadinti pergale. Aš žinau, kad nei V. Drėma, nei P. Sergijevičius nesimėtų įamžinti žmogaus, kurio rimbo pėdsakai liko liaudies nugaroje. Skulptorius pradėjo kalbėti, kad sutinka su mano nuomone, bet sunki materialinė būklė ir dar keletas panašių „bet“...“

M. Tanko paminėtas Piotras Sergijevičius tapo žinomu baltarusių dailininku, tačiau gyveno, kūrė ir mirė (1984) Vilniuje. 1919–1927 m. studijavo Vilniaus universiteto Dailės fakultete ir Krokuvos dailės akademijoje. Baigiantis karui dirbo Vilniaus baltarusių muziejuje, kurį sovietai 1945 m. uždarė. Yra nutapęs M. Tanko, R. Jakimavičiaus portretus. 1965 m. P. Sergijevičiui suteiktas Lietuvos nusipelnusio meno veikėjo vardas.

Vytautą Bičiūną prisimenant

Rūta VARKALAITĖ, Kaunas

Rūta Varkalaitė

Šiomet sukanka 70 metų, kai žuvo iškilus kultūros veikėjas Vytautas Bičiūnas. Kitąmet minėsime 120-ąsias jo gimimo metines. Nežiūrint to, kad V. Bičiūnas paliko ryškų pėdsaką Pirmosios Lietuvos Respublikos visuomeniniame gyvenime, šiandien jis nepelnytai užmirštas. Šis teatralas, dailininkas, tautodailės puoselėtojas ir rašytojas labai prisidėjo prie tarpukario Lietuvoje vykusio kultūros vystymosi proceso. Taip pat svarbi ir jo politinė veikla. Amžininkų vadintas devynių amatų meistrui, V. Bičiūnas buvo spalvinga, įdomi ir netgi prieštaringa asmenybė.

V. Bičiūnas gimė 1893 m. rugsėjo 3 d. Klovainiuose, Šiaulių apskrityje, amatininko – šaltkalvio ir siuvėjos šeimoje. Iki 1912 m. mokėsi Šiaulių gimnazijoje. Vėliau mokslus tęsė Kazanės (Rusija) dailės mokykloje, kurią baigė 1916 m.¹ Persikėlęs į Petrogradą (Sankt Peterburgas) V. Bičiūnas aktyviai dalyvavo lietuvių bendruomenės kultūriniame gyvenime. Grįžo į jau nepriklausomą Lietuvą. Kūrybingiausius savo gyvenimo metus praleido Kaune.

1920 m. vedė tautodailininkę Nataliją Namikaite². 1919–1926 m. buvo Lietuvos krikščionių demokratų partijos nariu³. 1920 m. V. Bičiūnas išrinktas į Steigiamąjį Seimą, 1922 m. ir į Pirmąjį Lietuvos Respublikos Seimą. Dar dirbdamas Steigiamajame Seime vis daugiau dėmesio pradėjo skirti teatrui. 1927 m. Kaune įkūrė „Vyties“, o 1931 m. – „Žvaigždikio“ teatrą.

1941 m. birželio 14-osios naktį sovietų okupacinės valdžios sprendimu Bičiūnų šeima ištremta į Altajaus kraštą⁴. Pats V. Bičiūnas kalintas Sverdlovsko kalėjime. 1942 m. spalio 30 d. sušaudytas Sosvos lageryje už kontrevoliucinę veiklą kartu su grupe buvusių Lietuvos politikos veikėjų – Voldegaru Čarnekiu, Antanu Endziulaičiu, Kazimieru Jokantu ir kitais⁵. Tik 1989 m. V. Bičiūnas buvo reabilituotas⁶.

Didžiąją dalį gyvenimo V. Bičiūnas praleido dirbdamas teatre arba teatrui. Dar besimokydamas Šiaulių gimnazijoje jis pradėjo rašyti scenarijus, vaidino mokyklos spektakliuose. Vėliau, 1917 m., gyvendamas Petrograde išbandė ir režisieriaus amatą – kartu su ten veikusia dramos kuopele pastatė Kazio Puidos veikalą „Rūtų vainikas“⁷.

1920–1923 m. V. Bičiūnas dirbo Antano Sutkaus vadovaujamame teatre „Vilkolakis“. Čia jis ne tik rašė scenarijus, kūrė dekoracijas, bet ir pats vaidino⁸. „Vilkolakio“ spektaklių personažai dažnai buvo žinomų visuomenės veikėjų, politikų šaržai. Tai buvo humoro ir satyros teatras. „Vilkolakis“ laikinosios sostinės publikos buvo itin mėgstamas ir lankomas⁹. Ilgainiui jis tapo tikra legenda. V. Bičiūnas buvo daugelio šiam teatrui skirtų scenarijų ir pjesių autorius („Varnalėšos“, „Chlestakovas Lietuvoje“, „Velniava“ ir kt.).

Nepavykus išsaugoti „Vilkolakio“ teatro, V. Bičiūnas vis daugiau laiko skyrė dramų kūrimui. Kai kurias jų siuntė Liudui Girai prašydamas įvertinti, pasakyti svarbiausias klaidas. 1927 m. L. Girai rašytam laiške, V. Bičiūnas prisipažįsta: „<...> neapsakomai myliu rašyti dramas ir neliausiu jų rašes, kol gyvas, turbūt, nors gal netektų jų matyti nei vienos regykloje“¹⁰. Vėliau teigia, jog džiaugiasi išmokęs rašyti „šalta širdimi“¹¹, „vien dramatiškumu žaisdamas“¹² ir rašant tragediją nepasiduodantis „lyriškam užjautimui“.

1927 m. V. Bičiūnas įkūrė „Vyties“ teatrą. Kartu su mėgėjais jame vaidino ir keletas profesionalių aktorių: Alfonsas Radzevičius,

Nastė Jurašūnaitė, Stasys Petraitis¹⁴. Teatre buvo atsiskyta „primadonų“, pagrindinis dėmesys sutelktas į patį kūrinį, o ne pavienį vaidmenį. „Vyties“ teatro repertuarą sudarė dramos ir komedijos, dauguma jų parašytos V. Bičiūno. Pirmosioms gastrolėms buvo parinkti ir „Vilkolakio“ repertuaro kūriniai. Su pastaruoju „Vyties“ teatras neretai buvo lyginamas to meto spaudoje: „Kas atmena „Vilkolakio“ vaidinimus, tas ras, be abejo, nės, ir „Vyties“ teatro vaidinimuose anam teatrui artimų privalumų“¹⁵. Surengęs gastroles „Vytis“ gyvavo neilgai – tik iki 1928 m.¹⁶

1931 m. V. Bičiūno pastangomis Kaune atsiradė dar vienas teatras – „Žvaigždikis“¹⁷. Jame vaidino ir N. Bičiūnienė.¹⁸ Deja, teatrui veiklą teko nutraukti 1932 m. pavasarį dėl finansinių sunkumų¹⁹. Tačiau per pusantros „Žvaigždikio“ gyvavimo metų buvo pastatyta gan daug spektaklių („Ponia Barbė“, „Velnio tuzinas“, „Rezervas“ ir kt.)²⁰.

Ivairiose meno parodose pristatydamas savo grafikos bei tapybos darbus, V. Bičiūnas prisidėjo prie naujų dailės srovių ir idėjų populiarinimo Lietuvoje. Jo tapyba buvo artimiausia ekspresionizmo srovei²¹. Kartais V. Bičiūno darbai laikyti futuristiniais²². Deja, tarpukario Lietuvoje plačiai visuomenei menas vis dar asocijavosi vien tik su grožiu ir turėjo kelti estetinį pasigėrėjimą, tad V. Bičiūno kūriniai neretai susilaukdavo neigiamos kritikos. Ypač jos negailėjo Adomas Dambrauskas-Jakštas bei vadino jį „menininku – reformatorium“. Šis piktinosi jog V. Bičiūnas tapo „naujausiu iš bolševikinės Rusijos atsineštu metodu: šach – mach, tiap – liap ir atlikta“²³. Tačiau jo kūrybą teigiamai vertino dauguma to meto meno žmonių, supratusių ir lengviau priėmusių naujoves.

Būdamas dailininku, V. Bičiūnas suvokė liaudies meno išsaugojimo svarbą. 1927 m. vykusio pirmojo Lietuvoje tautodailės ekspedicija, kuriai jis vadovavo, parodė, jog tokiu būdu galima surinkti daugiau eksponatų, negu atliekant pavienius tyrimus. Didele reikšmę vėlesniems tyrinėjimams turėjo per ekspedicijas rašytas jo dienoraštis²⁴.

Per dvidešimt dvejų metų laikotarpį V. Bičiūnas parašė daugybę straipsnių, publikuotų įvairiuose leidiniuose, buvo vienas aktyviausių aptariamų laikotarpiu rašiusių meno kritikų. Jo kultūrinė veikla reikšminga ir tuo, kad V. Bičiūnas buvo pirmasis aprašęs M. K. Čiurlionio gyvenimą ir kūrybą atskiroje monografijoje²⁵. Taip pat labai svarbi jo parengta istorinė apybraiža „Kaunas 1030–1930“, skirta Kauno miesto paminėjimo 900-osioms metinėms. Joje V. Bičiūnas aprašė šio miesto istoriją nuo susikūrimo, kaip jis pats manė, iki, tuomet, naujausių laikų. Tai buvo pirmoji knyga, kurioje apžvelgta Kauno miesto raida. Ir ilgą laiką, iki 2010 m. išleisto Zigmanto Kiaupos veikalo²⁷, tai buvo vienintelė Kauno istorijos sintezė.

Taip pat nevertėtų pamiršti V. Bičiūno politinės veiklos, nors ir neilgai trukusios, bet reikšmingos tuo metu naujai atgimusiai Lietuvai. Aktyviai dalyvaudamas Steigiamąjo Seimo (1920 04 15–1922 11 13) posėdžiuose, nuolat išsakydamas savo nuomonę rūpimais klausimais, jis atskleidė įstatymų projektų spragas, pateikė vertingų pasiūlymų jiems tobulinti, turėjo savitą požiūrį į įvairius socialinio ir politinio gyvenimo reiškinis.

Aptariamų laikotarpiu V. Bičiūnas buvo žinomas kaip darbininkų užtarėjas. Laikydamasis krikščionių demokratų doktrinos, jis atmetė klasių kovos kelią ir kvietė taip susitvarkyti ūkį ir visuomenę, kad darbininkų padėtis būtų pagerinta „ramiu ir kultūriniu darbu“. 1920 m. spalio 15 d. I skaitymu svarstant „Darbo dienos ilgumo įstatymo sumanymą“, jis priminė esant jo iniciatorius ir pažymėjo esant neteisinga, kad parengtame įstatymo projekte neregamentuojama žemės ūkio darbininkų ir tarnų darbo diena. Į jo pasiūlymą atsižvelgta – įstatymas pripažintas svarstytinu²⁸. V. Bičiūnas taip pat daug prisidėjo svarstant su žemės reformos įstatymu susijusius klausimus. Priimant pagrindinį Žemės reformos įstatymą, per

1921 m. birželio 14 d. posėdį gynė poziciją, kad iš Jungtinių Amerikos Valstijų grįžę lietuviai turėtų tas pačias teises gauti žemės²⁹. Šiame posėdyje V. Bičiūnas kalbėjo: „Sako, kad dvarų dalinimas duosias progos amerikiečiam [lietuvių išeiviams į JAV] pirkti ir paimti žemes į savo rankas. Aš manau, kad amerikiečiai yra taip pat lietuviai ir nemažesni nežemiai už mūsų, ir pargrįžę į Lietuvą jie turi taip pat teisės išgyti žemės“³⁰.

Vėliau per neilgai dirbusio Pirmojo Seimo (1922 11 13–1923 03 13) posėdžius V. Bičiūnas atsiskleidė kaip puikus oratorius, taip pat išryškėjo jo kaip politiko branda. Jis buvo išrinktas į Žemės ir miško ūkio bei finansų ir biudžeto komisijas³¹. Taip pat Krikščionių demokratų frakcijų vardu pateikė savo bloko programą, kuri vėliau imta vadinti atskira „Bičiūno deklaracija“³².

Per penkiasdešimt metų trukusį sovietinį laikotarpį Lietuvoje laikytos iškilomis bei populiarios vienos asmenybės, į istorijos paribius nustumiant kitas. Tad atėjo laikas atiduoti deramą pagarbą ir dėmesį tikrai iškiloms Pirmosios Lietuvos Respublikos žmonėms, ne tik kūrusiems politinius valstybės pagrindus, bet ir puoselėjusiems kultūrą bei istoriją. Toks ir buvo V. Bičiūnas.

Nuotr. iš leidinio „Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos su atvaizdais“. Klaipėda, 1924, p. 9.

¹LTSR Švietimo liaudies komisariato, mokytojo Bičiūno Vytauto anketa, 1940 m. gruodžio 2 d., LCVA, f. 391, ap. 7, b. 562, l. 3-4b.

²http://www.utena-on.lt/utenos_enciklopedija/personos/bpersonos.htm [žiūrėta: 2012 09 23]

³Blažytė-Baužienė D., Bičiūnas Vytautas, Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920-1922 metų) narių biografijos žodynas, Vilnius, t. 2, 2006, p. 84.

⁴Bičiūnaitė-Masiulienė J., Jaunystė prie Laptevų jūros, Vilnius, 1990, p. 11–13.

⁵Žemaitytė-Veilentienė A., „Negalėsime pakęsti to terorizmo, tos tvarkos, kurią neša su savimi bolševikai...“ (Vytautas Bičiūnas – politikas), Kauno laikas, 1993, Nr. 176, p. 5.

⁶Nekrašius J., Devynių amatų meistras, Žiemgala, 1993, Nr. 11, p. 5.

⁷Nekrašius J., Devynių amatų..., p. 5.

⁸Ten pat.

⁹Lietuvių enciklopedija, Boston, t. 34, 1966, p. 120.

¹⁰V. Bičiūno laiškas L. Girai, 1927 m., LNMB RS, f. 7, b. 886, l. 1.

¹¹Ten pat, l. 1b.

¹²Ten pat.

¹³Ten pat.

¹⁴Lietuvių teatras 1918-1929, Vilnius, 1981, p. 55.

¹⁵K., „Vyties“ teatras, Trimitas, 1928, Nr. 23, p. 772-773.

¹⁶Lietuvių teatras 1918-1929..., p. 55.

¹⁷Lietuvių enciklopedija, Boston, t. 35, 1966, p. 444.

Vytautas Bičiūnas

¹⁸„Žvaigždikio“ teatro artistai, Naujas žodis, 1931, Nr. 18, p. 457.

¹⁹Trumpai apie viską, Šiaurės Lietuva, 1932, Nr. 15, p. 2.

²⁰Lietuvių teatras 1918-1929..., p. 55.

²¹Jakštas A., Ekspresionizmas dailėje ir poezijoje, Kaunas, 1921, p. 1.

²²Vaižgantas, Lietuvių meno apžvalgos paroda, Tauta, 1920, Nr. 28, p. 2.

²³Jakštas A., Meno kūrybos problemos, Kaunas, 1931, p. 166.

²⁴Eimaitytė E., Vytautas Bičiūnas: Pirmoji tautodailės ekspedicija, Liaudies kultūra, 1990, Nr. 5/6, p. 23.

²⁵Bičiūnas V., M. K. Čiurlionis, Kaunas, 1927.

²⁶Bičiūnas V., Kaunas 1030–1930, Kaunas-Marijampolė, 1930.

²⁷Kiaupa Z., Kauno istorija, Vilnius, t. 1, 2010.

²⁸Blažytė-Baužienė D., Bičiūnas Vytautas, Lietuvos Steigiamojo Seimo..., p. 86.

²⁹Ten pat.

³⁰Steigiamojo Seimo Darbai, I Sesijs, 104 Posėdis, 1921 m. birželio 14d.

³¹Blažytė-Baužienė D., Bičiūnas Vytautas, Lietuvos Respublikos Seimų I (1922-1923), II (1923-1926), III (1926-1927), IV (1936-1940) narių biografijos žodynas, Vilnius, t. 3, 2007, p. 208.

³²I Seimo stenogramos, 33 Posėdis, 1923 m. kovo 9 d.

Apie autore

Rūta Varkalaitė nuo 2008 m. dirba Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, Senujų ir retų spaudinių skyriuje. 2011 m. Vytauto Didžiojo universitete įgijo istorijos bakalauro kvalifikacinį laipsnį. Pagrindinė domėjimosi sritis – kultūrinis gyvenimas Pirmojoje Lietuvos Respublikoje (1918–1940).

Skaitytojų dėmesiui!

VšĮ „Vorutos“ fondas išleido naują 2013 m. Trakų bažnyčios kalendorių. Kviečiame išgyti Trakų bažnyčioje, Vilniaus centriniame, „Katalikų pasaulis“ knygynuose arba teirautis el. paštu buhalterija@voruta.lt.

Vorutos fondas išleido Viktoro Jenciaus – Butauto knygą „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“.

Knygą galima nusipirkti Lietuvos knygynuose bei Vilniaus centriniame, „Humanitas“ knygyne, bei www.patogupirkti.lt bei **Vorutos** redakcijoje.

El. paštas
buhalterija@voruta.lt

Partizano Ryto kovos keliais

Rimantas JOKIMAITIS, Vilnius

Mūsų partizanų kovos su okupantais paveikslas būtų gero blankesnis, jei neturėtumėm Juozo Lukšos-Daumanto, Adolfo Ramanausko-Vanago prisiminimų, Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio. Nuo šiol greta šių tekstų minėsime ir ką tik išleistą Prisikėlimo apygardos vado Juozo Paliūno-Ryto (1915–1952) prisiminimų knygą „Partizano keliu. Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai“* (toliau – „Partizano keliu“).

J. Lukša, A. Ramanauskas, L. Baliukevičius, J. Paliūnas prisiminimus ir dienoraščius parašė dar nepasibaigus kovoms. Tai jų didžioji vertė, nes ant tų autentiškų pasakojimų nėra vėliau atsiradusių propagandos sukurtų mitų, melo, perdėto heroizavimo ar modernių vertybių luobų, kuriais laisvės kovų istoriją vėliau užklojo politika ir laikas.

Paprastas pavyzdys: nė vienoje iš šių knygų nerasime vėlesnių laikų „prisiminimų“ būdingų pasakojimų apie „Amerikos balso“ „pažadus“ partizanams ir kitų sovietiniais metais sukurtų legendų apie „klastinguosius“ amerikiečius.

Kitai nei Vanagas, Daumantas ar Dzūkas, Juozas Paliūnas neragavo aukštųjų ir kitų didelių mokslų. Jo prisiminimų knyga „Partizano keliu“ yra kaimo artojo-partizano, 1944–1952 m. nuėjusio ilgą ir sudėtingą kelią nuo eilinio kovotojo iki apygardos vado, pasakojimas, savotiška įvykių kronika. Pasakojimas apie tai, ką jis matė, asmeniškai patyrė. Pasakojimas tik apie tuos įvykius, kuriuose pats dalyvavo.

1950 m. vasario 26 d. užbaigęs prisiminimus, parašo: „Čia buvo surašomi mano asmeniškai pergyvenimai, todėl ir yra kalbama tik apie mano asmenį. Iki šio nebuvo daromi jokie tuo reikalu užrašai, todėl daug pergyventų dalykų primiršta. O kiti jų saugumo sumetimais, kai bunkerių įrengimai ir juose gyvenimas bei stovyklų gyvenimas ir žygių išpūdziai, neištraukti“ (p. 139).

Leidėjai išleido faksimilinį leidinį – rašomąją mašinėlę spausdintų partizano Ryto lapų kopijas. O tie prisiminimų lapai ilgus dešimtmečius dūlėjo partizanų paslėptame bidone, kuris su visais ten buvusiais dokumentais iš po žemių ištrauktas 1994 m.

Tik 100 originalo lapų pasakojimo apie tai, „kiek yra pergyventa – kiek Tėvynei pasidarbuota“ (p. 31). Bet kiek tuose lapuose turinio! Nėra Ryto prisiminimuose vandenilio. Vien tirščiai: išpūdinga ir klaiki kasdienybė, vienas nutikimas keičia kitą. Akyse žūva draugai ir priešai. Pasalos, mūšiai, baismės išdavikams ir net kovos broliams. Teksto gerojai mažiau nei Vanago ar Daumanto prirašyta, bet įvykių gausybė menkai nusileidžia, o kovų paveikslas ne mažiau ryškus. Pasakojimas nenuodailintas, nesušukuotas, dabartinės lietuvių kalbos reikalavimų neatitinkantis, todėl dar tikresnis.

Atmetęs pagundą 1944 m. gelbėtis nuo bolševikų pasitraukiant į Vakarus J. Paliūnas sąmoningai liko „Tėvyneje, kartu su visa tauta gyventi pavergtos Tėvynės gyvenimą“ (p. 33). Fronto sulaukė jau ginkluotas, pasirengęs būsimiems išbandymams. Jis per daug net neaiškina, kodėl pasirinko partizano kelią. Matyt, nekilo mintis, kad kam nors ateityje toks klausimas gali kilti, kad kokį nors istoriką ateityje gali dominti partizanavimo motyvai. Pasipriešinimas okupacijai jam savaime suprantamas, kokių nors argumentų ir pagrindimo nereikalingas dalykas.

Audringi pirmieji kovos metai. Kiek mūšių, kraujo, drąsių išpuolių. Dūdelės, Dulio, Krivio, Banginio, Puškino, Fausto ir kitų Ryto bendražygių (pateikiami tik jų slapyvardžiai; jokių vardų, charakteristikų, aprašinėjimų) pagrindinė taktika – pasalos, drąsūs puolimai, skaudžios pamokos okupantams ir jų tarnams. Rytas neabejoja, kad bausti reikia. Minimi ir partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudyti partizanai (p. 136 ir kt.).

Jei negailėstingai už nekaltą žmogaus nužudymą mirtimi baudžia savuosius, kaip Rytas galėtų abejoti, kad stribas Bepirštis, kuris „net penkių vietos gyventojus ne-

kaltai nušovęs“ (nurodo vietovę ir pavardę nekaltai nužudytą – R. J.) nenusipelnė mirties. Po ilgo pasalavimo striba pribagia pats Rytas („paleidžiu seriją į galvą“) (p. 59). Tos scenos mūsų laikų vertybių aplinkoje gyvenančiam žmogui atrodo žiaurios, bet tekste emocijų nelabai justi.

1945 m. rugsėjo mėn. pats Rytas iš labai arti matė giltinės žvilgsnį. Enkavėdistų šuo jau draskė kojas, o už 5–6 metrų į jį ruošėsi šauti „viso puolimo vadovas kapitono laipsny“. Bet laimė šį kartą Ryto pusėje: „nekreipdamas dėmesio į šuns kandžiojimą, leidžiu ilgą seriją į kapitoną, kapitonui iškrinta automatinis pistoletas, su rankomis griebiasi už krūtinės ir krinta... Beveik nenutraukdamas seriją nukreipiu į šunį, šunies galva ištikšta mano akyse, šaunant į šunį pastebiu dar apie penkių rusus atbėgančius, bet šunį šaudamas ta pačia kryptimi apšaudžiau atbėgančius rusus...“ (p. 75).

Beveik stebuklingas išsigelbėjimas. Už išsigelbėjimą padėkoja sunkiai sergantis, todėl vos judantis Krivius. Tai jį dengdamas Rytas negalėjo kartu su visais trauktis ir vos nežuvo. „Jam neatsakiau nieko, – rašo Rytas, – tik dėkodamas už išsigelbėjimą pabučiuoju mašinką“ (taip jis vadina savo automata – R. J.). „O tu mano mašina – mašinka“. <...> „Jei nebūtum tu veikusi, savo mirtį mačiau tikrą“ (p. 77). Ir taip kautis su gausesniu priešu tenka ne vieną ir ne du kartus.

Žūtys dažnos, o nuolatinis spaudimas, grėsmės partizanams didesnės, nei galima įsivaizduoti. Daug kartų pasakojama, kaip apsuptiems gausesnių pajėgų net nėra kur trauktis, nes miškas apsuptas keliais kariuomenės žiedais, o prie labiausiai tikėtino atsitraukimo maršrutų įsitaaisie priešo kulkosvaidininkai. Tenka „gerai užsimaskuoti ir vėl laukti iki užlips“. O kai „užlipa“, tai jau belieka pasitikėti „mašinka“ ir veržtis per tankias priešo gretas. Ir taip kelis kartus per vieną ilgą popietę (p. 98–100).

Po kurio laiko istorija kartojasi: „sunki vado dalia... Kol priešas apšaudė, būnu paskutinis, kiti priekyje traukiasi, kada priešas neapšaudė, visi stengiasi, kad vėčiau. Vėdu ateitom pėdom atgal, kietai suspaudęs ginklą, nes pramintom pėdom lengviau eiti. Ir stebiu, kada užlipsiu ant priešo“ (p. 120). „Padarome pėdseko kilpą, kad kai vysis priešas pėdomis, jam galėtume netikėtai iš šono atidengti ugnį <...>. Šiuo planu pilnai pasitikiu, nes praktika man parodė, kad kai krinta priešas daugiau nesiveja“ (p. 121). „Laike penkių mėnesių turėjau net tris ginamas žiaurias kautynes, kuriose nebuvo jokių vilčių išlikti“ (p. 122).

Vieni Ryto kovos broliai žūva kautynėse, o jų lavonai mėtomi miestelių gatvėse. Kiti net legalizuojasi vengdami tikros mirties. Bet Rytas vis išsisuka iš „tikros mirties“, o mintį legalizuotis kategoriškai atmeta.

Keršydamas už žuvusį kovos draugą Plankį 1947 m. rugpjūčio mėn. „sufabrikuoja priešui pasalas“ (p. 100–101). Pasala sėkminga: „paimta automatinis pistoletas, du (rašomąją mašinėlę parašyta „trys“, bet Ryto nubraukta ir ranka įrašyta „du“ – R. J.) pusautomatai / dešimtukai /, vienas kulkosvaidis, trys kišeniniai pistoletai, jų tarpe AF 9mm ir trys granatos. Sunaikintas rusas kapitono laipsny / tardytojas / ir sužverėję istrebiteliai 4 asmenys... Nesitenkindami tuo, nuvažiuojame į Ilginių pieninę, paimame sviesto keturius centnerius ir tris tūkstančius kiaušinių. Po to nuvažiuojame, sulikviduojame šnipė-išdavikę (ranka įrašyta „Lukošiūtė“ – R. J.), kurios pasekoje žuvo partizanas Plankys...“ (p. 101).

Kitame puslapyje pasakojimas apie žygį „į Gudžiūnų v. Antašavos apylinkę, tikslu <...> sulikviduoti du ginkluotus plėšikus – vagius ir sunaikinti ginkluotą aktyvistą – komunistą Mykalauską“ (p. 103).

Mirtis – partizano kasdienybė. Pačiam Rytui žūti „dėl Tėvynės laisvės nebaisu, tik paskutinę gyvybės atidavimo minutę noriu būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty“ (p. 32). Tam pasiruošta. Nusiteikimą taip žūti tenka patvirtinti ne kartą: 1949 m. rugpjūčio mėn.: „Išsigelbėjimo nėra... Skubiai

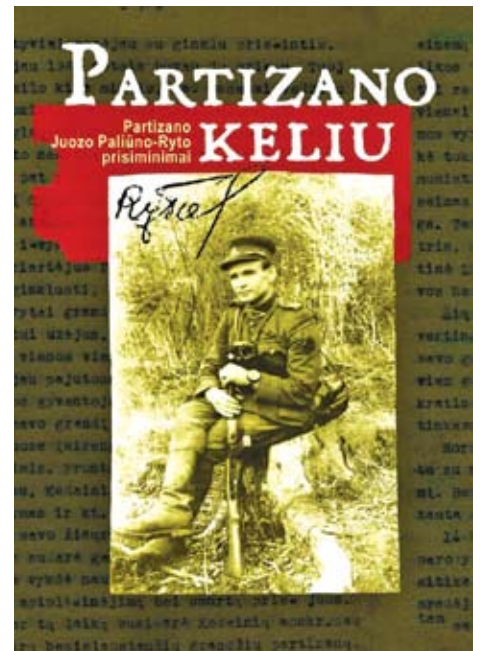

J. Paliūnas (dešinėje) su kovos draugu.
Nuotr. iš www.genocid.lt

naikiname archyvą – jį draskydami ir smulčiausius šmotelius ir maišydami su įvairiomis popiergalių skutelėmis. Priešas paieško čia pat. – Archyvas sunaikintas – skutelė krūva. Apsirengio švariais baltiniais, pasiimu į rankas pistoletą, galvodamas kautis. Vėl kilo mintis, jei persautas nusilpčiau, dar gyvą gali paimiti! Ne. Iš slėptuvės tik veršiuosi <...> tuo baigiu atlikti Tėvynei pareigą!...“ (p. 133–134).

Tačiau tą kartą Tėvynei dar nereikėjo Ryto aukos.

Jo kova, galynėjimasis su mirtimi, NKVD, MGB gudrybėmis tęsėsi iki 1952 m. Ryto veikimo rajone saugumas įdarbino savo agentą Čestnyj – gydytoją Vytautą Remeiką. Partizanai, matyt, neperprato, kad užmestas patrauklus jaukas. Agentui Čestnyj pavyko tapti „partizanų“. Jis išsiaiškino Ryto bunkerį, bet žuvo anksčiau už J. Paliūną. 1952 m.

Knygos „Partizano keliu. Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai“ viršelis

rugsėjo 30 d. jį sugebėjo nušauti specialiais preparatais apnuodyti partizanai.

Rytas žuvo spalio 1 d. Kaip liudija knygos sudarytojų įvadiniam straipsnyje cituojamas MGB operacijos aktas, „Į pasiūlymą pasiduoti banditas pasipriešino ginklu ir baigė gyvenimą savižudybe“ (p. 26).

Išsipildė Ryto svajonė „paskutinę gyvybės atidavimo minutę būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty“ (p. 32).

Taip gyvenimo ir kovos kelią užbaigė eilinis Raseinių apskrities Betygalos valsčiaus ūkininkas ir neeilinis Lietuvos partizanas, palikęs mums nuostabų pasiaukojimo Tėvynei liudijimą.

* „Partizano keliu. Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai“. Sudarytojai Aurelija Malinauskaitė ir Darius Juodis. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012.

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamtinio pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamtinio pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukas rasite šiais adresais:

1. Savanorių pr. 247 (šalia „Maximos bazės“)
2. Savanorių pr. 16 (šalia „Hyper RIMI“)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia „Hyper RIMI“)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP, šalia Baltojo tilto)
6. Ateities g. 91, Vilnius (MANDARINO patalpoje)
7. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia MADOS)
8. Ukmergės plentas 369, Vilnius (šalia BIG)
9. Gabijos g. 30, Vilnius (šalia „Maximos“)
10. Jeruzalės g. 4, Vilnius (šalia RIMI)
11. Vydūno g. 4, Vilnius, Pilaitė (šalia RIMI).

Ačiū,
kad esate
kartu!

www.kibinas.lt

Skelbimai, reklama

*Skaudžią netekties valandą dėl
Kovo 11-osios Akto signataro Jono Mačio mirties
užjaučiame velionio šeimą ir artimuosius.
Lietuvos Sąjūdžio taryba*

*Dėl Vilniečių ainių klubo pirmininko
Kęstučio Kazio Šimo mirties nuoširdžiai užjaučiame
velionio šeimą, artimuosius ir liūdime kartu.
Vilniečių ainių klubas*

*Dėl Vilniečių ainių klubo pirmininko
Kęstučio Kazio Šimo mirties nuoširdžiai
užjaučiame velionio šeimą, artimuosius ir visus jų
pažinojusius. Telydi Jus paguoda ir dvasios stiprybė šią
sunkią netekties valandą.
„Vorutos“ redakcijos darbuotojai*

PR

„Tele2“ siūlo senjorams bendrauti daug, pigiai ir patogiai

*Senjorams sukurta
ypač patogų mobilių
telefoną „Huawei G
5000“ „Tele2“ galima
įsigyti už 1 litą be
jokių papildomų tele-
fono mokesčių*

Renkantis mobilių telefoną svarbu jo patogumas. Šiam teiginiui ypač pritaria senjorai, kurie žino, koks svarbus telefono dydis, ekrano ir mygtukų plotis. Todėl telekomunikacijų bendrovė „Tele2“ už 1 litą pasiūlė specialiai senjorams skirtus mobiliuosius telefonus „Huawei G 5000“. Apsilankiusių artimiausioje „Tele2“ salone, visų senjorų laukia ir specialus pokalbių planas, kuris leis sutaupyti ir bendrauti dar daugiau.

Pigių pokalbių pasiūlymas

„Mobilusis ryšys senjorams svarbus tiek pokalbiams su artimaisiais, draugais, tiek prireikus paprašyti pagalbos ar susirgus. Geriau turėti telefoną, kuriuo naudotis lengva – ekrane aiškiai matytųsi tekstas, mygtukai būtų pakankamai dideli patogiai surinkti numerį. Svarbi ir galimybė kalbėtis nevaržomai ir skambinti ne tik kai būtinai reikia, bet ir kai norisi bendrauti“, – sakė Tomas Burovas, „Tele2“ marketingo vadovas.

Norėdami kalbėti laisvai, visi senjorai gali pasinaudoti specialiai jiems skirtu mokėjimo planu. Jis kainuoja 10 Lt per mėnesį ir suteikia 100 nemokamų minučių skambučiams į visus Lietuvos mobiliojo ryšio tinklus. Be to, pasira-

šant sutartį su dviem pasirinktais abonentiniais numeriais „Tele2“ tinkle galima bendrauti visiškai nemokamai ir be apribojimų.

Patogus telefonas senjorams

Kad skambinti būtų patogų ir paprasta, „Tele2“ siūlo specialiai senjorams skirtą mobilių telefoną. Pasirinkus naują planą senjorams ir pasirašius 18 mėn. paslaugų teikimo sutartį, toks telefonas kainuos vos 1 Lt be jokių papildomų mokesčių.

Patogiam naudojimui pritaikytas „Huawei G 5000“ turi du greituosius mygtukus, kuriuos paspaudus iš karto surenkamas iš anksto nustatytas telefono numeris. Telefone įdiegtas ir specialus pagalbos skambučių mygtukas, kuris leidžia greitai paskambinti bendru pagalbos numeriu 112.

„Huawei G 5000“ senjorai suras daugiau naudingų funkcijų – žibintuvėlį, radiją, didinamąjį stiklą ir fotoaparata. Be to, reikalingiausios funkcijos, tokios kaip telefono atrakinimo bei žibintuvėlio mygtukai, išdėstytos telefono šone. Taip paskambinti ir pasinaudoti reikalingiausiomis funkcijomis galima daug greičiau ir paprasčiau.

Naujuoju pokalbių plano ir telefono už 1 Lt pasiūlymu pasinaudoti gali ir nauji, ir esami „Tele2“ klientai. Tai padaryti galima visuose „Tele2“ salonuose ir internetu, svetainėje www.tele2.lt.

Bendrovės „RAIT“ rugpjūtį atliktos apklausos duomenimis, „Tele2“ yra populiariausias ir labiausiai rekomenduojamas operatorius Lietuvoje. Daugiau nei pusė apklausos dalyvių teigė, kad naudoja „Tele2“ paslaugomis. Daugiau nei pusė apklausos dalyvių teigė, kad „Tele2“ paslaugos yra pigiausios.

Užs. Nr. 23

Prisidėkite prie Vorutos leidybos

Voruta jau skaičiuoja trečiąjį savo leidybos ir veiklos dešimtmetį. Tai vienintelis šalies istorijos laikraštis, skirtas ugdyti lietuvių istorinę atmintį ir tautinę savimone, populiarinti Lietuvos istoriją.

Jūsų, mieli skaitytojai, parama padeda laikraščiai pateikti naujų žinių apie svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius ir jų įvairias interpretacijas bei vertinimus.

Norėdami ir toliau dirbti Jūsų labui ir ugdyti Lietuvos istorinę atmintį ir tautinę savimone, prašome paremti Vorutą ir finansiskai.

Paramos būdai:

1. Jūsų aukos.
2. Parama, vadovaujantis LR Paramos ir labdaros įstatymu, skiriant 2 proc. iš valstybei sumokėto gyventojų pajamų mokesčio.

3. Jūsų užsakoma prenumerata.

4. Jūsų mokami skelbimai, sveikinimai, užuojautos bei reklama ne tik Vorutos laikraštyje, bet ir interneto svetainėje www.voruta.lt

Informacija apie paramos gavėją
VŠĮ „Vorutos“ fondas

Įmonės kodas 181392738

Adresas: Naujoji g. 16, Trakai LT-21111

El.paštas: vorutosfondas@voruta.lt arba voruta@voruta.lt

Tel. 8 528 512 66, 8 605 11117

Atsiskaitymosios sąskaitos numeris

LT654010042700021469

Mokėjimo paskirtyje nurodykite, kad tai PARA-

MA

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Dėmesio

Galite įsigyti 2011 m. įrištą Vorutos laikraščio metinį komplektą.

Kreiptis tel. 8 528 51266; mob. 8 603 11117.

El. p. buhalterija@voruta.lt

Karališka prabanga – svarbiausioms Jūsų šventėms

Prabangi aplinka, karališkas aptarnavimas ir profesionalai, dirbantys virtuvėje. Norite švęsti tokioje vietoje? Apsilankykite „Karališkoje senojoje kibininėje“ arba „Senojoje kibininėje“ Trakuose ir palikite šiuos rūpesčius mums...

Mūsų personalas – tai ilgametę patirtį turintys, bei tradicijas puoselėjantys specialistai, kurie pasirūpins ir padės organizuoti vestuves, jubiliejus, asmenines šventes, vaikų gimtadienius, edukacines pamokėles ar įmonės renginius bei kitas Jums svarbias šventes.

www.kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;
- Autoparduotuvė „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

Užs. Nr. 510

Vorutos

prenumeratorių dėmesiai

Lietuvos paštuose priimama laikraščio Voruta prenumerata 2012 metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)

1 mėn. – 3,31 Lt

3 mėn. – 9,93 Lt

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. – 3,09 Lt

3 mėn. – 9,27 Lt

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

Gyventojų ir organizacijų užprenumeruotas laikraštis Voruta nurodytais adresais pristatomas šeštadieniais. Vorutą galima užsisakyti ir internetu bendrovės tinklalapyje

www.post.lt.

Voruta parduodama

- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g. sankryža
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K466 Panevėžys, Savanorių a. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K44 Vilnius, Lelevelio g. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis
- K572 Vilnius, Sodų g. 22
- K26 Vilnius, Sodų g. 22

Voruta®
Visos prekių ženklų teisės saugomos

Prenumeratos indeksai
0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Zemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

© Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai.

Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė.

Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išėina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l.

Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117.

Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 860519302

Spausdino Media Regionalne Sp. z o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1600 egz.

Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus Lietuvos istorinė lemtis, Rytų Lietuvos (Vilniaus krašto) XX a. kultūros paveldo savitumai ir interpretacijos, Mažoji Lietuva abipus Nemuno – lietuviškojo žodžio ir rašto ištakos.

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@yahoo.com

Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija:

Edita Komarova (ats. redaktorė, el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@yahoo.com, tel. 860311117), Birutė Žemaitaitė (Mažoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravskaitė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė (fotografija), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius, tel. 860519302).